



СибАК
www.sibac.info

ISSN 2542-0011

СЛХІ СТУДЕНЧЕСКАЯ МЕЖДУНАРОДНАЯ НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ

№6(160)



НАУЧНОЕ СООБЩЕСТВО СТУДЕНТОВ: МЕЖДИСЦИПЛИНАРНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ

г. НОВОСИБИРСК, 2023



НАУЧНОЕ СООБЩЕСТВО СТУДЕНТОВ. МЕЖДИСЦИПЛИНАРНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ

*Электронный сборник статей по материалам CLXI студенческой
международной научно-практической конференции*

№6 (160)
Март 2023 г.

Издается с декабря 2011 года

Новосибирск
2023

УДК 08
ББК 94
Н34

Председатель редколлегии:

Дмитриева Наталья Витальевна – д-р психол. наук, канд. мед. наук, проф., академик Международной академии наук педагогического образования, врач-психотерапевт, член профессиональной психотерапевтической лиги.

Редакционная коллегия:

Андреева Любовь Александровна – канд. юрид. наук;

Ахмеднабиев Расул Магомедович – канд. техн. наук;

Ахметов Сайранбек Махсutowич – д-р техн. наук;

Волков Владимир Петрович – канд. мед. наук;

Гужавина Татьяна Анатольевна – канд. филос. наук;

Елисеев Дмитрий Викторович – канд. техн. наук;

Карпенко Виталий Евгеньевич – канд. филос. наук;

Ковнер Владимир Леонидович – канд. экон. наук;

Корвет Надежда Григорьевна – канд. геол.-минерал. наук;

Купченко Константин Владимирович – канд. ист. наук;

Ле-ван Татьяна Николаевна – канд. пед. наук;

Павловец Татьяна Владимировна – канд. филол. наук;

Рысмамбетова Галия Мухашевна – канд. биол. наук;

Сальникова Кристина Владимировна – канд. экон. наук;

Соловенко Игорь Сергеевич – д-р. ист. наук;

Сүлеймен Ерлан Мэлсұлы – канд. хим. наук;

Сүлеймен (Касымканова) Райгүл Нұрбекқызы - PhD по специальности «Физика»;

Харченко Виктория Евгеньевна – канд. биол. наук;

Якушева Светлана Дмитриевна – канд. пед. наук.

Н34 «Научное сообщество студентов. Междисциплинарные исследования»:
Электронный сборник статей по материалам CLXI студенческой международной научно-практической конференции. – Новосибирск: Изд. ООО «СибАК». – 2023. – № 6(160) / [Электронный ресурс] – Режим доступа. – URL: [https://sibac.info/archive/meghdis/6\(160\).pdf](https://sibac.info/archive/meghdis/6(160).pdf).

Электронный сборник статей по материалам CLXI студенческой международной научно-практической конференции «Научное сообщество студентов. Междисциплинарные исследования» отражает результаты научных исследований, проведенных студентами учреждений высшего и среднего профессионального образования.

Данное издание будет полезно студентам, магистрам, исследователям и всем интересующимся актуальным состоянием и тенденциями развития современной науки.

Статьи сборника «Научное сообщество студентов. Междисциплинарные исследования» размещаются на сайте научной электронной библиотеки eLIBRARY.RU.

ББК 94

ISSN 2542-0011

© ООО «СибАК», 2023 г.

Оглавление	
Статьи на русском языке	6
Секция «Информационные технологии»	6
БЕЗОПАСНОСТЬ И ЭТИКА В ИСПОЛЬЗОВАНИИ АВТОМАТИЗИРОВАННЫХ СИСТЕМ	6
Подыганова Ксения Евгеньевна Дятлова Дарья Вячеславовна Нигматзянова Лейсан Ринатовна	
Секция «Маркетинг»	10
АНАЛИЗ БРЕНДИНГА ТЕРРИТОРИЙ. ЗАРУБЕЖНЫЙ И РОССИЙСКИЙ ОПЫТ	10
Макарова Нина Павловна	
Секция «Математика»	16
СТАТИСТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ДЕМОГРАФИЧЕСКОЙ ДИНАМИКИ В РЕГИОНАХ РОССИИ	16
Веселов Сергей Дмитриевич	
Секция «Педагогика»	22
ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИКТ ПРИ ЯЗЫКОВОМ ПОГРУЖЕНИИ КАК СРЕДСТВО ПОВЫШЕНИЯ МОТИВАЦИИ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА	22
Семина Кристина Евгеньевна	
Секция «Психология»	27
ЗАКОНОМЕРНОСТИ ПСИХИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ	27
Вагина Оксана Анатльевна Кобазова Юлия Владимировна	
Секция «Технологии»	31
ПРОГНОЗИРОВАНИЕ ПОСЛЕДСТВИЙ РАЗЛИВА ХЛОРА И РЕКОМЕНДАЦИИ ПО ПОВЫШЕНИЮ БЕЗОПАСНОСТИ ОБЪЕКТА	31
Родионова Алисия Викторовна Буданов Борис Владимирович	
Секция «Философия»	39
ПОЧЕМУ КЛАССИЧЕСКИЙ МАРКСИЗМ НЕ ПРИЖИЛСЯ В СССР?	39
Мусаева Фариды Шахисмаиловна	

Секция «Экономика»	43
ФИНАНСИРОВАНИЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СУБЪЕКТОВ МАЛОГО И СРЕДНЕГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА ПРИ ПОМОЩИ ИНВЕСТИЦИЙ ФОНДА ДАМУ Ли Ольга Игоревна Мухамедьярова-Левина Тамара Толгатбековна	43
Секция «Энергетика»	47
ЭНЕРГОЭФФЕКТИВНЫЕ ЗДАНИЯ И СООРУЖЕНИЯ В РОССИИ И ЗА РУБЕЖОМ Крюков Александр Дмитриевич Трутаев Иван Егорович Толмачева Валерия Михайловна	47
Секция «Юриспруденция»	54
ПРАВОВАЯ ПОМОЩЬ, КАК МЕРА МЕЖДУНАРОДНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА В БОРЬБЕ С ЭКОНОМИЧЕСКИМИ ПРЕСТУПЛЕНИЯМИ Ганиев Шахин Юсифович Мурсалимов Камиль Рамилевич	54
ПОСТАНОВЛЕНИЯ ПЛЕНУМА ВЕРХОВНОГО СУДА РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ И КВАЛИФИКАЦИЯ ПРЕСТУПЛЕНИЙ: НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ Дрозденко Оксана Олеговна Дробот Сергей Александрович	59
Қазақ тіліндегі мақалалар	72
Бөлім «Медицина»	72
ЖАСТАР АРАСЫНДА САЛАУАТТЫ ӨМІР САЛТЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ Ибраимов Бауыржан Байдуллаев Қылышбек Джолдыбаев Сәркен Мурзахметов Руслан Косыбаева Меруерт Ержановна	72
COVID-ТЕН КЕЙІНГІ СИНДРОМНЫҢ ЖАСӨСПІРІМДЕР МЕН ЕРЕСЕКТЕРДІҢ ДЕНСАУЛЫҒЫНА ӨСЕРІ Кемелхан Раушан Батырханқызы Қалиева Аружан Ерікқызы Тағыберген Жанел Нұрланқызы Тұмабекова Меруерт Алмасқызы Косыбаева Меруерт Ержановна	83

Бөлім «Психология»	90
ДІН ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ. ҚАТЫНАС СИПАТТАМАСЫ Қожаханов Бақдәулет Сәуірбайұлы	90
Бөлім «Дін тану»	95
ДІНИ ТУРИЗМНЫҢ ДІНДАРЛЫҚ ПСИХОЛОГИЯСЫНА ӘСЕРІ Мұхамедалы Сұлтан Бахтиярұлы	95
Бөлім «Экономика»	102
КОМПАНИЯНЫҢ АЙНАЛЫМ КАПИТАЛЫН БАСҚАРУ МЕН ҚЫЗМЕТІНІҢ НӘТИЖЕЛІЛІГІНІҢ ӨЗАРАБАЙЛАНЫСТЫЛЫҒЫ Апсеметова Дарига Кыбыраевна Андыбаева Гүлсағат Тоқышовна	102
ИНВОЙС-ДИСКОНТТАУ ФАКТОРИНГ АЛЬТЕРНАТИВАСЫ РЕТІНДЕ Нұрлыбеков Ақжол Серікұлы Андыбаева Гүлсағат Тоқышовна	110

СТАТЬИ НА РУССКОМ ЯЗЫКЕ

СЕКЦИЯ

«ИНФОРМАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ»

БЕЗОПАСНОСТЬ И ЭТИКА В ИСПОЛЬЗОВАНИИ АВТОМАТИЗИРОВАННЫХ СИСТЕМ

Подыганова Ксения Евгеньевна

*студент,
кафедра "Экономика и организация производства",
Казанский государственный энергетический университет,
РФ, г. Казань
E-mail: ksyhaway@mail.ru*

Дятлова Дарья Вячеславовна

*студент,
кафедра "Экономика и организация производства",
Казанский государственный энергетический университет,
РФ, г. Казань*

Низматзянова Лейсан Ринатовна

*научный руководитель, ст. преподаватель,
кафедра "Экономика и организация производства",
Казанский государственный энергетический университет,
РФ, г. Казань*

SAFETY AND ETHICS IN THE USE OF AUTOMATED SYSTEMS

Ksenia Podyganova

*Student,
Department of Economics and Organization of Production,
Kazan state Power Engineering University,
Russia, Kazan*

Darya Dyatlova

*Student,
Department of Economics and Organization of Production,
Kazan state Power Engineering University,
Russia, Kazan*

Leysan Nigmatzyanova
Scientific supervisor, Senior Lecturer,
Department of Economics and Organization of Production,
Kazan State Power Engineering University,
Russia, Kazan

АННОТАЦИЯ

Современный мир становится все более автоматизированным, и это приводит к появлению новых вопросов безопасности и этики. Автоматизированные системы, такие как роботы, дроны, автоматические транспортные средства и другие, используются во многих сферах, включая производство, транспорт, медицину, военное дело и другие. Однако, их использование может вызвать определенные риски и вызвать этические вопросы, которые необходимо учитывать и решать.

ABSTRACT

The modern world is becoming more and more automated, and this leads to the emergence of new security and ethics issues. Automated systems such as robots, drones, automated vehicles and others are used in many fields, including manufacturing, transportation, medicine, military and others. However, their use may cause certain risks and raise ethical issues that need to be taken into account and addressed.

Ключевые слова: автоматизированные системы, автоматизация, роботы, этика, безопасность.

Keywords: automated systems, automation, work, ethics, security.

Одним из основных вопросов безопасности является возможность автоматизированных систем вызвать вред людям и окружающей среде. Например, роботы, работающие в производственных условиях, могут приводить к травмам работников, если они не обеспечены достаточной безопасностью. Автоматические транспортные средства могут стать причиной аварий, если их программное обеспечение не учитывает все возможные ситуации на дороге. Дроны могут нарушать приватность, если используются несанкционированно. Кроме того, исполь-

зование автоматизированных систем может вызвать этические вопросы. Например, использование автоматических транспортных средств может привести к потере рабочих мест водителей, что может повлиять на экономику и общество в целом. Роботы, заменяющие людей в некоторых работах, могут вызвать неудовлетворение у людей, которые теряют свои рабочие места. Военные роботы могут вызвать вопросы о том, какой уровень контроля и ответственности должен быть у людей, контролирующих эти системы. Решение этих вопросов требует совместных усилий от производителей, правительственных органов, общественности и других заинтересованных сторон. Производители должны гарантировать безопасность и надежность своих систем. [1, с. 56]

В настоящее время, когда мы все больше и больше зависим от технологий, вопросы безопасности и этики в использовании автоматизированных систем становятся все более актуальными. Прежде всего, мы хотели бы обратиться к вопросу безопасности. Автоматизированные системы могут быть незаменимыми в работе, но они также могут представлять угрозу безопасности. Например, хакеры могут использовать слабые места в системе для взлома баз данных и получения конфиденциальной информации. [2, с. 76] Поэтому необходимо принимать все необходимые меры для обеспечения безопасности автоматизированных систем. Это может быть регулярное обновление программного обеспечения, установка надежных паролей, а также использование системы двухфакторной аутентификации. Кроме того, необходимо учитывать этические аспекты при использовании автоматизированных систем. Например, мы должны убедиться, что системы не нарушают права и свободы людей. Это может быть нарушение прав на конфиденциальность, если система собирает и хранит персональные данные без согласия пользователей. [3, с. 32-45] Также необходимо учитывать возможность использования наших систем в целях манипулирования общественным мнением. Например, это может быть использование алгоритмов для распространения фейковых новостей или манипулирования результатами выборов.

Кроме того, мы хотим подчеркнуть, что безопасность и этика должны быть важными аспектами при использовании автоматизированных систем. Мы

должны обеспечить безопасность наших данных и права наших пользователей, а также убедиться, что наша работа не нарушает этические принципы. Только так мы сможем создать надежные и этичные системы, которые будут служить компаниям и обществу в целом. [4, с. 43-47]

Еще одним важным аспектом, который стоит учитывать при использовании автоматизированных систем, является прозрачность. Компании должны быть готовы открыто и прозрачно общаться с пользователями и общественностью о том, как используются автоматизированные системы и какие данные они собирают и обрабатывают. Это поможет установить доверие со стороны пользователей и защитить компании от возможных обвинений в нарушении прав на конфиденциальность или этических принципов. Кроме того, необходимо учитывать, что автоматизация может привести к увольнению людей и сокращению рабочих мест. Поэтому компании должны быть готовы к социальной ответственности и предоставлению альтернативных вариантов для сотрудников, которые могут быть затронуты автоматизацией процессов. Наконец, мы хотели бы подчеркнуть, что вопросы безопасности и этики в использовании автоматизированных систем являются постоянным процессом. Нам необходимо постоянно обновлять и улучшать наши системы, чтобы они соответствовали самым высоким стандартам безопасности и этики.

Список литературы:

1. Виноградов, В.М. Автоматизация технологических процессов и производств. Введение в специальность: Учебное пособие / В.М. Виноградов, А.А. Черепяхин. – М.: Форум, 2018. – 305 с.
2. Иванов, А.А. Автоматизация технол. проц. и произв.: Учебное пособие / А.А. Иванов. – М.: Форум, 2018. – 272 с.
3. Клепиков, В.В. Автоматизация произв. процессов: Учебное пособие / В.В. Клепиков, Н.М. Султан-заде, А.Г. Схиртладзе. – М.: Инфра-М, 2018. – 480 с.
4. Шишмарев, В.Ю. Автоматизация технологических процессов: Учебник / В.Ю. Шишмарев. – М.: Academia, 2018. – 320 с.

СЕКЦИЯ
«МАРКЕТИНГ»

**АНАЛИЗ БРЕНДИНГА ТЕРРИТОРИЙ. ЗАРУБЕЖНЫЙ
И РОССИЙСКИЙ ОПЫТ**

Макарова Нина Павловна

*студент,
кафедра управления персоналом, сервиса и туризма,
Оренбургский государственный университет,
РФ, г. Оренбург
E-mail: ninamakarova1999@mail.ru*

**ANALYSIS OF THE BRANDING OF TERRITORIES. FOREIGN
AND RUSSIAN EXPERIENCE**

Nina Makarova

*Student,
Department of Personnel Management, Service and Tourism,
Orenburg State University,
Russia, Orenburg*

АННОТАЦИЯ

Брендинг стран, регионов и городов постепенно становится обязательной частью стратегического развития территориальных образований. Эта практика популярна во многих странах мира. Культурный бренд включает в себя культурно-историческую идентичность, окрашенную в национальный колорит, и представляет собой общую ценность – наследие. Целью данного исследования является анализ и сравнение зарубежных и российских моделей культурного брендинга.

ABSTRACT

Branding of countries, regions and cities is gradually becoming an obligatory part of the strategic development of territorial entities. This practice is popular in many countries of the world. A cultural brand includes a cultural and historical identity, colored in a national flavor, and represents a common value – heritage. The purpose of this study is to analyze and compare foreign and Russian models of cultural branding.

Ключевые слова: брендинг, бренд территории.

Keywords: branding, the brand of the territory.

Характерной чертой постиндустриальной эпохи является развитие сферы услуг и туризма как ее разновидности. Сегодня, когда можно слетать в любую точку мира за несколько часов, вопрос повышения узнаваемости и привлекательности территорий наиболее актуален. Брендинг территории – это стратегия повышения конкурентоспособности отдельных территорий, направленная на разные целевые группы потребителей: туристов, инвесторов, высококвалифицированных трудовых мигрантов. В исследовании представлен обзор моделей формирования культурного бренда российских и зарубежных дестинаций как инструмента повышения привлекательности территорий, выделены ключевые черты, сходства и отличительные черты этих практик. В данном исследовании наибольший интерес представляет бренд муниципального образования – территории.

Основная цель брендинговых стратегий заключается в продвижении материальных и нематериальных ресурсов территории в результате распространения информации о ее уникальности среди широкой аудитории потенциальных потребителей. Каварацис М. определяет брендинг города как направление маркетинга, направленное на формирование эмоциональных, ментальных и психологических ассоциаций, исходя из функционально-рациональных аспектов [1, с. 58-73].

Чаще всего развитие территориального бренда связано с туристско-рекреационной сферой, так как в туризме реализуются все аспекты маркетинга территории. Туризм является катализатором и аккумулятором культурных и природных ценностей, преподнося их во внешний мир.

Культурный бренд города или региона является эффективным инструментом развития, способствующим повышению конкурентоспособности и привлекательности субъекта для туристов, инвестиций и бизнеса. Также культурный бренд способствует развитию имиджа города как благоприятного места для проживания, личностного и профессионального роста, так как способствует развитию инфраструктуры территории и повышению качества жизни местного насе-

ления. Наиболее яркими примерами культурных брендов зарубежных стран являются такие города, как Лондон, Париж, Афины и Будапешт. В России яркими представителями развитого брендинга территории являются города: Санкт-Петербург, Мышкин, Тула, Тюмень и многие другие. Китай же активно продвигает культурный бренд на уровне всей страны.

Лондон, столица Великобритании, имеет сильный культурный бренд. Он построен на основе сочетания богатой культурной истории, развитого арт-рынка и активной деловой жизни. Наиболее активный период брендинга города – время подготовки к Олимпийским играм 2012 года. Стратегия брендинга основывалась на достижении и развитии трех целей: экономической выгоды, имиджа и гостеприимства.

Ответственность за формирование и развитие бренда города возложена на несколько организаций, работающих за счет муниципальных и государственных грантов или финансируемых частными инвесторами [5].

Следующий успешный пример позиционирования культурной идентичности – Китай. Приоритет развития культурной самобытности Китайской Народной Республики подчеркивается на государственном уровне. По словам председателя КНР, культурный бренд является инструментом культурной «мягкой силы» страны [2, с. 83-87]. Началом активной брендинговой политики в отношении культурной идентичности республики можно считать 2006 год, когда был создан специализированный Институт – Центр исследований брендов культурных индустрий Китая. В функции этого центра входит разработка культурных брендов и обновление методов их продвижения, оценка проблем, оптимизация стратегического развития. Культурный бренд Китая представляет собой всеобъемлющий зонтичный бренд, включающий в себя множество суббрендов. По данным исследования вышеназванного Центра, культурная индустрия республики в 2017 году представлена 373 культурными произведениями [3, с. 115-120].

Продвижение культурных брендов в стране осуществляется по двум направлениям:

- брендинг объектов национального культурно-исторического наследия (сохранение и популяризация существующих, на протяжении долгих лет, культурно идентичности);

- формирование инновационных культурных брендов (разработка новых брендов с использованием творчества и инновации в культурной идентичности).

Олимпийские игры 2008 года так же стали важным этапом в развитии современного бренда Китая.

Среди особенностей культурного брендинга Китая можно выделить:

- зонтичный тип культурного бренда: наличие множества брендов в стране;
- приоритетность развития данной деятельности для государства;
- необходимость изменения имиджа страны в восприятии мирового сообщества ребрендинг: смена имиджа страны с дешевой рабочей силой на государство с высокоразвитой культурной идентичностью;
- использование инноваций в развитии культурных брендов.

Мировой опыт культурного бренда территориальных субъектов показывает наличие организационных особенностей и общих факторов формирования бренда в зарубежных странах.

Следует отметить, что драйвером роста для многих стран стало проведение масштабного международного мероприятия, в данном случае Олимпийских игр.

Среди наиболее известных культурно развитых регионов Российской Федерации можно выделить Санкт-Петербург, Республику Татарстан, Тульскую и Тюменскую области. Также интересен опыт брендинга города Мышкина через продвижение уникального Музея Мыши. Результатом маркетинговых мероприятий стало изменение традиционного туристического маршрута «Золотое кольцо» – в него был включен город Мышкин.

Рассмотрим на примере Санкт-Петербурга. Санкт-Петербург по праву носит звание культурной столицы России. Культурное наследие и потенциал Северной столицы являются ключевым ресурсом социально-экономического благополучия региона. Однако, несмотря на многообразие культурных объектов, специалисты отмечают, что до сих пор нет единого сложившегося бренда (имиджа) го-

рода [4, с. 35]. Согласно опросам, респонденты не имеют общего представления о городе, так как не проводилась активная брендинговая политика с позиционированием конкретных символов и форм.

Но Наличие такой собственности и высокий уровень осведомленности мировой аудитории культурно-исторического наследия позволяет региону быть брендом без кардинальных изменений, поддерживая и стимулируя интерес к существующим объектам. Культурный бренд Санкт-Петербурга можно отнести к естественным брендам, сформированным благодаря историческим событиям. Основой брендинговой политики города является обеспечение гармоничного развития на базе уникального культурно-исторического наследия. В рамках программы развития региональной культуры поставлен комплекс следующих целей:

- сохранение и популяризация историко-культурного наследия Санкт-Петербурга;
- развитие и поддержка профессиональных видов искусства;
- продвижение культурного имиджа как основы конкурентоспособной идентичности города;
- сохранение и стимулирование развития образовательных учреждений в сфере Культуры.

Культурное своеобразие и разнообразие Санкт-Петербурга ежегодно привлекает миллионы туристов и не требует активного позиционирования.

На данный момент, по всей стране активно внедряются и разрабатываются туристические порталы в сети Интернет, где каждый турист, путешествует он самостоятельно или же в составе экскурсионной группы, может найти для себя ответы на самые популярные вопросы.

В результате анализа российской и зарубежной практики можно сделать вывод, что брендинговая деятельность может быть разной силы, иметь как положительные, так и отрицательные эффекты и, что самое главное, носить кумулятивный характер. Также важной частью поддержания культурного бренда муниципалитета является финансирование секторов туризма и культуры. Нужно понимать то, что при многообразии современных методов продвижения бренда

не существует единого беспроярванного варианта; каждая территория требует особого подхода. Наиболее эффективные модели включают тесную коммуникацию между органами власти, культурными организациями бизнес-сообществами и местными жителями; постоянная обратная связь является необходимым условием предотвращения конфликтов и недопонимания.

Список литературы:

1. Каварацис М. От городского маркетинга к городскому брендингу: на пути к теоретическим основам развития городских брендов // Брендинг мест. – 2004. – № 1(1): 58-73. [электронный ресурс] – Режим доступа. – <https://hal.archives-ouvertes.fr/hal-01340352/document> (дата обращения 15.03.2023)
2. Ни Ц. Культурные бренды КНР: классификация и характеристика // Россия и Китай: проблемы стратегического взаимодействия: сборник восточного центра. – 2017. – №19: 83-87. [электронный ресурс]. – Режим доступа. – <https://elibrary.ru/item.asp?edn=yunedqt> (дата обращения 17.03.2023)
3. Ни Ц., Кучинская Т.Н. Культурный брендинг в репрезентативных практиках китайской мягкой силы // Дискурс-Пи. – 2017. – №4: 115-120. [электронный ресурс]. – Режим доступа. – <https://cyberleninka.ru/article/n/kulturnyyu-brending-v-reprezentativnyh-praktikah-kitayskoj-myagkoj-sily> (дата обращения 17.03.2023)
4. Пашкус В.Ю., Пашкус Н.А., Паскус М.В. Формирование сильного культурного бренда Санкт-Петербурга // Региональная экономика: теория и практика. – 2016. – №2: 39-53. [электронный ресурс] – Режим доступа. – <https://cyberleninka.ru/article/n/formirovanie-silnogo-kulturnogo-brenda-sankt-peterburga> (дата обращения 18.03.2023)
5. Стивенс А. Лондонский бренд: 2000 лет // Городской брендинг. – 2012. [электронный ресурс]. – Режим доступа. – <http://www.citymayors.com/marketing/london-brand.html> (дата обращения 16.03.2023)

СЕКЦИЯ
«МАТЕМАТИКА»

**СТАТИСТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ДЕМОГРАФИЧЕСКОЙ ДИНАМИКИ
В РЕГИОНАХ РОССИИ**

Веселов Сергей Дмитриевич
магистрант,
кафедра высшей математики и механики,
Санкт-Петербургский государственный
университет аэрокосмического приборостроения,
РФ, г. Санкт-Петербург
E-mail: sergey.veselov.1999@mail.ru

Политические и экономические изменения, произошедшие в России за последние тридцать лет, начиная с перестройки, в свою очередь привели к существенным демографическим изменениям во всех регионах нашей страны. Для объективной оценки демографических изменений в России необходимо воспользоваться статистическими данными, полученными с сайта [5], и соответствующими методами математической статистики.

В качестве математического аппарата нашего исследования мы используем оценку параметров модели линейного тренда. Этот математический аппарат лежит на стыке статистической теории временных рядов [1, 2] и линейного регрессионного анализа [3]. Технически задача сводится к оценке параметров следующей модели (формулы)

$$N(t) = \beta_0 + \beta_1 \tau + \varepsilon, \quad (1)$$

где τ – дискретный отсчет времени (в нашем случае это годы),

$N(\tau)$ – численность населения на момент τ ,

β_0 и β_1 – параметры, которые подлежат оценке,

ε – неизбежная погрешность формулы $N(\tau) = \beta_0 + \beta_1 \tau$.

Повышенный интерес к модели линейного тренда наблюдался в конце прошлого века, когда научная общественность обратила свое внимание на климатические изменения последней четверти двадцатого столетия [4, 6]. Естественно, нас будет интересовать лишь значение параметра β_1 , который при условии годовых отсчетов времени характеризует среднегодовой рост (или убыль) численности населения ($N(\tau)$). Однако мы вынуждены вычислять и оценку β_0 , которая необходима для проверки статистической надежности оценки β_1 (см. ниже).

Метод наименьших квадратов (МНК) дает следующие формулы для вычисления оценок искомых параметров:

$$\widehat{\beta}_1 = \frac{\sum_{i=1}^I (N(\tau_i) - \bar{N})(\tau_i - \bar{\tau})}{\sum_{i=1}^I (\tau_i - \bar{\tau})^2}, \quad (2)$$

$$\widehat{\beta}_0 = \bar{N} - \widehat{\beta}_1 \bar{\tau}, \quad \bar{N} = \frac{1}{I} \sum_{i=1}^I N(\tau_i), \quad \bar{\tau} = \frac{1}{I} \sum_{i=1}^I \tau_i.$$

Здесь I – количество лет в исследуемом временном интервале,

\bar{N} – среднее значение численности населения за интервал времени I ,

$\bar{\tau}$ можно вычислять не только как среднее значение по номерам годов, но и как середину временного интервала. Вместо модели (1) можно использовать и эквивалентную модель

$$N(\tau) = \beta_0 + \beta_1(\tau - \bar{\tau}) + \varepsilon \quad (3)$$

В модели (3) значение оценки $\widehat{\beta}_1$ остается прежним (как и в модели (1)), т.к. формула (2) при переходе к модели (3) не меняется, а оценка β_0 равна $\widehat{\beta}_0 = \bar{N}$ (см. выше).

Надежность полученной оценки $\widehat{\beta}_1$, в свою очередь, можно оценить проверкой статистической гипотезы

$$H: \beta_1 = 0$$

Для проверки этой гипотезы согласно теории МНК и регрессионного анализа используется следующая t -статистика

$$t = \frac{\widehat{\beta}_1 \sqrt{\sum_{i=1}^I (\tau_i - \bar{\tau})^2}}{\widehat{\sigma}}, \quad (4)$$

где $\widehat{\sigma}^2$ есть оценка дисперсии ε которая при выборе модели (1) равна

$$\widehat{\sigma}^2 = \frac{1}{I-2} \sum_{i=1}^I (N(\tau_i) - \widehat{\beta}_0 - \widehat{\beta}_1 \tau_i)^2.$$

В предположении нормального распределенных погрешностей тренда ε и при верной гипотезе H статистика t имеет распределение Стьюдента с числом степеней свободы $\nu = I - 2$. Технически проверка гипотезы H сводится к проверке следующего неравенства

$$|t| > t_{\nu}^{\alpha/2},$$

где $t_{\nu}^{\alpha/2}$ есть критическое значение или правая граница $100(1 - \alpha)\%$ -ой доверительной области для статистики t . Если это неравенство выполнено, то гипотеза H отвергается и тренд считается вполне надежным (статистически значимым). В противном случае тренд считается ненадежным (статистически незначимым). При вычислении критического значения $t_{\nu}^{\alpha/2}$ уровень значимости α делится пополам потому, что критерий Стьюдента является двусторонним. Далее значение t -статистики будет приводится только по абсолютной величине.

При анализе демографической динамики регионов России временной интервал составлял 32 года (1990 – 2021 гг.), т.е. $\nu = 32 - 2 = 30$. Тогда при $\alpha = 0,05$ критическое значение равно $t_{\nu}^{\alpha/2} = 2,360$, а при $\alpha = 0,01$ имеем $t_{\nu}^{\alpha/2} = 3,030$.

В табл. 1 представлены результаты анализа по регионам России с прирастающей численностью населения.

Таблица 1.

Регионы России с приростом численности населения

№ п/п	Регион	$\hat{\beta}_1$	$ t $	№ п/п	Регион	$\hat{\beta}_1$	$ t $
1	Москва	139071,8	50,650	12	Ленинградская обл.	5488,4	5,948
2	Респ. Дагестан	41756,0	29,218	13	Белгородская обл.	4705,8	12,586
3	Московская обл.	32329,8	8,267	14	Калининградская обл.	2793,4	8,244
4	Краснодарский кр.	27002,3	14,579	15	Ямало-Ненецкий а/о	2525,4	12,715
5	Тюменская обл.	20868,9	20,090	16	Кабардино-Балкарская Респ.	2090,9	3,569
6	Санкт-Петербург	15023,4	3,450	17	Севастополь	1768,2	2,242
7	Ханты-Мансийский а/о	14923,0	55,897	18	Карачаево-Черкесская Респ.	1553,0	6,959
8	Респ. Ингушетия	10409,8	8,934	19	Респ. Северная Осетия	1289,0	4,885
9	Чеченская Респ.	9754,4	5,738	20	Респ. Алтай	798,6	24,242
10	Ставропольский кр.	8505,2	8,281	22	Респ. Тыва	630,1	7,710
11	Респ. Татарстан	6098,0	11,504	24	Респ. Адыгея	332,6	3,047

Из табл. 3 видно, что за исключением Севастополя все тренды статистически значимы. Очевидно, что перечисленные здесь регионы можно считать наиболее благополучными. Далее в табл. 2 мы приводим результаты анализа по регионам с убывающей численностью населения.

Таблица 2.

Регионы России с убывающей численностью населения

№ п/п	Регион	$\hat{\beta}_1$	$ t $	№ п/п	Регион	$\hat{\beta}_1$	$ t $
1	Луганская Нар. Респ.	-49475,0	13,877	32	Рязанская обл.	-9042,4	25,744
2	Донецкая Нар. Респ.	-46091,2	13,185	33	Ростовская обл.	-8811,2	7,840
3	Нижегородская обл.	-21697,6	31,200	34	Херсонская обл.	-8796,1	30,334
4	Свердловская обл.	-16991,9	17,715	35	Смоленская обл.	-8597,8	22,438
5	Кемеровская обл.	-15992,7	44,199	36	Ульяновская обл.	-8554,0	17,610
6	Пермский кр.	-15762,1	27,502	37	Забайкальский кр.	-8518,0	21,634
7	Иркутская обл.	-15276,8	27,075	38	Ярославская обл.	-8432,7	25,251
8	Приморский кр.	-15203,3	23,878	39	Псковская обл.	-8318,3	38,420
9	Архангельская обл.	-15059,3	36,091	40	Сахалинская обл.	-7800,7	13,222
10	Кировская обл.	-14759,8	41,339	41	Вологодская обл.	-7148,9	35,473
11	Мурманская обл.	-14737,3	19,381	42	Волгоградская обл.	-7117,1	8,016
12	Тверская обл.	-14667,6	35,389	43	Магаданская обл.	-6862,6	9,724
13	Запорожская обл.	-14636,9	40,622	44	Воронежская обл.	-6681,9	8,729
14	Тульская обл.	-14340,3	30,413	45	Респ. Мордовия	-6572,5	33,121
15	Респ. Коми	-14336,2	36,339	46	Респ. Карелия	-6546,8	38,615

№ п/п	Регион	$\hat{\beta}_1$	$ t $	№ п/п	Регион	$\hat{\beta}_1$	$ t $
16	Алтайский кр.	-13946,2	19,727	47	Орловская обл.	-6507,1	25,852
17	Красноярский кр.	-11628,5	13,495	48	Костромская обл.	-6496,8	38,846
18	Саратовская обл.	-11270,9	19,038	49	Новгородская обл.	-5815,5	40,814
19	Тамбовская обл.	-11202,0	37,282	50	Камчатский кр.	-5297,9	14,092
20	Хабаровский кр.	-10867,8	22,329	51	Чувашская Респ.	-4941,0	23,132
21	Владимирская обл.	-10816,9	38,331	52	Удмуртская Респ.	-4598,5	22,904
22	Ивановская обл.	-10684,2	34,312	53	Респ. Саха	-3988,1	5,576
23	Курганская обл.	-10632,3	39,250	54	Липецкая обл.	-3946,9	17,382
24	Брянская обл.	-10551,3	32,767	55	Самарская обл.	-3704,5	6,401
25	Респ. Крым	-9478,2	13,725	56	Калужская обл.	-3183,7	10,758
26	Челябинская обл.	-9354,0	17,240	57	Респ. Марий Эл	-3135,4	26,233
27	Курская обл.	-9293,5	21,619	58	Чукотский а/о	-2821,3	6,826
28	Амурская обл.	-9211,1	29,503	59	Респ. Бурятия	-2533,7	6,714
29	Оренбургская обл.	-9154,2	11,613	60	Респ. Калмыкия	-1830,6	21,810
30	Пензенская обл.	-9103,2	29,434	61	Респ. Хакасия	-1559,8	10,667
31	Омская обл.	-9099,2	22,278	62	Еврейская а/о	-1130,9	8,869

Первое, что следует отметить, из результатов, представленных в табл. 4, так это то, что все без исключения линейные тренды имеют высокую статистическую значимость.

В результате проделанного исследования мы получили объективную картину демографической динамики регионов России. При этом мы выяснили, где происходит наиболее существенный приток населения, а где численность населения интенсивно убывает. Однако дальнейшие более глубокие выводы лежат уже за пределами математического моделирования, в сфере таких наук, как экономика, социология и политология.

Список литературы:

1. Андерсон Т. Статистический анализ временных рядов. М.: Мир, 1976. 755 с.
2. Справочник по прикладной статистике. Том 2 / Под ред. Э. Ллойда, У. Ледермана, перев с англ. под ред. С.А. Айвазяна, Ю.Н. Тюрина. М.: Финансы и статистика, 1990. 526 с.
3. Себер Дж. Линейный регрессионный анализ. М.: Мир, 1980. 456 с.

4. Пичугин Ю.А. Оценка статистической значимости и пространственной неоднородности линейных трендов приземной температуры воздуха // Известия Русского географического общества. 2003. Том 135. Вып. 6. С. 78-84.
5. Russian Demography Data (1990-2017) | Kaggle URL: <https://www.kaggle.com/datasets/dwdkills/russian-demography> (дата обращения: 13.02.2023)
6. Woodward W.A., Gray H.L. Global warming and the problem of testing for trends in time series data // J. Climate. 1993. Vol. 6. P. 935-962.

СЕКЦИЯ
«ПЕДАГОГИКА»

**ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИКТ ПРИ ЯЗЫКОВОМ ПОГРУЖЕНИИ
КАК СРЕДСТВО ПОВЫШЕНИЯ МОТИВАЦИИ УЧАЩИХСЯ
НА УРОКАХ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА**

Семина Кристина Евгеньевна

*студент,
кафедра языковой и межкультурной коммуникации,
Казанский (Приволжский) федеральный университет,
РФ, г. Казань
E-mail: seminak1999@mail.ru*

**THE USE OF ICT IN LANGUAGE IMMERSION AS A MOTIVATIONAL
FACTOR IN TEACHING ENGLISH**

Christina Semina

*Student,
Department of Language and Intercultural Communication,
Kazan Federal University,
Russia, Kazan*

АННОТАЦИЯ

Статья посвящена использованию ИКТ при языковом погружении на уроках иностранного языка с целью повышения мотивации учащихся. Рассмотрены некоторые примеры современных технологий, которые можно применять на уроках для организации языкового пространства.

ABSTRACT

The article discusses the use of ICT in language immersion method in teaching English in order to support and promote students' motivation. Some examples of modern technologies were considered to create the language environment.

Ключевые слова: ИКТ; языковое погружение; мотивация, современные технологии; языковое пространство; изучение иностранного языка.

Keywords: ICT; language immersion; motivation; modern technologies; language environment; foreign language learning.

В XXI веке информационные технологии полностью модернизировали систему образования, так как они значительно упрощают процесс обучения. Современный преподаватель иностранного языка должен не только обладать достаточными знаниями в своей предметной области, но и уметь владеть современными средствами обучения, применять их на своих уроках и использовать как средство обучения.

Использование информационно-коммуникативных технологий (ИКТ) в практике преподавания иностранного языка значительно повышает эффективность усвоения материала учащимися за счет использования интерактивных занятий и наглядности. Применение ИКТ на уроках повышает мотивацию учащихся к учению, активизирует познавательную деятельность, предлагает широкое поле для развития творческого потенциала и исследовательской деятельности.

Тем не менее, внедрение ИКТ в процесс обучения сложное явление, так как необходимо полное понимание процесса информатизации преподавателем. Используя различные интернет-ресурсы и интерактивные технологии не нужно забывать о том, что учащиеся не должны превращаться в некий «автомат» и выполнять все машинально. Чтобы избежать данную проблему, не нужно забывать про традиционные методы обучения. Чередуя разнообразные технологии на уроках иностранного языка, учащиеся будут приучены к различным способам восприятия материала: чтение учебника, слово учителя, наглядность и получение информации с помощью сети интернет.

Виртуальная среда предоставляет учащимся большой спектр возможностей: использование мобильных приложений, мессенджеров, социальных сетей; просмотр фильмов и различных видео; чтение электронных учебников как во время учебных занятий, так и во внеурочной деятельности. Все это позволяет заинтересовать учащихся и повысить их мотивацию к изучению иностранного языка за счет практического применения полученных знаний.

Согласно федеральному государственному стандарту среднего общего образования (далее – ФГОС СОО), одним из важнейших требований к освоению программы по иностранному языку на базовом уровне является «достижение порогового уровня владения иностранным языком, позволяющего выпускникам общаться в устной и письменной формах как с носителями изучаемого иностранного языка, так и с представителями других стран, использующими данный язык как средство общения» [3, с. 14].

Не секрет, что изучение иностранного языка будет эффективным при условии, что учащиеся получают удовольствие от самого процесса, а не мотивируют себя тем, что изучение языка является необходимостью. Однако, при изучении иностранного языка в нашей стране мы сталкиваемся с проблемой отсутствия языковой среды, невозможностью общаться с носителями языка. Соответственно, преподавателю необходимо создать условия, способные погрузить учащихся в иноязычную среду и побудить их к практическому применению полученных знаний, а именно оформлению собственного высказывания средствами иноязычного кода.

Для этого в практику преподавания иностранного языка вводится метод «языкового погружения» (от англ. “language immersion”), который предполагает отказ от родного языка и использование изучаемого языка на практике. Основная цель данной методики продвижение двуязычия между разными группами носителей языка. А.С. Плесневич утверждал, что данный способ помогает преодолеть языковой барьер и вывести пассивный лексический запас в активный, а значит, учащиеся уже должны обладать знаниями фонетики и грамматики на минимальном уровне [1, с. 56-59]. Существуют различные типы погружения: полное, предполагающее обучение без опоры на родной язык и частичное, когда время в классе разделяется между двумя языками равноправно [2, с. 207-209]. Наиболее предпочтительным для учащихся является второй тип погружения, так как у них имеется опора на родной язык. В то же время, чтобы в полной мере овладеть иноязычной коммуникативной компетенцией, необходимо постоянное практи-

ческое применение изучаемого языка, но не всегда это удается сделать за счет низкого уровня владения.

Современные учебники, несмотря на то, что материал в них представлен на иностранном языке, хоть и позволяют организовать языковое погружение за счет отсутствия опор на родной язык, не предоставляют современным учащимся мотивационную базу, так как не успевают за быстроразвивающимися тенденциями. А соответственно, материал в них устаревший и не представляет интереса к изучению. Преподавателю необходимо адаптировать имеющуюся базу под нужды учащихся для того, чтобы вызвать у них интерес к иностранному языку и повысить их мотивацию.

Реализовать языковое погружение на уроках иностранного языка и во внеурочной деятельности помогает виртуальная среда за счет своей актуальности, общения с представителями иноязычной культуры посредством мессенджеров, социальных сетей и форумов.

Социальные сети предлагают нам широкий спектр возможностей для организации языкового погружения учащихся: от просмотра видео носителей языка, до публикации постов на общую страницу группы. Работа организовывается таким образом, чтобы каждый учащийся проявил свои творческие способности. Можно попросить их написать пост по интересующей их теме и организовать обсуждение между учащимися, чтобы они на практике применяли полученные знания, записать видео на определенную тему, чтобы оно было кратким и лаконичным, но в тоже время отражал весь спектр практического применения иностранного языка. Несравненным преимуществом является то, что погружение в языковую среду с помощью социальных сетей поможет преодолеть языковой барьер учащихся, так как высказывание оформляется средствами иноязычного кода.

Интерактивные методы обучения иностранному языку также могут помочь организовать языковую среду на уроках. Интерактивность, в данном случае, понимается как взаимодействие двух или более людей в процессе коммуникации. Сюда включаются все виды групповой и фронтальной работы, в которых каждый учащийся может проявить себя как самостоятельный и равноправный участник

определенной деятельности, а также раскрыть свой личностный потенциал. Совместные действия и принятие групповых решений позволяют учащимся практически применять полученные знания и пользоваться иностранным языком.

Как показывает собственный опыт преподавания иностранного языка и опыт практиков (Т.А. Мясоед, Н. Суворова, С.Б. Ступина), совместная деятельность учащихся позволяет каждому внести собственный вклад в рабочий процесс и происходит это в дружеской атмосфере сотрудничества и взаимной поддержки. Одним из наиболее удачных интерактивных методов для организации языкового погружения являются дискуссии. Групповое обсуждение помогает развить коммуникативные умения и навыки, установить эмоциональный контакт между участниками обсуждения. Важно помнить, что темы для обсуждения должны соответствовать интересам обучающихся и быть актуальными, так как учащиеся активно обсуждают то, что их волнует на данный момент.

Таким образом, виртуальная среда и интерактивные методы открывают для преподавателя широкий спектр возможностей для организации языкового погружения: использование интернет ресурсов, платформ, социальных сетей, групповые формы работы. Методика погружения позволяет учащимся овладеть практическими навыками за счет постоянной вовлеченности в изучаемый язык. Современные технологии и актуальный материал обладают высокой мотивационной базой для изучения иностранного языка.

Список литературы:

1. Аксенова Л. О. Методики интенсивного обучения иностранным языкам / Л. О. Аксенова. – Текст: непосредственный // Молодой ученый. – 2022. – № 2 (397). – С. 189-192. – URL: <https://moluch.ru/archive/397/87897/> (дата обращения: 24.02.2023).
2. Вебер И. С. Метод языкового погружения на уроках английского языка в современной школе / И. С. Вебер. – Текст: непосредственный // Молодой ученый. – 2019. – № 6 (244). – С. 207-209. – URL: <https://moluch.ru/archive/244/56402/> (дата обращения: 24.02.2023).
3. Федеральный государственный образовательный стандарт среднего общего образования / М-во образования и науки РФ. – М.: Просвещение, 2012.

СЕКЦИЯ
«ПСИХОЛОГИЯ»

ЗАКОНОМЕРНОСТИ ПСИХИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ

Вагина Оксана Анатльевна

*студент 5 курса,
Технический институт – филиал Северо-Восточного
федерального университета имени М.К. Аммосова,
РФ, г. Нерюнгри
E-mail: oksanaanatolevna.vagina.71@mail.ru*

Кобазова Юлия Владимировна

*научный руководитель, канд. психол. наук, доц.,
Технический институт – филиал Северо-Восточного
федерального университета имени М.К. Аммосова,
РФ, г. Нерюнгри*

PATTERNS OF MENTAL DEVELOPMENT

Oksana Vagina

*5th year student,
Technical Institute – a branch of the North-Eastern
Federal University named after M.K. Ammosov,
Russia, Neryungri*

Yulia Kobazova

*Scientific supervisor, Ph.D. psychol. Sciences, Assoc.,
Technical Institute – a branch of the North-Eastern
Federal University named after M.K. Ammosov
Russia, Neryungri*

АННОТАЦИЯ

В данной статье были рассмотрены такие понятия как психическое развитие, преформированный тип развития непреформированный тип, закономерности психического развития. Нами описаны проблемы психического развития, и какие педагоги изучали данную проблему.

ABSTRACT

In this article, such concepts as mental development, preformed type of development, unformed type, patterns of mental development were considered. We have described the problems of mental development, and which teachers have studied this problem.

Ключевые слова: развитие, возраст, закономерности психического развития, онтогенез, развитие.

Keywords: development, age, patterns of mental development, ontogenesis, development.

Развитие человеческой психики происходит непрерывно на протяжении всей жизни. Эти изменения особенно очевидны при сравнении младенца, школьника, взрослого и старика. Развитие организма с момента формирования эмбриона до его смерти называется онтогенезом. Термин «онтогенез» был введен немецким биологом Э. Геккелем. На протяжении многих веков существовала тайна появления сознания, эмоциональных переживаний, творческих взлетов, сложного внутреннего мира у человека, который при рождении такой хрупкий и беспомощный, лишенный возможности говорить о своих переживаниях и потребностях.

Зарубежные и отечественные педагоги считают, что проблема психического развития как одна из центральных.

Изучением проблемы психического развития занимались известные ученые: К. Левин, Л. С. Выготский, Г. А. Урунтаева, А. Н. Леонтьев и др.

Урунтаева Г.А., отмечает, что, «психическое развитие – это естественное изменение психических функций, сочетание их количественных, качественных и структурных преобразований. Психические явления находятся в постоянном движении, изменении, и развитии. Это развитие можно рассматривать двояко: с точки зрения исторического развития человека в целом и с точки зрения развития индивида в течение его жизни» [3, с. 46].

Т. П. Авдулова выделяет «два типа психического развития: непреформированный и преформированный».

Преформированный тип развития – развитие, при котором заранее определены закономерности, определяющие развитие ребенка в течение небольшого времени, например, пренатальное (внутриутробное) развитие.

Непреформированный тип – развитие, когда сам процесс задан не изнутри, а внешне, и определен уровнем развития спецификой ближайшего социального окружения и общества, в котором ребенок находится» [4, с. 96].

К закономерностям психического развития относятся гетерохронность, неустойчивость, кумулятивность, дивергентность, неравномерность, сензитивность, – конвергентность.

П. К. Анохин в своих трудах отмечает, «что гетерохронность заключается в неравномерном распределении наследственной информации».

В качестве примера он приводил тот факт, «что в онтогенезе сначала формируется филогенетически более древние анализаторы, а уже потом более молодые» [5, с. 38].

Немецкий психолог и педагог Э. Мейман утверждал, что «чем нужнее та или иная функция, тем быстрее она развивается. Например, ребенок очень быстро обучается ориентироваться в пространстве, чем во времени [5, с. 125]».

Л.С. Выготский считал, что «формирование ребенка происходит в особых условиях, которые он назвал социальной ситуацией развития, создающей зону непосредственного развития» [2, с. 244].

Это определяется содержанием образования, которое делает возможным сотрудничество ребенка и взрослого. А это, в свою очередь, подразумевает активность ребенка и взрослого в овладении различными знаниями, предлагаемыми (а не навязываемыми) взрослыми.

Таким образом, можно отметить, что процесс онтогенетического развития – это процесс который не похож ни на что, процесс который своеобразный и происходит в форме усвоения.

Развитие каждого человека индивидуально. В его онтогенезе реализуются не только общие закономерности развития представителя вида *Homo sapiens*, но и индивидуальные особенности человека.

Таким образом, в развитии человека можно рассматривать индивидуальные и универсальные закономерности жизненного цикла, формирование умственных способностей и формирование психики в целом.

Таким образом, можно сделать вывод, что некоторые закономерности в развитии детей на этапе раннего возраста, это приобретение ребенком первоначального социального опыта, эмоциональность как ведущая характеристика возраста, быстрый темп физического и психического развития, взаимосвязь первого и второго, потребность в индивидуальном контакте со взрослым; привычек поведения; зависимость развития от наследственности и развивающей социальной среды и др.

Список литературы:

1. Анохин П. К. Теория отражения и современная наука о мозге. – М. : Знание, 1999. – 44 с.
2. Выготский Л.С. Проблема возраста // Выготский Л.С. Собрание сочинений: В 6-ти т.; Т.4. – М.: Педагогика, 1984. – с. 244-268
3. Урунтаева Г.А. Дошкольная психология: Учеб. пособие для студ. сред. пед. учеб. заведений. – 5-е изд., стереотип. – М.: Издательский центр «Академия», 2001. – 336 с.
4. Марцинковская Т. Д. Возрастная психология : учеб. пособие для студ. учреждений высш. проф. образования / [Т. Д. Марцинковская и др.]; под ред. Т. Д. Марцинковской. – М.: Издательский центр «Академия», 2011. – 336 с.
5. Мухина В. С. Возрастная психология: феноменология развития, детство, отрочество: Учебник для студентов вузов / В. С. Мухина. – М.: Академия, 2000.

СЕКЦИЯ
«ТЕХНОЛОГИИ»

**ПРОГНОЗИРОВАНИЕ ПОСЛЕДСТВИЙ РАЗЛИВА ХЛОРА
И РЕКОМЕНДАЦИИ ПО ПОВЫШЕНИЮ БЕЗОПАСНОСТИ ОБЪЕКТА**

Родионова Алисия Викторовна

*студент,
кафедра безопасности в ЧС,
Уральский Государственный
Противопожарный Институт МЧС России,
РФ, г. Екатеринбург
E-mail: alisiya.rodionova@bk.ru*

Буданов Борис Владимирович

*научный руководитель, доц.,
Уральский Государственный
Противопожарный Институт МЧС России,
РФ, г. Екатеринбург*

**FORECASTING THE CONSEQUENCES OF A CHLORINE SPILL
AND RECOMMENDATIONS FOR IMPROVING THE SAFETY
OF THE FACILITY**

Alicia Rodionova

*Student,
Department of Emergency Safety,
Ural Institute of GPS of the Ministry
of Emergency Situations of Russia
of the Russian Federation,
Russia, Yekaterinburg*

Boris Budanov

*Scientific supervisor, assoc.,
Ural Institute of GPS of the Ministry
of Emergency Situations of Russia of
the Russian Federation,
Russia, Yekaterinburg*

АННОТАЦИЯ

Мероприятия, направленные на предупреждение ЧС, а также на максимально возможное снижение размеров ущерба и потерь в случае их возникнове-

ния, проводятся заблаговременно и осуществляются с учетом природных и технических характеристик, особенностей территорий и степени реальной опасности возникновения ЧС. Анализ характеристик технологического оборудования и его размещения на водоочистных сооружениях предприятия показывает, что для рассматриваемого предприятия наиболее вероятными следует считать аварии, связанные с повреждением или, в худшем случае, разгерметизацией контейнера с жидким хлором.

ABSTRACT

Measures aimed at preventing emergencies, as well as at the maximum possible reduction in the amount of damage and losses in case of their occurrence, are carried out in advance and are carried out taking into account natural and technical characteristics, characteristics of territories and the degree of real danger of an emergency. Analysis of the characteristics of technological equipment and its placement at the company's water treatment facilities shows that for the enterprise in question, accidents associated with damage or, in the worst case, depressurization of a container with liquid chlorine should be considered the most likely.

Ключевые слова: хлор, ЧС, прогнозирование, скруббер, авария.

Keywords: chlorine, emergency, forecasting, scrubber, accident.

Федеральный закон № 68-ФЗ «О защите населения и территорий от ЧС природного и техногенного характера» определяет основные принципы защиты населения и территорий от ЧС. В документе установлено, что мероприятия, направленные на предупреждение ЧС, а также на максимально возможное снижение размеров ущерба и потерь в случае их возникновения, проводятся заблаговременно и осуществляются с учетом природных и технических характеристик, особенностей территорий и степени реальной опасности возникновения ЧС.

Поэтому первоочередными задачами являются: повышение уровня безопасности технологических процессов, усовершенствование системы противопожарной безопасности и ликвидации чрезвычайных ситуаций. Одним из подходов к

решению данных задач является предотвращение различных видов ЧС путем предварительного прогнозирования возможных неблагоприятных ситуаций [1-4].

Целью исследования является решение конкретной задачи, а именно: прогнозирование чрезвычайной ситуации, связанной с разгерметизацией корпуса контейнера с жидким хлором, а также технические рекомендации по усовершенствованию системы безопасности объекта. В качестве объекта исследования рассматривалось предприятие, на территории которого находятся очистные сооружения, предназначенные для очистки и обеззараживания стоков промышленных предприятий и других объектов г. Тавды Свердловской области. Данный объект по химической опасности относится ко 2 классу. Предполагаемая химическая авария на водоочистных сооружениях предприятия связана с выбросом хлора, который используется в технологической схеме очистки сточных вод предприятия. Аварии, связанные с использованием в производственном процессе АХОВ, способны привести к недопустимым последствиям: гибели персонала и населения, нанесению экологического ущерба окружающей среде. Статистические данные об авариях на ХОО свидетельствуют о том, что аварии с жидким хлором имеют место и последствия от их реализации и развития могут быть весьма значительными. Хлор относится к сильнодействующим ядовитым веществам, что определяет потенциальную опасность аварий, возникающих при его производстве, хранении, транспортировании и применении [5].

Основными причинами возникновения аварий, сопровождающихся утечками хлора, являются:

- разгерметизация запорной арматуры, фланцевых и сварных соединений;
- механические повреждения емкостного и трубопроводного оборудования, коррозионное и тепловое воздействие на него;
- попадание в сосуды с жидким хлором посторонних веществ (водород, углеводороды, вода и др.);
- гидравлический разрыв или разгерметизация сосудов (железнодорожные цистерны, танки, контейнеры, баллоны) при их переполнении жидким хлором;

- дефекты и усталостные явления в металле и сварных элементах сосудов и трубопроводов;

- ошибки, допущенные при проектировании, изготовлении, монтаже, ремонте и выполнении технологических операций в процессе производства, хранения и потребления хлора.

Анализ характеристик технологического оборудования и его размещения на водоочистных сооружениях предприятия показывает, что для рассматриваемого предприятия наиболее вероятными следует считать аварии, связанные с повреждением или, в худшем случае, разгерметизацией контейнера с жидким хлором. Для хранения жидкого хлора в помещении хлорирования используется резервуар марки РЗХМ емкостью 800 л. Внутренний диаметр емкости равен 800 мм, длина резервуара 2020 мм. Масса жидкого хлора с учетом его плотности составит 1000 кг. Недостатком технологического процесса на рассматриваемой водоочистной станции является отсутствие поддона или обвалования под резервуаром с сильнодействующим ядовитым веществом, что приводит к значительному увеличению площади разлива в случае аварии.

Для повышения безопасности объекта резервуар для хранения жидкого хлора должен быть помещен в специальный поддон или оснащен обвалованием. Для полного вмещения разлившегося хлора поддон должен иметь следующие геометрические размеры 230 115 50 см.

В рамках данной статьи проведено три варианта прогнозирования:

- 1) прогнозирование последствий разлива хлора для персонала предприятия при отсутствии обвалования;

- 2) прогнозирование последствий разлива хлора для населения города при отсутствии обвалования;

- 3) прогнозирование последствий разлива хлора для населения города при наличии обвалования.

Прогнозирование последствий химической аварии проводилось согласно методикам [6, 7]. Прогнозирование проводилось с помощью мобильного приложения «Выброс АХОВ», созданное Уральским институтом ГПС МЧС России.

Оно предназначено для прогнозирования масштабов возможного химического заражения при авариях на технологических ёмкостях и хранилищах, при транспортировке железнодорожным, трубопроводным и другими видами транспорта, а также в случае разрушения химически опасных объектов согласно методике, изложенной в своде правил СП 165.1325800.2014 «Инженерно-технические мероприятия по гражданской обороне». Разработчиками «Выброс АХОВ» являются Шишкин П.Л., Субачев С.В., Вишняков А.В. Приложение можно бесплатно получить на официальном сайте Уральского института ГПС МЧС России в разделе «Кафедра УКС»

В расчетах зон поражения АХОВ использовали среднестатистические исходные данные: степень вертикальной устойчивости атмосферы – инверсия; температура воздуха – 20 0С; скорость ветра – 1 м/с.

Рассматриваемая возможная авария произошла в 12.00. Принимая этот факт во внимание, предположили, что 20 % населения, попадающего в зону возможного заражения, будет находиться на открытом воздухе (100 % пострадавших); а 80 % – в домах (простейших убежищах, 50 % пострадавших). Преобладающее направление ветра – северо-восточное. Производственные помещения и ближайшая селитебная зона находятся на расстоянии 0,5 км. Последствия выброса хлора на очистных сооружениях для персонала предприятия представлены в табл. 1.

Таблица 1.

**Последствия выброса хлора на очистных сооружениях
для персонала предприятия**

Прогнозируемый параметр аварии	Количественная величина
Истинная глубина зоны заражения	2,72 км
Площадь зоны фактического заражения	1,29 км ²
Глубина зоны смертельного поражения	0,82 км
Глубина зоны поражения средней тяжести	1,36 км
Глубина поражения легкой степени поражения	1,90 км
Количество сотрудников предприятия, попавших в зону химического заражения	7 чел.
Количество пораженного населения	3 чел.
Количество людей, получивших смертельное поражение	1 чел.
Количество людей, получивших поражение средней степени	1 чел.
Количество людей, получивших поражение легкой степени	2 чел.

В связи с тем, что основные производственные здания находятся на расстоянии 500 м, то можно констатировать, что персонал предприятия полностью попадает в зону химического заражения.

В табл. 2 представлены сравнительные характеристики последствий выброса хлора из резервуара с обвалованием и без установки специального поддона для населения города.

Таблица 2.

Сравнительные характеристики последствий выброса хлора из резервуара с обвалованием и без установки специального поддона для населения города

Характеристики последствий химической аварии	Резервуар без обвалования	Резервуар с установкой поддона
Истинная глубина зоны заражения	2,72 км	2,15 км
Площадь зоны фактического заражения	1,29 км ²	0,38 км ²
Время испарения хлора	1,5 час	9 час
Глубина зоны смертельного поражения	0,82 км	0,65 км
Глубина зоны поражения средней тяжести	1,36 км	1,08 км
Глубина поражения легкой степени поражения	1,90 км	1,51 км
Количество сотрудников предприятия, попавших в зону химического заражения	7 чел.	1 чел.
Количество пораженного населения	3 чел.	1 чел.
Количество людей, получивших смертельное поражение	1 чел.	0 чел.
Количество людей, получивших поражение средней степени	1 чел.	0 чел.
Количество людей, получивших поражение легкой степени	2 чел.	1 чел.

При анализе табл. 2 наглядно видно, что при наличии обвалования к определенному времени уменьшаются истинная глубина зоны заражения, площадь зоны фактического заражения, количество людей, попавших в зону поражения, и количество пострадавших людей от воздействия хлора. Проведенные расчеты показывают, что установка специального поддона под резервуар с жидким хлором приводит к сокращению площади поверхности испарения хлора. При этом значительно уменьшается скорость испарения. Время испарения увеличивается в 6 раз. Уменьшение количества испарившегося хлора, глубины зоны заражения и увеличение времени испарения дает возможность провести мероприятия по

ликвидации разлива хлора и эвакуации персонала с территории предприятия и близлежащих жилых районов.

Вся территория рассматриваемого объекта оказывается в зоне химического заражения. Для усовершенствования системы безопасности на объекте рекомендуется внедрение следующих технических решений:

1) установка специального поддона под резервуар с жидким хлором, имеющего следующие геометрические размеры 230x115x50 см и вмещающего весь объем разлившегося хлора;

2) установка обезвреживания аварийных выбросов хлора на базе скруббера «СПМА»;

3) использование в качестве обеззараживающего реагента вместо жидкого хлора гипохлорита натрия, являющегося менее токсичным веществом.

Принцип действия скруббера «СПМА» основан на поглощении газообразного хлора в специальных абсорбционных тарелках, с использованием щелочных жидкостей, содержащих соду, с последующим сбором насыщенной хлором жидкости. Производительность по воздуху составляет 2500–10000 м³/ч. Скруббер устанавливается в емкость, заполненную раствором для нейтрализации опасных газов. На корпусе емкости для раствора закреплены два насоса, всасывающие патрубки которых погружены в раствор, заполняющий емкость, а нагнетательные соединены с соплом подачи раствора, установленном в крышке скруббера, и струйным фильтром. Использование в качестве обеззараживающего реагента вместо жидкого хлора гипохлорита натрия, являющегося менее токсичным веществом, обеспечивает повышение безопасности объекта. Безводный гипохлорит натрия представляет собой неустойчивое бесцветное кристаллическое вещество. Хорошо растворим в воде. Водные растворы гипохлорита натрия неустойчивы и со временем разлагаются даже при обычной температуре, что облегчает решение экологических вопросов.

Список литературы:

1. О защите населения и территорий от ЧС природного и техногенного характера [Текст] : федеральный закон от 21.12.94 № 68-ФЗ;
2. О промышленной безопасности опасных производственных объектов Федеральный закон от 21.06.97 г. № 116-ФЗ. 3. Акимов, В. А. Катастрофы и безопасность [Текст] / В. А. Акимов, В. А. Владимиров, В. И. Измалков. – М.: Деловой экспресс, 2006. – 392 с.;
3. Государственный доклад о состоянии защиты населения и территорий РФ от чрезвычайных ситуаций природного и техногенного характера в 2022 году [Текст]. – М. : МЧС России, 2022;
4. Александров, В. Н. Отравляющие вещества [Текст] / В. Н. Александров, В. И. Емельянов. – М. : Воениздат, 1990. – 272 с.;
5. Методика прогнозирования масштабов заражения АХОВ при авариях (разрушениях) на химически опасных объектах и транспорте [Текст] : РД 52.04.253–90. – М., 1990;
6. Методические указания по оценке последствий аварийных выбросов опасных веществ [Текст] : РД-03-26-2007 : утв. Приказом Федеральной службы по экологическому, технологическому и атомному надзору от 14.12.2007 №8597; введены в действие с 25.01.2008.

СЕКЦИЯ «ФИЛОСОФИЯ»

ПОЧЕМУ КЛАССИЧЕСКИЙ МАРКСИЗМ НЕ ПРИЖИЛСЯ В СССР?

Мусаева Фариды Шахисмаиловна
студент 1-го курса магистратуры,
Факультет Политики и Международных отношений,
Восточно-китайский педагогический университет,
Китай, г. Шанхай
E-mail: faridamusayeva1996@yahoo.com

АННОТАЦИЯ

Советский Союз был первым социал-демократическим государством в мире, и его основой была марксистская теория. Несмотря на официальное одобрение Советским Союзом марксизма-ленинизма, идеи Карла Маркса так и не стали господствующими. В статье исследуются факторы, работавшие против марксизма в Советском Союзе. В статье утверждается, что марксистские идеи не получили широкого распространения в Советском Союзе из-за авторитарных методов их реализации, невыполнения обязательств утопического общества, несогласия с классической русской моралью и общественными процедурами, а также философских секций внутри Советский Союз. В данной статье эти факторы будут рассмотрены, чтобы пролить свет на то, почему марксистская идеология так и не прижилась в Советском Союзе несмотря на то, что она была там официальной идеологией государства.

Ключевые слова: СССР, Марксизм, Марксизм-ленинизм, Идеология.

После большевистской революции 1917 года, когда Советский Союз стал первым социалистическим государством в мире, марксизм был руководящей политической идеологией в этой стране [6, с. 4]. Однако марксистская идеология в Советском Союзе не совсем соответствовала классической доктрине Маркса; вместо этого он был основан на ленинской интерпретации марксизма, который

стал известен как марксизм-ленинизм [5, с.67]. Несколько факторов способствовали тому, что марксизм и ленинизм не получили широкой поддержки в Советском Союзе [3]. Одним из возможных объяснений являются авторитарные и репрессивные методы, используемые для воплощения марксистских теорий на практике в Советском Союзе. Например, советское правительство Сталина использовало страх и репрессии для достижения своих целей и подавления инакомыслящих [2, с. 205]. В результате многие люди начали терять веру в советское руководство и марксистскую идеологию, которую они якобы отстаивало.

Был также тот факт, что советские власти часто подводили своих граждан, не выполняя своих обещаний о коммунистическом рае [6, с. 4]. Повсеместная бедность, неравенство и коррупция – это лишь некоторые экономические и социальные проблемы, от которых страдал Советский Союз. Многие люди потеряли веру в марксизм, увидев, что он не приводит к тем изменениям, на которые они надеялись [3]. Более того, реализация советским правительством марксистской доктрины часто противоречила давно установившимся нормам русской культуры. Например, многие фермеры боролись против коллективизации сельского хозяйства, поскольку воспринимали ее как посягательство на их образ жизни [1, с.3]. В результате широко распространенная оппозиция и даже насилие подрывали доверие к советскому руководству и продвигаемой им марксистской идеологии.

Таким образом, в то время как большевики приняли марксизм-ленинизм в качестве своей руководящей теории, его было трудно и противоречиво реализовать в Советском Союзе [5, с.67]. Ограниченное принятие марксизма-ленинизма в Советском Союзе можно объяснить несколькими факторами, в том числе авторитарными методами, используемыми для навязывания марксистских идей, неспособностью выполнить обещания социалистической утопии и конфронтацией с традиционными российскими ценностями.

Люди в СССР не были полностью убеждены в марксизме по нескольким причинам. Одно из объяснений состоит в том, что в Советском Союзе часто использовались авторитарные и репрессивные методы для претворения в жизнь

марксистской доктрины [4, с.759]. Например, сталинское советское правительство использовало страх и репрессии для достижения своих целей и подавления инакомыслящих. В результате многие люди начали терять веру в советское руководство и марксистскую идеологию, которую оно якобы отстаивало. Это усугублялось тем фактом, что советское руководство часто не выполняло своих социалистических утопических обещаний [1, с.3]. Широко распространенная бедность, неравенство и коррупция были лишь некоторыми экономическими и социальными проблемами, от которых страдал Советский Союз [2, с. 205]. Многие люди разуверились в марксизме, увидев, что он не приводит к тем изменениям, на которые они надеялись.

Более того, реализация советским правительством марксистской доктрины часто противоречила давно установившимся нормам русской культуры. Например, многие крестьяне боролись против коллективизации сельского хозяйства, поскольку воспринимали ее как посягательство на их образ жизни [4, с.759]. В результате широко распространенная оппозиция и даже насилие подорвали доверие к советскому руководству и продвигаемой им марксистской идеологии. Внутренние идеологические конфликты существовали и в Советском Союзе. Были как сторонники марксизма-ленинизма и сторонники советского режима, так и те, кто активно стремился его свергнуть [3]. В конечном счете, ограниченное принятие населением СССР марксистских концепций можно объяснить неспособностью советского правительства должным образом реализовать идеологию, конфликтами с традиционными русскими ценностями и идеологическими разногласиями внутри Советского Союза.

В заключение, хотя Советский Союз был основан на марксистской философии, проблемы и несоответствия, присущие реализации марксистско-ленинских идей на практике, хорошо задокументированы. Не секрет, что ограниченное признание марксистских идей отдельными людьми в Советском Союзе можно объяснить несколькими факторами, включая использование авторитарных методологий для навязывания марксистских инициатив, неспособность выполнить обещания социалистической утопии, столкновение с традиционной российской

моралью и социальной практикой, а также с философскими подгруппами внутри самого Советского Союза. Несмотря на все это, марксизм по-прежнему остается популярной политической теорией, привлекающей большое внимание ученых всего мира. Понимание трудностей претворения в жизнь социалистических планов и вклад в текущие споры о надлежащей роли правительства можно почерпнуть из опыта Советского Союза с марксизм-ленинизмом.

Список литературы:

1. Африди, Сикандар Хаят и Мария Биби. «Российская Революция (1917) и её влияние на Индийский Субконтинент». Пакистанский журнал международных отношений 5.3 (2022).
2. Дмитриенко, Глеб. «Переопределение пространств перевода в Советском Союзе: от ревизионистской политики к конформистской теории перевода». ТТР 32.1: 205-229. (2019)
3. Иглтон, Терри. Почему Маркс был прав. Издательство Йельского университета, (2018)
4. Круглова, Анна. «Социальная теория и повседневные марксисты: российские взгляды на гносеологию и этику». Сравнительные исследования в обществе и истории 59.4: 759-785 (2017)
5. Махат Д. «Большевистская оппозиция идее турецкого единства (первая четверть XX века)» Вестник КазНУ. Серия историческая 103.4: 63-77 (2021)
6. Ван Нам, Онг и Динь Тран Нгок Хай. «Теории и идеологии К. Маркса, В. И. Ленина и Хо Ши Мина о построении государственного устройства». Шкогretim Online 20.4 (2021).

СЕКЦИЯ
«ЭКОНОМИКА»

**ФИНАНСИРОВАНИЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СУБЪЕКТОВ МАЛОГО
И СРЕДНЕГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА ПРИ ПОМОЩИ
ИНВЕСТИЦИЙ ФОНДА ДАМУ**

Ли Ольга Игоревна
магистрант,
Университет Туран,
Республика Казахстан, Алматы
E-mail: missolya.lee@gmail.com

Мухамедьярова-Левина Тамара Толгатбековна
научный руководитель,
канд. экон. наук, ассоц. профессор,
Университет Туран,
Республика Казахстан, Алматы

**FINANCING THE ACTIVITIES OF SMALL AND MEDIUM BUSINESSES
USING THE INVESTMENTS OF DAMU FUND**

Olga Li
Master student,
University of Turan,
Kazakhstan, Almaty

Tamara Mukhamedyarova-Levina
Ph.D., Assoc. Professor,
University of Turan,
Kazakhstan, Almaty

АННОТАЦИЯ

В статье анализируется финансирование субъектов малого и среднего предпринимательства с привлечением средств государственного фонда развития предпринимательства Даму. Подробно рассматриваются существующие программы финансирования и ключевые условия получения инвестиций субъектами МСБ.

ABSTRACT

The article analyzes the financing of small and medium-sized businesses with the involvement of the Damu State Fund of Entrepreneurship's Development. Existing financing programs and key conditions for obtaining investments by SMEs thoroughly considered in detail.

Ключевые слова: финансирование, малый и средний бизнес, фонд Даму.

Keywords: financing, small and medium business, Damu fund.

Субъекты малого и среднего бизнеса (далее – МСБ) остро нуждаются в финансировании. С указанной целью в 1997 году при поддержке Правительства Республики Казахстан был создан и начал функционировать Фонд развития предпринимательства Даму [1]. В настоящее время, помимо финансирования субъектов МСБ, фонд осуществляет реализацию социально значимых программ. Так, Фонд выступал агентом по реализации программы развития продуктивной занятости и массового предпринимательства на 2017 – 2021 годы, в 2020 и 2021 годах размещал «зеленые» и социальные облигации на Казахстанской фондовой бирже на сумму 1 млрд. 200 млн. тг. [2]

Цель настоящей статьи состоит в рассмотрении существующих программ Фонда Даму, направленных на поддержку субъектов МСБ, их преимуществ и условий получения. Для реализации цели, указанной в настоящей статье, использовался описательный метод.

Для финансирования субъектов МСБ Фонд использует три ключевых направления:

- субсидирование. Позволяет получить от Фонда безвозмездные субсидии на ведение предпринимательской деятельности;
- гарантирование. Фонд выступает гарантом возврата инвестиций, либо займов, покрывая большую часть вложенных в субъект МСБ средств;
- кредитование. Фонд осуществляет кредитование граждан Республики Казахстан и предприятий – резидентов по льготным ставкам финансирования. Кре-

днты напрямую из Фонда получить нельзя, соответствующие программы реализуются через банки второго уровня.

Особенности финансирования субъектов МСБ через Фонда Даму представлены в таблице 1.

Таблица 1.

Описательный анализ особенностей финансирования субъектов МСБ через Фонда Даму

Программы	Описание	Преимущества
Гарантирование		
Гарантии в рамках национального проекта развития предпринимательства до 2025 года	Можно получить гарантию на покрытие до 85% от стоимости кредита, либо инвестиции	Подходит для предприятий среднего бизнеса, которые хотят развивать собственное производство.
Гарантии по микрокредитам	Можно получить гарантию на покрытие до 85% от суммы микрокредита на сумму до 20 млн. тг.	Подходит для субъектов малого бизнеса, желающих начать собственное дело.
Гарантии отечественным производителям	Можно получить гарантию на покрытие до 50% от суммы кредита	Подходит для казахстанских предприятий – производителей, максимальная сумма гарантии составляет 1 млрд. тг.
Гарантии на пополнение оборотного капитала	Можно получить гарантию на покрытие до 50% от суммы инвестиций на увеличение оборотных средств.	Максимальная сумма займа составляет до 500 млн. тг.
Субсидирование предпринимательства		
Поддержка субъектов микро и малого предпринимательства	Субсидия составляет 16,75% от суммы кредита, по ней можно получить до 20 млн. тг. на срок до 3 лет.	Идеально подходит субъектам микробизнеса и малым предприятиям, а также индивидуальным предпринимателям.
Поддержка инновационных и IT предприятий	Направлена на развитие отечественного инновационного сектора. Размер субсидии 14,75% от суммы кредита на срок до 3 лет. Максимальный размер субсидии 1,5 млрд.тг.	Подходит для развития деятельности предприятий IT – сектора, а также направлена на развитие отечественных инноваций.
Льготное кредитование		
Программа Jana Business	По данной программе действует льготная ставка в размере 6,0% нас рок до 7 лет. Максимальная сумма займа 500 млн. тг.	Подходит для субъектов МСБ, желающих расширить действующий бизнес, либо создать новый.

**Примечание – составлено на основании источника [3]*

В соответствии с представленным анализом, при поддержке Фонда Даму реализуется полный спектр программ поддержки субъектов МСБ, желающих начать новый бизнес, либо расширить действующий.

В заключение отметим, что благодаря деятельности Фонда Даму казахстанские предприниматели могут развивать свой бизнес на льготных условиях при минимальном уровне риска, в дальнейшем Фонду следует сделать акцент на субсидировании социального предпринимательства, и стимулировать приток иностранных инвестиций в регионы Казахстана.

Список литературы:

1. Дингазиева Б. Д., Нурмуханбетова Л. К., Байбатырова Г. Т. Развитие и государственная поддержка малого бизнеса в Казахстане // *Universum: технические науки*. 2020. №3.1 (72.1). С.53-56.
2. История создания Фонда Даму // [Электронный источник]. Доступ: <https://damu.kz/о-фонде/#:~:text=С%202015%D0%B3.,%C2%AB%D0%94%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%8F%20%D0%BA%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%B0%20%D0%B1%D0%B8%D0%B7%D0%BD%D0%B5%D1%81%D0%B0%202020%C2%BB>. (Дата обращения 25.02.2023).
3. Программы поддержки предпринимателей. // [Электронный источник]. Доступ: https://damu.kz/programmi/regional/jana_business (Дата обращения 25.02.2023).

СЕКЦИЯ
«ЭНЕРГЕТИКА»

**ЭНЕРГОЭФФЕКТИВНЫЕ ЗДАНИЯ И СООРУЖЕНИЯ В РОССИИ
И ЗА РУБЕЖОМ**

Крюков Александр Дмитриевич

*студент,
кафедра промышленного и гражданского строительства,
Юго-Западный государственный университет,
РФ, г. Курск
E-mail: aleksandrkrukov2035@gmail.com*

Трутаев Иван Егорович

*студент,
кафедра промышленного и гражданского строительства,
Юго-Западный государственный университет,
РФ, г. Курск*

Толмачева Валерия Михайловна

*научный руководитель, канд. биол. наук, доц.,
Юго-Западный государственный университет,
РФ, г. Курск*

**ENERGY EFFICIENT BUILDINGS AND STRUCTURES
IN RUSSIA AND ABROAD**

Alexander Kryukov

*Student,
Department of Industrial and Civil Engineering,
Southwest State University,
Russia, Kursk*

Ivan Trutaev

*Student,
Department of Industrial and Civil Engineering,
Southwest State University,
Russia, Kursk*

Valeria Tolmacheva

*Scientific supervisor, candidate
of biological sciences, associate professor,
Southwest State University,
Russia, Kursk*

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассматриваются первые энергоэффективные здания в России и за рубежом и примененные особые архитектурные и инженерные решения при их строительстве. Применение новых энергоэффективных технологий в современном строительстве.

ABSTRACT

This article discusses the first energy-efficient buildings in Russia and abroad and the special architectural and engineering solutions used in their construction. Application of new energy-efficient technologies in modern construction.

Ключевые слова: энергоэффективность, инновации, энергоэффективные здания, энергоэффективное строительство, энергосбережение, новые технологии, теплоизоляция здания, рекуперация тепла, пассивный дом, умный дом.

Keywords: energy efficiency, innovation, energy-efficient buildings, energy-efficient construction, energy saving, new technologies, building insulation, heat recovery, passive house, smart house.

Одной из наиболее серьезных задач современного мира является энергоэффективность. Особая важность данной темы заключается в том, что новейшие энергосберегающие технологии в строительстве помимо экономии финансовых ресурсов, открывают и принципиально новые возможности для снижения выбросов в атмосферу вредных веществ. Энергосберегающие технологии строительства представляют собой более выгодный и экологически грамотный способ обеспечения, растущего с каждым годом спроса на энергоносители.

Энергоэффективные здания являются реальностью нашего времени, одним из неотъемлемых факторов устойчивого развития среды обитания человека. С конца 70-х годов прошлого века из единичных пилотных проектов они превратились в реальные объекты: энергоактивные, энергопассивные, нулевые, энергоэффективные здания, представляющие собой синтез архитектурно-планировоч-

ных, конструкторских, инженерных решений, направленных на снижение потребляемых зданиями энергоресурсов без потери их надёжности и комфортности.

Первое зарубежное энергоэффективное здание было построено в США в штате Нью-Хэмпшир в 1972 году (рис. 1). Его авторы, архитекторы Эндрю и Николасом Исаак «сдали в работу» проект здания суммарной площадью 16350 кв.м. Оно имеет семь этажей, на которых располагаются офисные помещения плюс технический этаж. Дополняет проект двухъярусный гараж [5]. Энергетическую эффективность данного здания формировали следующие факторы [1, с. 12]:

- минимальная площадь поверхности здания (куб);
- небольшая площадь остекления (10%);
- светлоокрашенная кровля
- неостеклённая северная сторона;
- вертикальные и горизонтальные солнцезащитные устройства для окон.



Восточный фасад здания



Северный фасад здания



Солнцезащитные устройства

Рисунок 1. Первый зарубежный энергоэффективный дом

Первым же в России стал проект “Энергоэффективный жилой дом в микрорайоне Никулино-2” был реализованный в 1998-2002 гг. (рис. 2) . Проект выполнен под научным руководством доктора технических наук, член-корреспондента РААСН Ю.А. Табунщикова и под общим руководством доктора технических

наук, генерал-лейтенанта В.Ф. Аистова [2, с. 36]. Энергетическую эффективность дома в Никулино-2 формировал следующий комплекс факторов:

- теплонасосная установка для горячего водоснабжения, использующая тепло грунта и удаляемого вентиляционного;
- система вентиляции с механической и естественным притоком через авторегулируемые воздухозаборные устройства в оконных переплётах;
- система отопления: двухтрубная горизонтальная поквартирная с теплосчётчиком, установленным на кухне, с термостатическими вентилями на каждом отопительном приборе;
- наружные ограждающие конструкции с повышенной теплозащитой;
- окна и двери с тройным остеклением в деревянных переплётах.

Здание в Никулино-2 является единой энергетической системой, все элементы которой – ограждающие конструкции, системы отопления, вентиляции, кондиционирования, теплоэнергоснабжения – взаимосвязаны, в связи с чем проект энергоэффективного здания не может быть представлен простым суммированием ряда энергосберегающих решений, но должен быть результатом выбора научными методами технических решений, наилучшим образом отвечающих поставленной цели обеспечения энергосбережения при одновременном повышении качества микроклимата.



Рисунок 2. Первый в России энергоэффективный дом

Энерго- и ресурсосберегающие строительные технологии являются перспективными направлениями будущего строительства. Они включают: энергоэффективный дом, пассивный и активный дом, экодوم, возведение купольных домов, энергосберегающие инженерные системы интеллектуального дома, новые типы солнечной энергии и виды фасадного остекления, инновационные решения защиты конструкций дома от разрушительных воздействий природы и климата [3, с. 112].

Энергоэффективный дом предполагает использование альтернативных источников энергии в системе снабжения дома электричеством и теплом и подключение к системе "умный дом", которая позволяет контролировать расход энергии, добиваясь его минимизации.

Основные элементы энергоэффективного дома:

1) «Теплые» окна. Используются: широкие оконные профили с внутренним утеплением, тройное остекление с двумя низкоэмиссионными покрытиями и заполнением инертным газом, специальные «теплые» дистанционные рамки по краю стеклопакетов. Теплопотери через «теплые» окна в 2-3 раза ниже, чем обычные стеклопакеты.

2) Герметичность наружной оболочки. Используются: сплошная пароизоляция, пароизоляционные ленты. Создается сплошная герметичная оболочка для того, чтобы конструкции дома плотно примыкали друг к другу.

3) Внутренняя теплоизоляция. Используются: минераловатные утеплители, органические утеплители, пенополистирол, вакуумная теплоизоляция. Вокруг дома создается теплоизоляционная оболочка без разрывов и без уменьшения толщины

4) Вентиляция с рекуперацией тепла. Используются: приточно-вытяжная вентиляция с рекуперацией тепла.

Стоимость строительства энергоэффективного дома всего на 10 – 20 % выше, чем обычного типового. В процессе эксплуатации все инженерное обеспечение не только полностью себя окупает, но и начинает в скором времени приносить ощутимую выгоду. Деньги, вложенные в энергоэффективный дом, – это

деньги, вложенные в безопасность и комфорт, которые уже в течение 4 – 5 лет возвращаются за счет более низких затрат на эксплуатацию.

Пассивный дом – это здание, возведенное по строительному стандарту, который обеспечивает пониженное потребление тепловой энергии и предполагает либо отсутствие отдельной системы отопления в нем, либо наличие отопительной системы малой мощности [4, с. 4]. Наибольшее распространение пассивные дома получили в странах Западной, Центральной и Северной Европы, в которых устанавливаются следующие обязательные стандарты их проектирования:

1) максимальное использование теплоты солнечной радиации, предусматривающее расположение большей части окон на южном фасаде;

2) использование систем воздушного отопления или их совместное использование в наиболее холодные месяцы отопительного периода с радиаторным или напольным отоплением;

3) суммарная мощность отопительно-вентиляционных систем не должна превышать 10 Вт на 1 м² отапливаемой площади пола здания;

4) удельный расход тепловой энергии на отопление 1 м² площади пола здания не должен превышать величины $q_{от} = 15 \text{ кВт} \cdot \text{ч} / (\text{м}^2 \text{ год})$;

5) общее потребление первичной энергии для всех бытовых нужд

6) максимальное использование бытовых и биологических тепловыделений, по величине достигающих значений $q_{быт} = 10 \dots 17 \text{ Вт} / \text{м}^2$.

Распространение технологии пассивного дома достаточно активными темпами связано с сокращением расходов на отопление в 7 – 10 раз. Таким образом тема энергоэффективных зданий является огромной и комплексной по своему содержанию, не теряет своей актуальности, а наоборот, с появлением новых научных зданий она расширяется и приобретает новые горизонты и ставит задачи для дальнейших научных исследований. С развитием научного знания об энергоэффективных зданиях развивается методология научного познания процессов их жизненного цикла.

Список литературы:

1. Алоян Р.М., Федосов С.В., Опарина Л.А. Энергоэффективные здания – состояние, проблемы и пути решения – Иваново: ПресСто, 2016. – 276 с
2. Табунщиков, Ю.А. Энергоэффективные здания / Ю.А. Табунщиков, М.М. Бродач, Н.В. Шилкин. – М.: АВОК-ПРЕСС, 2003. – 200 с.
3. Современные технологии строительства и реконструкции зданий / Г. М. Бадьин, С. А. Сычев. – СПб.: БХВ-Петербург, 2013. – 288 с.: ил. – (Строительство и архитектура)
4. Бодров, В. И. Инженерные основы создания пассивных домов: учебник / В. И. Бодров, М. В. Бодров, В. Ю. Кузин, Ж. А. Шевченко; Нижегор. гос. архитектур.-строит. ун-т. – Н. Новгород: ННГАСУ, 2015. – 110 с.
5. [электронный ресурс] – Режим доступа. – URL: <https://www.c-o-k.ru/review/samye-izvestnye-v-mire-energoeffektivnye-zdaniya> (Дата обращения 20.02.2023).

СЕКЦИЯ
«ЮРИСПРУДЕНЦИЯ»

**ПРАВОВАЯ ПОМОЩЬ, КАК МЕРА МЕЖДУНАРОДНОГО
СОТРУДНИЧЕСТВА В БОРЬБЕ С ЭКОНОМИЧЕСКИМИ
ПРЕСТУПЛЕНИЯМИ**

Ганиев Шахин Юсифович

*студент,
факультет ВШГА,
Московский государственный университет
имени М.В. Ломоносова,
РФ, г. Москва
E-mail: shahin.ganiev@mail.ru*

Мурсалимов Камиль Рамилевич

*научный руководитель, канд. юрид. наук, доц.,
Московский государственный университет
имени М.В. Ломоносова,
РФ, г. Москва*

**LEGAL ASSISTANCE AS A MEASURE OF INTERNATIONAL
COOPERATION IN THE FIGHT AGAINST ECONOMIC CRIMES**

Shahin Ganiev

*Student,
Faculty of Higher School of Economics,
M.V. Lomonosov Moscow State University,
Russia, Moscow*

Kamil Mursalimov

*Scientific supervisor, Ph.D. legal Sciences, Assoc.,
M.V. Lomonosov Moscow State University,
Russia, Moscow*

АННОТАЦИЯ

Экономическая преступность признается одним из негативных социальных явлений, которое получило широкое распространение не только на территории нашего государства, но и большинства лидирующих международных государств. Международное сотрудничество в борьбе с преступностью – это приори-

тетная задача для мирового сообщества, реализация которой может осуществляться по различным направлениям. На сегодняшний день наличие уголовного преследования и даже совершение преступления на территории одной страны не является препятствием в пересечении границы другой страны. В рамках настоящей статьи проанализируем особенности правовой помощи, которая оказывается государствами в рамках международного сотрудничества.

ABSTRACT

Economic crime is recognized as one of the negative social phenomena that has become widespread not only in the territory of our state, but also in most of the leading international states. International cooperation in the fight against crime is a priority task for the world community, the implementation of which can be carried out in various directions. To date, the existence of criminal prosecution and even the commission of a crime on the territory of one country is not an obstacle to crossing the border of another country. In the framework of this article, we will analyze the features of legal assistance provided by States within the framework of international cooperation.

Ключевые слова: экономическая преступность, международное сотрудничество, правовая помощь, запрос о правовой помощи, взаимодействие, формы сотрудничества.

Keywords: economic crime, international cooperation, legal assistance, request for legal assistance, interaction, forms of cooperation.

Во все времена правовая помощь признавалась важнейшим вектором в сотрудничестве между государствами. На сегодняшний день правовая помощь по уголовным делам признается широким явлением, неотъемлемым элементом международного сотрудничества для многих государств. Правовая помощь – это элемент одного из основополагающих принципов международного права – принципа сотрудничества государств. Международная правовая помощь – это расследование и совершение процессуальных действий уполномоченными государственными органами в соответствии с запросом компетентных органов. Так, например, Россией заключено более 50 международных договоров и соглашений

в области практического сотрудничества с другими государствами. За последние 10 лет правовой помощи, в другие государства было направлено около 13 тысяч запросов, а также рассмотрены и подготовлены ответы на более чем 17 тысяч запросов, поступивших в российские уполномоченные органы. Отмеченные статистические данные свидетельствуют об активности рассматриваемого направления в рамках международного сотрудничества государств в борьбе с преступностью.

Среди исследователей не выработано единства во мнении относительно определения сущности термина правовая помощь. Как правило, правовая помощь представляет собой совокупность отдельных действий. Так, например, В.П. Зимин высказывал позицию о том, что под правовой помощью следует понимать осуществление уполномоченными органами, осуществляющими расследование по уголовному делу, определенных действий, необходимых для расследования дела, рассмотрения его судом и дальнейшего исполнения наказания [4, с.11].

Иную позицию по данному поводу высказывал А.Г. Волеводз. Автор придерживался мнения о том, что под правовой помощью следует понимать не только производство определенных следственных действий, но и передачу, предоставление необходимых документов, осуществление уголовного преследования, а также экстрадицию [2, с. 12].

Как правило, основными формами взаимодействия между государствами в уголовно-правовой сфере признаются [1, с. 260]:

-экстрадиция. Экстрадиция признается одной из исторических форм международного сотрудничества между государствами [6, с.153]. Криминогенная ситуация в мире постоянно обостряется, поэтому потребовала не только реформирования рассматриваемой формы взаимодействия, но и совершенствования данной сферы, что оказало воздействие на эффективности правовой помощи.

- исполнение запросов о правовой помощи в виде проведения следственных и иных процессуальных действий;
- передача лиц, приговоренных к лишению свободы для исполнения приговора суда.

При этом каждое государство при заключении международных соглашений вправе самостоятельно определить формы правовой помощи в сфере международного сотрудничества [5, с.11]. Возможны ситуации, когда государства могут договориться о выполнении лишь определенных условий в рамках международного сотрудничества и оказания правовой помощи. Список таких действий не носит исчерпывающий характер. Например, в отдельных двухсторонних международных договорах определены такие виды правовой помощи, как предоставление информации о судимости обвиняемого [3, с.548].

Таким образом, международное сотрудничество между государствами с целью оказания содействия в борьбе с преступностью в последние годы активно развивается, что подтверждается не только совершенствованием международного законодательства в сфере правовой помощи, но и развитии практической деятельности. Тем не менее, для повышения эффективности правовой помощи необходимо достичь единства в действиях уполномоченных органов государств, осуществляющих расследование преступлений. Целесообразно создать целостную систему международных договоров и международных правовых актов, на основании которых будет осуществляться уголовно-правовое регулирование.

Список литературы:

1. Бутырцева И.В. Развитие института международного сотрудничества в правовой регламентации международной правовой помощи по уголовным делам // Вопросы российского и международного права. 2022. Т. 12. № 6А. С. 260-268.
2. Волеводз А.Г. Международный розыск, арест и конфискация полученных преступных путем денежных средств и имущества: учеб. пособие. М., 2000. – 204 с.
3. Исаев М.В.Д. Международная правовая помощь по уголовным делам как одно из приоритетных направлений международного сотрудничества в сфере борьбы с преступностью. В сборнике: Право и правосудие в современном мире (к 100-летию Верховного Суда Российской Федерации). Сборник научных статей молодых исследователей X ежегодной всероссийской студенческой научно-практической конференции студентов, магистрантов и соискателей с международным участием. Под общей редакцией Я.Б. Жолобова, А.А. Дорской. Санкт-Петербург, 2022. С. 548-553.

4. Зимин В.П., Зубов И.Н. Международное сотрудничество в области борьбы с преступностью и охраны общественного порядка: учеб. пособие. М., 1993. – 318 с.
5. Лазутин Л.А. Правовая помощь по уголовным делам как комплексное формирование в международном уголовном и уголовно-процессуальном праве: автореферат дис. ... докт. юрид. наук. Казань, 2008. – 36 с.
6. Федотов А.В. Сущность взаимодействия и сотрудничества правоохранительных органов Российской Федерации с правоохранительными органами иностранных государств // Военное право. 2022. № 3 (73). С. 153-157.

**ПОСТАНОВЛЕНИЯ ПЛЕНУМА ВЕРХОВНОГО СУДА
РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ И КВАЛИФИКАЦИЯ ПРЕСТУПЛЕНИЙ:
НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ**

Дрозденко Оксана Олеговна

*магистрант,
кафедра уголовно-правовых дисциплин,
Челябинский государственный университет,
РФ, г. Челябинск
E-mail: DrozdenkoOksana99@yandex.ru*

Дробот Сергей Александрович

*научный руководитель, канд. юрид. наук, доц.,
кафедра уголовно-правовых дисциплин,
Челябинский государственный университет,
РФ, г. Челябинск*

**RESOLUTIONS OF THE PLENUM OF THE SUPREME COURT
OF THE RUSSIAN FEDERATION AND THE QUALIFICATION
OF CRIMES: SOME QUESTIONS**

Oksana Drozdenko

*Master's student,
Department of Criminal Law Disciplines,
Chelyabinsk State University,
Russia, Chelyabinsk*

Drobot Sergey

*Scientific supervisor, candidate
of juridical sciences, associate Professor, Department
of Criminal Law Disciplines, Chelyabinsk State University,
Russia, Chelyabinsk*

АННОТАЦИЯ

В этой статье рассматривается влияние постановлений Пленума Верховного Суда Российской Федерации на квалификацию преступлений. Цель статьи заключается в научном обосновании необходимости признания на законодательном уровне необходимости применения постановлений высшей судебной инстанции в процессе квалификации преступлений. На данный момент вопрос правовой природы актов высшего судебного органа Российской Федерации остается неразрешенным. В свою очередь, Верховный Суд Российской Федерации

неоднократно формулировал специфические правила квалификации некоторых преступлений, указывая в своих постановлениях на их важность и императивность для правоприменителя. Автор, используя диалектику, логический метод, формально-юридический метод, сравнительно-правовой метод, доказывает значимость постановлений высшей судебной инстанции для процесса правоприменения. Автор приходит к выводу, о необходимости регламентации в законодательстве России возможности судам ссылаться в уголовном судопроизводстве на постановления Пленума Верховного Суда Российской Федерации, сущности данных актов.

ABSTRACT

This article deal with the impact of the decisions of the Plenum of the Supreme Court of the Russian Federation on the qualification of crimes. The purpose of the article is to scientifically substantiate the need to recognize at the legislative level the need to apply the decisions of the highest court in the process of qualifying crimes. At the moment, the question of the legal nature of the acts of the supreme judicial body of the Russian Federation remains unresolved. In turn, the Supreme Court of the Russian Federation has repeatedly formulated specific rules for the qualification of certain crimes, indicating in its rulings their importance and imperative for the law enforcement officer. The author, using dialectics, logical method, formal legal method, comparative legal method, proves the significance of the decisions of the highest court for the process of law enforcement. The author comes to the conclusion that it is necessary to regulate in the legislation of Russia the possibility for courts to refer in criminal proceedings to the decisions of the Plenum of the Supreme Court of the Russian Federation, the essence of these acts.

Ключевые слова: квалификация преступлений, правоприменение, уголовный закон, уголовный процесс, приговор, состав преступления, постановление Пленума Верховного Суда Российской Федерации.

Keywords: qualification of crimes, law enforcement, criminal law, criminal procedure, sentence, the composition of the crime, resolution of the Plenum of the Supreme Court of the Russian Federation.

Ключевым инструментом квалификации преступлений является состав преступлений. Он выполняет роль модели, с которой сопоставляются фактические обстоятельства совершенного деяния. В свою очередь, научное сообщество и правоприменители характеризуют действующий уголовный закон как абстрактный. Так, определенная часть диспозиций уголовно-правовых норм Особенной части УК РФ, являются простыми. Кроме того, УК РФ содержит достаточное количество оценочных признаков. Например, по мнению С. Р. Джинджолии в гл. 16 УК РФ содержится 412 оценочных категорий [3].

Цель квалификации преступлений заключается в правильной, законной, полной оценке конкретного деяния. Результатом квалификации преступлений является получение ответа на вопрос содержится ли в деянии конкретного лица состав преступления или нет [6, с. 181]. Поэтому важным этапом квалификации преступлений является толкование уголовно-правовой нормы, уяснение ее смысла.

Таким образом, правоприменитель в целях осуществления правильной квалификации преступлений определяет все признаки состава преступления, т. е. даже те, которые непосредственно не интерпретируются и не конкретизируются в самом уголовном законе. В связи с этим, субъекты применения права обоснованно обращаются к постановлениям Пленума Верховного Суда Российской Федерации, как к актам официального толкования уголовно-правовых норм, т. к. именно в силу ст. 126 Конституции РФ, п. 7 ст. 2 Федерального конституционного закона от 05.02.2014 г. №3-ФКЗ «О Верховном Суде Российской Федерации» Верховный Суд Российской Федерации полномочен осуществлять разъяснения по вопросам судебной практики [10; 13]. Понимание постановлений Пленума Верховного Суда Российской Федерации как актов официального толкования также поддерживает Конституционный Суд Российской Федерации

[12]. Так, по состоянию на февраль 2023 года вопросам толкования уголовно-правовых норм Особенной части УК РФ посвящено свыше тридцати постановлений Пленума Верховного Суда Российской Федерации. Кроме того, в 2022 году Верховный Суд Российской Федерации принял три постановления по составам, необходимость в истолковании которых неоднократно обсуждалась учеными и правоприменителями [7].

Однако до сих пор отсутствуют ответы на следующие вопросы: чем являются постановления Пленума Верховного Суда Российской Федерации (толкованием закона, судебным прецедентом, рекомендациями, разъяснениями); какова их юридическая сила; носят они рекомендательный характер или являются императивными [3, с. 93]? Преследуя цель раскрытия некоторых вопросов влияния постановлений Пленума Верховного Суда Российской Федерации на квалификацию преступлений отметим только то, что отсутствие в Федеральном конституционном законе от 05.02.2014 г. №3-ФКЗ «О Верховном Суде Российской Федерации» конкретных положений о том, что разъяснения Верховного Суда Российской Федерации являются общеобязательными, как, например, это было указано в ст. 56 Закона РСФСР от 8 июля 1981 г. «О судостроительстве РСФСР», приводит к тому, что последние официально не признаются формальными источниками уголовного права, хотя фактически являются таковыми [23; 25]. Усугубляет данную ситуацию также ограниченное понимание уголовного закона в ст. 3 УК РФ, существующее среди правоприменителей правило, согласно которому они должны быть ознакомлены с постановлениями Пленума Верховного Суда Российской Федерации.

На первый взгляд отсутствие ответов на данные вопросы является незначительным затруднением правоприменения, однако в сфере квалификации преступления неясность правовой природы постановлений Пленума Верховного Суда Российской Федерации может привести к достаточно негативным последствиям, так как уголовная ответственность, к которой могут привлечь лицо в случае наличия в совершенном им деянии, всех признаков состава преступления,

регламентированных в УК РФ, может повлечь для такого лица самые негативные последствия.

Так, несмотря на то, что в гл. 39 УПК РФ отсутствуют положения о возможности в приговоре ссылаться на постановления Пленума Верховного Суда Российской Федерации (как, например, предусмотрено в ч. 4.1 ст. 198 ГПК РФ, ч. 4 ст. 170 АПК РФ, п. 4 ч. 4 ст. 180 КАС РФ), суды в последнее время, толкуя признаки состава преступления, стали ссылаться на данные постановления, тем самым обеспечивая в силу обязательности приговора и обязательную силу постановлений высшего судебного органа Российской Федерации (ст. 392 УПК РФ) [2, 4, 8, 28].

Верховный Суд Республики Дагестан переквалифицировал действия О. с ч. 2 ст. 327 УК РФ на ч. 1 ст. 327 УК РФ. При принятии решения Верховный Суд Республики Дагестан сослался на п. 7 постановления Пленума Верховного Суда Российской Федерации от 30 ноября 2017 г. №48 «О судебной практике по делам о мошенничестве, присвоении и растрате» согласно которому, в случае совершения мошенничества с использованием подделанного официального документа правоприменителю необходимо дополнительно квалифицировать данное деяние именно по ч. 1 ст. 327 УК РФ [1].

Об императивности постановлений Пленума Верховного Суда Российской Федерации свидетельствуют также формулировки, употребляемые высшей судебной инстанцией в своих постановлениях в рамках квалификации преступлений: «в целях обеспечения правильного применения законодательства об уголовной ответственности ...», «надлежит квалифицировать ...», «содеянное следует рассматривать ...», «должно квалифицироваться» и т. д. [14; 16; 17; 26, с. 138]

Интересным для процесса квалификации преступлений представляется также то, что Верховный Суд Российской Федерации в некоторых своих постановлениях распространяет положения об обратной силе закона также на иные нормативные правовые акты, тем самым определяя наличествует ли в деянии лица признаки состава преступления или нет. Например, в п. 17 постановления Пленума Верховного Суда Российской Федерации от 18.11.2004 г. №23 «О су-

дебной практике по делам о незаконном предпринимательстве» отмечено, что отсутствует состав незаконного предпринимательства (ст. 171 УК РФ) в случае, когда федеральным законом исключен вид деятельности из перечня видов деятельности, осуществление которых разрешено только на основании специального разрешения (лицензии) [18].

Также одним из интересных аспектов применения постановлений Пленума Верховного Суда Российской Федерации в процессе квалификации преступлений являются ситуации, когда Верховный Суд Российской Федерации меняет свою позицию на противоположную относительно квалификации некоторых преступлений. Например, Верховный Суд Российской Федерации в своем постановлении от 09.12.2008 г. №25 «О судебной практике по делам о преступлениях, связанных с нарушением правил дорожного движения и эксплуатации транспортных средств, а также с их неправомерным завладением без цели хищения» изменил толкование предмета угона (ст. 166 УК РФ) [27]. Если данное постановление в редакции от 23.12.2010 г. включало в данную категорию только троллейбус, трактор, мотоцикл, другие самоходные машины с двигателем внутреннего сгорания или электрическим двигателем, катера и моторные лодки, то теперь Верховный Суд Российской Федерации под иными транспортными средствами понимает также трамваи, маломерные катера, моторные лодки и иные суда, угон которых не содержит признаков преступления, предусмотренного ст. 211 УК РФ. Интересным также представляется то, что раньше Верховный Суд Российской Федерации исключал из предмета угона мопед, а в 2016 г. признал иным транспортным средством, которым можно неправомерно завладеть без цели хищения [20]. В свою очередь, в транспортное законодательство не вносились существенных изменений. Мопед в Правилах дорожного движения до изменений, произошедших в 2014 г. определялся как двух- или трехколесное транспортное средство, приводимое в движение двигателем, в действующей редакции определяется как двух- или трехколесное механическое транспортное средство [15]. Трамвай также в законодательстве изначально определялся как вид транспортного средства (ч. 2 ст. 1 Федеральный закон «Устав автомобильного транспорта и городского

наземного электрического транспорта» от 08.11.2007 г. №259-ФЗ, п. 13 ст. 2 Федерального закон «Об организации регулярных перевозок пассажиров и багажа автомобильным транспортом и городским наземным электрическим транспортом в Российской Федерации и о внесении изменений в отдельные законодательные акты Российской Федерации» от 13.07.2015 г. №220-ФЗ) [11; 29]. Маломерные катера, моторные лодки в налоговом законодательстве всегда признавались объектом транспортного налога (ч. 1 ст. 358 НК РФ) [30]. Аналогичное понимание данных объектов как транспортных средств содержится в ч. 3 ст. 7 КТМ РФ [9]. Кроме того, формулировка диспозиции ч. 1 ст. 166 УК РФ также не подвергалась изменениям. Таким образом, Верховный Суд Российской Федерации одноmomentно расширил толкование предмета угона (ст. 166 УК РФ) [27].

Кроме того, в научном сообществе также критикуется измененная позиция Верховного Суда Российской Федерации относительно того, когда вовлечение несовершеннолетнего в совершение преступления считается оконченным. Так, в постановлении Пленума Верховного Суда Российской Федерации от 14.02.2000 г. №7 «О судебной практике по делам о преступлениях несовершеннолетних», которое утратило силу, отмечалось, что для момента окончания вовлечения несовершеннолетнего в совершение преступления не имеет значения действительно ли несовершеннолетний начал совершать преступление. В действующем постановлении Пленума Верховного Суда Российской Федерации от 01.02.2011 г. №1 «О судебной практике применения законодательства, регламентирующего особенности уголовной ответственности и наказания несовершеннолетних» переносится момент окончания преступления, предусмотренного ст. 150 УК РФ на более поздний этап. Теперь данное преступление признается оконченным с момента совершения несовершеннолетним преступления, приготовления преступления, покушения на преступление [25]. Изменение позиции Верховного Суда Российской Федерации относительно момента окончания вовлечения несовершеннолетнего в совершение преступления также не обусловлено какими-то реформированием самого законодательства [27]. Представляется, что действу-

ющая трактовка момента окончания преступления, предусмотренного ст. 150 УК РФ нарушает баланс интересов субъектов уголовного правоотношения. Поэтому формулировка момента окончания вовлечения несовершеннолетнего в совершение преступления в утратившем силу постановлении представляется более удачной.

Аналогичное изменение позиций относительно того, когда преступление считается оконченным только уже в ситуации проведения оперативно-розыскных мероприятий наблюдалось в п. 13 постановления Пленума Верховного Суда Российской Федерации от 15.06.2006 г. №14 «О судебной практике по делам о преступлениях, связанных с наркотическими средствами, психотропными, сильнодействующими и ядовитыми веществами» [19; 24, с. 3573]. Кроме того, ранее п. 13 данного постановления входил в противоречие с понимаем высшей судебной инстанцией момента окончания передачи предмета взятки в ходе проведения оперативно-розыскных мероприятий (п. 13 постановление Пленума Верховного Суда Российской Федерации от 09.07.2013 г. №24 «О судебной практике по делам о взяточничестве и об иных коррупционных преступлениях») [25]. Таким образом, Верховный Суд Российской Федерации хоть и изменил свою позицию относительно понимания момента окончания в ситуации передачи наркотического средства, психотропного вещества или их аналогов в ходе проведения оперативно-розыскных мероприятий, однако, он все-таки добился единообразного толкования.

Таким образом, на данный момент в силу дискуссионности правовой природы постановлений Пленума Верховного Суда Российской Федерации вопрос об обратной силе данных актов остается открытым. В свою очередь, как было озвучено ранее, постановления высшего судебного органа Российской Федерации де-юре не относятся к источникам уголовно права, де-факто они такими являются. Следовательно, с одной стороны, у правоприменителя есть право, а не обязанность опираться в процессе применения уголовно-правовой нормы на акты толкования Верховного Суда Российской Федерации. С другой стороны, представляется маловероятным поддержка вышестоящими судебными инстан-

циями судебного решения, в котором проведена квалификация преступления, отличная от мнения Верховного Суда Российской Федерации.

Интересным для квалификации преступлений также являются ситуации ограниченного или расширительного толкования признаков состава преступления в постановлениях Пленума Верховного Суда Российской Федерации. Так, интересным с точки зрения толкования дефиниций является определение Верховным Судом Российской Федерации в п. 17 постановления Пленума Верховного Суда Российской Федерации от 04.12.2014 г. №16 «О судебной практике по делам о преступлениях против половой неприкосновенности и половой свободы личности» категории «развратные действия». Так, высшая судебная инстанция исключает из определения развратных действий совершение полового сношения, мужеложства и лесбиянства [21]. Следовательно, возникает вопрос: как соотносятся категории «развратные действия» и «иные действия сексуального характера», которые также перечислены в диспозиции ст. 132 УК РФ – они синонимичны или только пересекаются [31, с. 124]?

Кроме того, Верховный Суд Российской Федерации формулирует в своих постановлениях некоторые исключения из общих правил квалификации преступлений. Так, в случае совершения преступления, за которое предусмотрена уголовная ответственность специальной уголовно-правовой нормой, в соучастии с лицами, являющимися общими субъектами преступления, последние несут уголовную ответственность за данное преступление в качестве его организатора, подстрекателя либо пособника (ч. 4 ст. 34 УК РФ). В свою очередь, Верховный Суд Российской Федерации в абз. 3 п. 28 постановления Пленума Верховного Суда Российской Федерации от 30.11.2017 г. №48 «О судебной практике по делам о мошенничестве, присвоении и растрате» указывает на то, что правило ч. 4 ст. 34 УК РФ не применяется в ситуации совершения даже специальных видов мошенничества (ч. 5-7 ст. 159, ст. 159.1-159.6 УК РФ) организованной группой, в которой также состояли лица, не обладающие признаками специального субъекта преступления [22].

Таким образом, однозначно можно констатировать следующее – постановления Пленума Верховного Суда Российской Федерации являются комплексными актами, содержащими в себе результаты обобщения судебной практики, официального толкования, нормотворчества и рекомендаций организационно-методического характера, на которые опирается правоприменитель в процессе квалификации преступлений. Неопределенность их правовой природы с одновременным признанием их фактического влияния на квалификацию преступлений приводит к возникновению некоторых дискуссионных вопросов, усложняющих процесс применения уголовно-правовой нормы. В силу глобализации и иных факторов в современном мире наблюдается смешение правовых систем. Поэтому необходимо признать постановления Пленума Верховного Суда Российской Федерации актами, обладающими нормативным значением. Для достижения данного результата следует позволить судам в процессе квалификации преступлений ссылаться на постановления Пленума Верховного Суда Российской Федерации, т. е. внести в ст. 305, 307 УПК РФ следующее – «В описательно-мотивировочной части оправдательного (обвинительного) приговора суда могут содержаться ссылки на постановления Пленума Верховного Суда Российской Федерации по вопросам судебной практики ...». Также надлежит регламентировать в отдельном нормативном правовом акте процедуры разработки и принятия постановлений Пленума Верховного Суда Российской Федерации, внесения в них изменений. Это поспособствует унификации постановлений Пленума Верховного Суда Российской Федерации, что, в свою очередь, оптимизирует процесс квалификации преступлений.

Список литературы:

1. Апелляционное определение № 22-572 от 26 марта 2018 г. по делу № 22-572 [Электронный ресурс] // Верховный Суд Республики Дагестан : официальный сайт. – URL: https://vs--dag.sudrf.ru/modules.php?name=sud_delo&srv_num=1&name_op=doc&number=618779&delo_id=4&new=4&text_number=1 (дата обращения: 01.03.2023).

2. Арбитражный процессуальный кодекс Российской Федерации от 24 июля 2002 г. №95-ФЗ // Собрание законодательства Российской Федерации. – 2002. – № 30. – Ст. 3012.
3. Гертель Е. В. Значение постановлений Пленума Верховного Суда РФ при квалификации преступлений // Уголовно-исполнительная система сегодня: взаимодействие науки и практики : материалы научно-практической конференции. – Новокузнецк: Кузбасский институт Федеральной службы исполнения наказаний, 2013. – С. 93-99.
4. Гражданский процессуальный кодекс Российской Федерации от 14 ноября 2002 г. №138-ФЗ // Собрание законодательства Российской Федерации. – 2002. – № 46. – Ст. 4532.
5. Джинджолия Р. С. Унификация оценочных признаков при квалификации преступлений против личности. – М.: Юнити-Дана. Закон и Право, 2004. – С. 271.
6. Еремеева Е. Н. Квалификация преступления и ее значение // Интеллектуальный потенциал XXI века: ступени познания. – 2010. – №4-2. – С. 178-182.
7. Итоги-2022: постановления Пленума Верховного суда и обзоры практики [Электронный ресурс] // Верховный Суд Российской Федерации : официальный сайт. – URL: https://supcourt.ru/press_center/mass_media/32073/ (дата обращения: 01.03.2023).
8. Кодекс административного судопроизводства Российской Федерации от 8 марта 2015 г. N 21-ФЗ // Собрание законодательства Российской Федерации. – 2015. – № 10. – Ст. 1391.
9. Кодекс торгового мореплавания Российской Федерации от 30 апреля 1999 г. №81-ФЗ // Собрание законодательства Российской Федерации. – 1999. – № 18. – Ст. 2207.
10. Конституция Российской Федерации (принята на всенародном голосовании 12 декабря 1993 г. с изменениями, одобренными в ходе общероссийского голосования 01 июля 2020 г.) // Российская газета. – 1993. – 25 декабря.
11. Об организации регулярных перевозок пассажиров и багажа автомобильным транспортом и городским наземным электрическим транспортом в Российской Федерации и о внесении изменений в отдельные законодательные акты Российской Федерации : Федеральный закон от 13 июля 2015 г. №220-ФЗ // Собрание законодательства Российской Федерации. – 2015. – № 29. – Ст. 4346.

12. Об отказе в принятии к рассмотрению жалобы гражданина Республики Таджикистан Рахматуллоева Зарифджона Бозоровича на нарушение его конституционных прав статьями 30 и 228.1 Уголовного кодекса Российской Федерации : Определение Конституционного Суда РФ от 25 октября 2016 г. №2251-О [Электронный ресурс] // КонсультантПлюс – надежная правовая поддержка : официальный сайт компании «КонсультантПлюс». – URL: https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_207020/ (дата обращения: 01.03.2023).
13. О Верховном Суде Российской Федерации : Федеральный конституционный закон от 05 февраля 2014 №3-ФКЗ // Собрание законодательства Российской Федерации. – 2014. – №6. – Ст. 550.
14. О некоторых вопросах судебной практики по уголовным делам о преступлениях против правосудия: постановление Пленума Верховного Суда РФ №20 от 28 июня 2022 г. // Российская газета. – 2022. – 07 июля.
15. О правилах дорожного движения : Постановление Совета Министров – Правительства РФ от 23 октября 1993 г. №1090 // Собрании актов Президента и Правительства Российской Федерации. – 1993. – № 47. – Ст. 4531.
16. О судебной практике по делам об убийстве: постановление Пленума Верховного Суда РФ №1 от 27 января 1999 г. // Российская газета. – 1999. – 09 февраля.
17. О судебной практике по делам о краже, грабеже и разбое: постановление Пленума Верховного Суда РФ №29 от 27 декабря 2002 г. // Российская газета. – 2003. – 18 января.
18. О судебной практике по делам о незаконном предпринимательстве: постановление Пленума Верховного Суда РФ №23 от 18 ноября 2004 г. // Российская газета. – 2004. – 7 декабря.
19. О судебной практике по делам о преступлениях, связанных с наркотическими средствами, психотропными, сильнодействующими и ядовитыми веществами: постановление Пленума Верховного Суда РФ №14 от 15 июня 2006 г. // Российская газета. – 2006. – 28 июня.
20. О судебной практике по делам о преступлениях, связанных с нарушением правил дорожного движения и эксплуатации транспортных средств, а также с их неправомерным завладением без цели хищения: постановление Пленума Верховного Суда РФ №25 от 09 декабря 2008 г. [Электронный ресурс] // КонсультантПлюс – надежная правовая поддержка : официальный сайт компании «КонсультантПлюс». – URL: <https://student2.consultant.ru/cgi/online.cgi?from=198352-14&req=doc&rnd=KiDMoMTINeUdr6e51&base=LAW&n=108992&diff=198352#9s92gMTER71trLkE1> (дата обращения: 01.03.2023).
21. О судебной практике по делам о преступлениях против половой неприкосновенности и половой свободы личности: постановление Пленума Верховного Суда РФ №16 от 04 декабря 2014 г. // Российская газета. – 2014. – 12 декабря.

22. О судебной практике по делам о мошенничестве, присвоении и растрате: постановление Пленума Верховного Суда РФ №48 от 30 ноября 2017 г. // Российская газета. – 2017. – 11 декабря.
23. О судоустройстве РСФСР : Закон РСФСР от 8 июля 1981 г. / Ведомости Съезда народных депутатов. – 1981. – №28. – Ст. 976.
24. Панов Г. В. О необходимости законодательного закрепления правил об обратной силе разъяснений Пленума Верховного Суда РФ по вопросам судебной практики по уголовным делам // Научно-методический электронный журнал «Концепт». – 2016. – Т. 11. – С. 3571–3575.
25. Решняк М. Г. К вопросу об обратной силе постановлений пленума верховного суда Российской Федерации при производстве по уголовным делам [Электронный ресурс] // Мудрый юрист : сайт. – URL: <https://wiselawyer.ru/poleznoe/91714-voprosu-obratnoj-sile-postanovlenij-plenuma-verkhovnogo-suda#> (дата обращения: 01.03.2023).
26. Романова Е. Д. Значение постановлений Пленума Верховного Суда РФ в правоприменительном толковании уголовного закона // Молодой ученый. – 2020. – № 38 (328). – С. 136-139.
27. Уголовный кодекс Российской Федерации от 13 июня 1996 г. № 63-ФЗ // Собрание законодательства Российской Федерации. – 1996. – № 25. – Ст. 2954.
28. Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации от 18 декабря 2001 г. №174-ФЗ // Собрание законодательства Российской Федерации. – 2001. – № 52. – Ст. 4921.
29. Устав автомобильного транспорта и городского наземного электрического транспорта : Федеральный закон от 8 ноября 2007 г. №259-ФЗ // Собрание законодательства Российской Федерации. – 2007. – № 46. – Ст. 5555.
30. Часть вторая Налогового кодекса Российской Федерации от 5 августа 2000 г. №117-ФЗ // Собрание законодательства Российской Федерации. – 2000. – № 32. – Ст. 3340.
31. Яковлева О. А., Яблочкина С. С. Постановления Пленума Верховного Суда Российской Федерации: теоретический и правоприменительный аспекты (в рамках анализа Постановления Пленума Верховного Суда Российской Федерации от 4 декабря 2014 г. № 16) // Legal Concept. – 2020. – №1. – С. 120-125.

ҚАЗАҚ ТІЛІНДЕГІ МАҚАЛАЛАР

БӨЛІМ

«МЕДИЦИНА»

ЖАСТАР АРАСЫНДА САЛАУАТТЫ ӨМІР САЛТЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Ибраимов Бауыржан

*5-курс студенті,
Отбасылық медицина кафедрасы,
Жалпы медицина факультеті,
КЕАҚ «Қарағанды медицина университеті,
Қазақстан, Қарағанды
E-mail: Tutabekova2001@mail.ru*

Байдуллаев Қылышбек

*5-курс студенті,
Отбасылық медицина кафедрасы,
Жалпы медицина факультеті,
КЕАҚ «Қарағанды медицина университеті,
Қазақстан, Қарағанды*

Джолдыбаев Сәркен

*5-курс студенті,
Отбасылық медицина кафедрасы,
Жалпы медицина факультеті,
КЕАҚ «Қарағанды медицина университеті,
Қазақстан, Қарағанды*

Мурзахметов Руслан

*5-курс студенті,
Отбасылық медицина кафедрасы,
Жалпы медицина факультеті,
КЕАҚ «Қарағанды медицина университеті,
Қазақстан, Қарағанды*

Косыбаева Меруерт Ержановна

*ғылыми жетекші,
медицина ғылымдарының магистрі,
Отбасылық медицина кафедрасының профессор ассистенті,
КЕАҚ «Қарағанды медицина университеті»,
Қазақстан, Қарағанды*

АҢДАТПА

Мақалада әлеуметтік топтың теріс және стресстік факторларының әсеріне ұшыраған жастар ортасында салауатты өмір салтын қалыптастыру және денсаулыққа деген көзқараспен байланысты мәселелер талданады. Әлеуметтанулық зерттеулер негізінде салауатты өмір салтына деген көзқарас модельдеріне талдау жасалады.

Түйін сөздер: денсаулық, алкоголизм, Жастар, салауатты өмір салты, темекі шегу салауатты өмір салтының үлгілері.

Кіріспе

Қазіргі заманда Денсаулық ұғымы аурудың жоқтығын ғана емес, сонымен қатар физикалық, психикалық және эмоционалдық әл-ауқаттың жоғары деңгейіне қол жеткізуге мүмкіндік беретін адамның мінез-құлқының түрлерін де қамтиды. Осыған байланысты денсаулыққа деген көзқарасы және адамның денсаулығына ықпал ететін немесе оған қауіп төндіретін қоршаған ортаның әртүрлі құбылыстарымен, таңдамалы байланыстар жүйесі ретінде көрінеді. Бұл сонымен қатар адамның психикалық және физикалық жағдайын бағалауды қамтиды. Адамдар өздерінің денсаулығына деген көзқарастарын о әл-ауқатына әсер ететін факторларға қатысты әрекеттері мен тәжірибелерінде көрсетеді.

Адам құндылықтарының құрылымындағы Денсаулық.

Бұл адамдардың санасында олардың денсаулығының құндылығын қалыптастыру процесі көптеген компоненттерді қамтитын және жеке адамдардың өмірінің негізгі салаларын қамтитын жүйелі тәсілді қажет ететін процесс екенін көрсетеді. Өз денсаулығын сақтауға және дамытуға бағытталған өмір салтын қалыптастыру , адамға ұзақ және бақытты өмір сүруге ғана емес, сонымен бірге қоғам жүктеген функцияларды едәуір тиімді жүзеге асыруға мүмкіндік береді.

Салауатты өмір салты психикалық және физикалық денсаулықты сақтауға мүмкіндік береді, дененің бейімделу мүмкіндіктері артады. Бұған адамның

белсенді өмірінің жеке және қоғамдық денсаулығын барынша нығайта алатын тәсілдері кіреді.

Бұл тұрғыда салауатты өмір салтын адамның өмір салтының сапалы жағын білдіреді. Бүгінгі таңда адам өмірінің әртүрлі аспектілерімен байланысты тәуекелдердің айтарлықтай өсуі байқалады. Экологиялық, саяси, психологиялық сипаттағы қауіптер артып келеді. Қоғамдық өмірдің айтарлықтай күрделенуі байқалады. Мұның бәрі адамдардың денсаулығына теріс әсер етеді. Сондықтан денсаулықты сақтауға және нығайтуға бағытталған мінез-құлық жеке адамдардың қазіргі өмір салтына негіз болуы керек. Денсаулық жеке тұлғаның қажеттіліктері иерархиясының жоғарғы сатысында болуы керек, сондықтан адам өзіне тап болатын қиындықтарға төтеп бере алады.

Алайда, әлеуметтанулық зерттеулер көрсеткендей, Қазақстан Республикасының азаматтары үшін Денсаулық тек құндылық белгісі ғана емес, сонымен бірге пайдалану объектісі ретінде де әрекет етеді. Ел халқы салауатты өмір салтын ұстанып қана қоймай, денсаулығына байланысты көптеген қауіптерге белсенді түрде ұшырайды. Медициналық белсенділіктің төмендігі, тамақтану, еңбек және демалыс, ұйқы режимдерін сақтамау – мұның бәрі жеке адамның ғана емес, жалпы елдің болашағына теріс әсер етеді. Мұндай жағдайларда денсаулық жағдайын сақтау үшін мемлекет ұлт денсаулығын сақтау үшін қосымша әлеуметтік бағдарламалар әзірлеуді талап етеді. Ауруды емдеуден гөрі алдын-алу оңай екені белгілі. Мұндай ескертудің негізгі факторы адамдардың денсаулықты сақтайтын мінез-құлықты қалыптастыруға бағытталған саналы әрекеттері болуы керек. Адамдар денсаулық адамға Белсенді Шығармашылық өмір сүруге мүмкіндік беретінін ұмытады. Адам салауатты өмір салтын ұстану қажеттілігін неғұрлым тезірек түсінсе, кейінгі жылдары денсаулығын түзетуге аз қаражат жұмсауға тура келеді, соғұрлым адам үйлесімді болады.

Бұл жағдайда мұндай мінез-құлықтың қалыптасуы жасөспірім кезден басталуы керек. Шынында да, ең белсенді дамып келе жатқан әлеуметтік топ ретінде жастар әртүрлі тәуекелдерге бейім және денсаулықты сақтау және

нығайту дағдыларын қажет етеді. Жастар өздерінің денсаулығының болашақ үшін маңыздылығын әлі түсінбейді және көбінесе оның құндылығын бағаламайды.

Жастардың салауатты өмір салтына деген ойы

Сауалнама көрсеткендей, 18 бен 24 жас аралығындағы жастардың 55,7% – ы денсаулығы жақсы деп санайды. Алайда, 25 пен 29 жас аралығындағы аға буын өз денсаулығының жай-күйін пессимистік тұрғыдан бағалайды.

Жақсы деп көрсеткендер -тек 47,2%. Сонымен қатар, олардың денсаулығы қанағаттанарлық деңгейде деп айтатын жастардың саны екі есе артатыны анық

кіші топ (1-кестені қараңыз). 29 жасқа қарай Жастар денсаулықты нақты бағалайды деп болжауға болады. Сондықтан денсаулық жағдайын "жаман" және "өте жаман" деп көрсететін жастардың саны артып келе жатқанына назар аударған жөн – яғни жасына қарай олардың әл-ауқаты нашарлайды және олар бұрынғы тиімділікпен өмір сүруге мүмкіндік бермейтін осы нашарлауларды өздері атап өтеді.

Кесте 1.

Жастардың денсаулық жағдайын өзін-өзі бағалау (%- бен)

Жалпы денсаулығыңыздың жай-күйін қалай бағалайсыз?	Жас топтары, жас	
	18–24	25–29
Өте жақсы	14,4	7,4
Жақсы	57,7	47,2
Қанағаттанарлық	26,8	41,0
Жаман	1,1	1,7
Өте жаман	0,3	1,7
Жауап беру қиын болды	0,5	1,0

Сонымен бірге, "сіз өзіңіздің денсаулығыңызға қаншалықты қамқорлық жасайсыз" деген сұраққа жауап бере отырып, сауалнамаға қатысқандардың көпшілігі 18-24 топта 48,6% және 25-29 топта 52,0% қамқорлық жасайды деп жауап берді. Келесі сұраққа, салауатты өмір салтын ұстану қажеттілігі туралы, көпшілік бұл пікірмен келіседі: "иә, міндетті түрде – 18-24 топта 50,6% және 25-29 топта 47,2%. Олардың салауатты өмір салтын ұстанатындығы туралы сұрағанда, аз ғана бөлігі "иә" деп жауап береді – сәйкесінше 16,0% және 15,3% (қараңыз: 2-кесте). Бұл осы мәселеге теориялық көзқарас туралы айтады.

Жастардың салауатты өмір салтын ұстану өзін-өзі бағалау (%- бен)

Сіз салауатты өмір салтын ұстанамын деп айта аласыз ба?	Жас топтары, жас	
	18–24	25–29
	16,0	15,3
Иә	44,2	37,1
Жоқ емес, иә	26,8	34,1
Иә емес, жоқ	6,9	6,6
Жоқ	6,1	6,9

Неліктен олар салауатты өмір салтын ұстанбайды деген сұраққа жауап ретінде 18-24 жас аралығындағы респонденттер көбінесе себеп ретінде көрсетеді: жалқаулық-39,3%; жаман әдеттер-33,6%; жұмыс жүктемесі -31,1%; уақыттың жетіспеушілігі – 33,6%. 25-29 жас тобында көрсеткіштер біршама өзгереді: жалқаулық-37,6% көрсетеді; жаман әдеттер-31,2%; жұмыс жүктемесі-35,5%; уақыт тапшылығы-36,6% (қараңыз: 1-Диаграмма). Сонымен қатар, жастардың аға буыны салауатты өмір салтын ұстануға 18-24 жас тобындағы 10,7% – ға қарсы 18,3% мінез-құлық белгілері кедергі келтіретінін жиі атап өтеді. Бұл 25-29 жас тобына әсер ету олардың қалыптасқан әдеттері мен мінез-құлық үлгілерінің болуымен қиындайтынын көрсетуі мүмкін, бұл өз кезегінде 18-24 жас тобына қарағанда салауатты өмір салтын қалыптастыру мәселесіне басқаша көзқарасты дамытуды талап етеді.

Сондай – ақ, үлкен топтың өз денсаулығына онша оптимистік емес екендігі расталады-себебі олар "қажеттіліктің жоқтығын" аз көрсетеді: 7,4%, ал кіші топта респонденттердің 3,2% жауап береді.

Неліктен жастардың салауатты өмір салтын ұстанатыны туралы айтатын болсақ, ең танымал жауап – "жақсы көрінуге деген ұмтылыс": 18-24 жас тобында 65,1% және 25-29 жас тобында 65,8%. Екінші орында "денсаулықты сақтауға деген ұмтылыс" бар: сәйкесінше 49,1% және 62,5% (қараңыз: 3-кесте). Бұл жас ұлғайған сайын жастардың өз денсаулығына объективті және жауапкершілікпен қарауға бейім екендігін тағы да растайды, бұл олардың денсаулығының өзін-өзі бағалауының нашарлауына байланысты болуы мүмкін: ұлдар мен қыздар денсаулығының жетіспеушілігін сезіне бастайды және бұрынғы формасын

қалпына келтіруге тырысады. Бұл тезис сонымен қатар жастардың салауатты өмір салтын ұстануға деген ынтасын бағалауда үшінші орында "тиісінше 33,9% және 40% жұмыс қабілеттілігін сақтау қажеттілігі" тұрғанын растайды. Мұның бәрі ұлдар мен қыздар өмір бойы денсаулығын сақтау қажеттілігін барған сайын түсінетіндігін көрсетеді, бірақ жас кезінде олар өздерінің денсаулық жағдайлары мен өмірдегі, жұмыстағы және отбасындағы сәттіліктерін байланыстыруға бейім емес. Алайда, аға буын, олар үшін денсаулыққа айтарлықтай шығын келтіре отырып, бұл мәселеге аса мұқият қарайды.

Кесте 3.

Салауатты өмір салтын ұстанатын студенттерді ынталандыру (%)

Егер сіз салауатты өмір салтын ұстанатын болсаңыз, сізді бұған не итермелейді?	Жас топтары, жас	
	18–24	25–29
Өнімділікті сақтау қажеттілігі	33,9	40,0
Денсаулықты нығайту қажеттілігі онша жақсы емес	17,0	21,7
Жақсы көрінуге деген ұмтылыс	65,1	65,8
Мәдениетті адам болуға деген ұмтылыс	20,2	14,2
Бала кезінен осылай өмір сүру әдеті	21,1	14,2
Мен мұны жақын адамдармен, достармен бірге жасаймын	8,3	4,2
Қызметтік қажеттілік	1,8	6,7
Денсаулықты сақтауға және ұзақ өмір сүруге деген ұмтылыс	49,1	62,5
Жұмыста көтермелеу алыңыз	1,8	1,7
Басқа	1,8	1,7
Жауап беру қиын болды	2,8	0,8

Барлық Жастар салауатты өмір салтын ұстану қажеттілігін түсінбейді. Өз денсаулығын "жақсы" деп бағалаған жастар бұл мәселеде "адамның күш – жігері" шешуші фактор деп санайды-сауалнамаға қатысқандардың 46,0% – ы осылай жауап берді. Сонымен қатар, өз денсаулығын нашар деп бағалайтындар "өмір сүру жағдайлары" бірінші орында деп санайды – сауалнамаға қатысқандардың 40,5%.

Өз денсаулығын жақсы деп бағалаған қыздар "адамның күш – жігерін" ең маңызды деп санайды, екінші орында – "өмір сүру жағдайлары" (38,9%) және үшінші орында – "жаман әдеттер" (34,6%). Жас жігіттер сияқты өз денсаулығын нашар деп бағалаған қыздар "өмір сүру жағдайлары" (46,5%) денсаулық

жағдайында шешуші рөл атқарады деп есептеді, ал респондент қыздардың 31,4%-ы "тұқым қуалаушылық" пен "адамның күш-жігерін" таңдады. Яғни, жастардың денсаулық жағдайын олар үшін өзін-өзі бағалауы осы мәселе бойынша өз күш-жігерінің маңыздылығына тікелей байланысты.

Сонымен қатар, денсаулықты күтуге деген мотивацияны бағалауда ең көп таралған жауап физикалық тұрғыдан дамыған және басқалардан қалыс қалмауға деген ұмтылыс болды. Екінші орында ұлдар тәрбиені, ал қыздар өз кезегінде денсаулығының нашарлауын қояды (қараңыз: 4-Кесте).

Кесте 4.

Студенттердің денсаулығына қамқорлық жасаудың негізгі себептері (жынысы бойынша,%)

Қамқорлық себеп болды:	Ұлдар	Қыздар
Тәрбие	17,6	12,6
Айналасындағы адамдардың әсері	7,8	8
Медициналық ақпараттың әсері	6,9	9
Денсаулықтың нашарлауы	13,7	20,6
Туыстары мен достарының талабы	4,9	9
Физикалық тұрғыдан мықты, сау болғысы келеді	48	38,2
Басқа	1	2,5

Бұл қыздардың денсаулық жағдайына мұқият екенін көрсетуі мүмкін. Сонымен қатар, олардың денсаулығына қамқорлық жасау қажеттілігін біле отырып, олар әртүрлі сыртқы факторларға жиі сілтеме жасайды. Жас жігіттер өз кезегінде мұны жеке таңдау деп санайды. Бірақ қыздардың 86% – ы және ұлдардың 92% – ы өз денсаулығына қамқорлық жасау керек деп санайды.

Сондай-ақ, денсаулыққа қамқорлық жасаудағы жағымсыз сәттерді атап өткен жөн. Ең жиі кездесетін жаман әдеттердің бірі-құрамында алкоголь бар сусындарды тұтыну. Алкогольді мүлдем тұтынбайды, шамамен 39%. Сонымен қатар, ең көп таралған сусын-сыра (қараңыз: 5-Кесте) [6, 52-54 беттер]. Екінші орында жігіттерде күшті сусындар, ал қыздарда құрғақ шараптар мен шампан бар.

Студенттердің ішімдік ішу жиілігі (жынысы бойынша, %)

Сусын атауы	Жиі қолданылады		Сирек қолданылады		Мүлдем қолданбайды	
	ұлдар	қыздар	ұлдар	Қыздар	Ұлдар	Қыздар
Құрғақ вино, шампанское	5,4	8,5	60,6	29,3	29,3	22,5
Күшті сусындар	8,1	2	46,3	26	40,5	68,1
Сыра	32,6	16	38,9	40,7	25,8	40,7

Темекі шегу кезінде өте қиын жағдай қалыптасады. Орташа алғанда, жас жігіттер күніне айтарлықтай көп темекі шегеді. Егер күніне 10-20 темекі тек 28,2 темекі шегетін болса, онда мұндай жас жігіттер арасында – 42,8. Сондай – ақ, ұлдар арасында күніне 20-дан астам темекі тұтынатындар көп-8,3% ұлдар және 2,8% қыздар. Қыздар аз темекі шегуге тырысады, мүмкін олардың денесіне зиянды азайтуға тырысады. Күніне 10 темекі шегеді – 48,9% ұлдар мен 69% қыздар. Бұдан мынадай қорытынды жасауға болады: алкогольді сусындарды ішкен кездегідей – қыздар бейім өз денсаулығына неғұрлым үнемді қарайды [9, б.82].

Сондай-ақ, ғалымдар жас ересектердегі психикалық бұзылулар мен темекі шегуге бейімділік арасындағы тығыз байланысты анықтады. Американдық зерттеулер темекі шегушілердің 41% – псих психикалық бұзылулар бар екенін көрсетеді. Бұл қарым-қатынас өте күрделі, темекі шегу адамның эмоционалды күйімен өзін-өзі емдеуге айналады. Алайда, бұл физикалық және психикалық деңгейде теріс әсер етеді, тек осы тәуелділіктер мен онымен байланысты стресстерді күшейтеді.

Бүгінгі таңда жастар арасында денсаулыққа қатысты өте жағымсыз үрдістер қалыптасуда. Бұл өмірде маңызды ресурсқа тұтынушылық көзқарас бар екені анық. Қолданыстағы экономикалық қатынастарға кірудің басталуымен байланысты қиындықтар бұл көріністі одан әрі күшейтеді. Мұның бәрі жастардың кейінгі өміріне, соның ішінде отбасылық қатынастардың дамуына және некеге тұруға теріс әсер етеді – денсаулықты жоғалту тек жас отбасы өмірінің тұрмыстық саласына ғана емес, сонымен бірге баланың тұжырымдамасы мен туу процесіне де әсер етеді.

Жоғарыда айтылғандардың бәрін ескере отырып, жастардың салауатты өмір салтына деген көзқарасының модельдерін бөліп көрсетуге болады. Олар келесі параметрлермен анықталады: салауатты өмір салты туралы ақпаратқа қызығушылық дәрежесі, күнделікті іс-әрекетте салауатты өмір салтының ең жақсы әлеуметтік тәжірибелерін жүзеге асыру қажеттілігі.

Бірінші модель адамның салауатты өмір салтына деген қажеттілігін біле отырып, денсаулықты белсенді түрде нығайтады және қолдайды, оны өзінің мінез-құлқында жүзеге асырады. Бұл жаман әдеттерден бас тартуға, Еңбек және демалыс, ұйқы, тамақтану, дене шынықтыру және т.б. бұл модельде Жастар салауатты өмір салты идеяларына белсенді қызығушылық танытады, осы саладағы білімдерін денсаулығын нығайту және дамыту жолдары туралы жаңа ақпаратпен үнемі толықтырады. Олар денсаулықтың қажеттілігін жеке басының жан-жақты дамуының негізі ретінде жақсы түсінеді.

Салауатты өмір салтына деген көзқарастың екінші моделі адамның денсаулығына қамқорлық жасау қажеттілігін біле отырып, жалпы өмір салтының ерекшеліктеріне байланысты бұл білімді өзінің мінез-құлқында толық көлемде жүзеге асырмайтындығымен байланысты. Сонымен қатар, салауатты өмір салтына деген қажеттілікті біле отырып, ол осы принциптерді ішінара ұстанады. Мысалы, қандай да бір себептермен тамақтану, еңбек және демалыс режимін сақтай алмай, ол мұны таза ауада серуендеу, дене шынықтыру және спортпен айналысу арқылы өтеуге тырысады.

Үшінші модель адамның салауатты өмір салтын ұстану қажеттілігін түсінуіне, денсаулығын нығайту қажеттілігін түсінуіне негізделген, бірақ уақыт пен қаражаттың жетіспеушілігі сияқты әртүрлі факторларға сілтеме жасай отырып, салауатты өмір салты идеяларын ұстанбайды. Бұл модель жастардың нақты мінез-құлқы олардың денсаулығымен жұмыс істеудің объективті қажеттілігіне сәйкес келмейтіндігімен сипатталады және олар өзін-өзі ұйымдастырудың жеткіліксіздігін алыс сыртқы сылтаулармен ақтайды.

Салауатты өмір салтына деген көзқарастың төртінші моделі өзін-өзі бұзатын болып табылады. Бұл жастар денсаулықты сақтайтын мінез-құлықты

дамытуда ешқандай тілек танытпайды, тіпті мәселе бойынша теориялық ақпарат алудан бас тартады. Сонымен қатар, мұның бәрі алкогольді және құрамында есірткі бар өнімдерді тұтынумен байланысты зиянды өмір салтымен нашарлайды, бұл сөзсіз денсаулықты бұзады және зиянды салдарға әкеледі.

Қорытынды

Салауатты өмір салтын қалыптастыру аяқталатын процесс бола алмайды. Айта кету керек, қоғам жағдайының маңызды көрсеткіші-жастардың денсаулығы. Бұл ретте студенттік жылдары аурулар санының өсуі байқалады. Зерттеулер көрсеткендей, жастардың көпшілігі салауатты өмір салтын ұстану қажеттілігін түсінеді, бірақ олар бұл салада жеткілікті жоғары ақпараттылыққа ие емес. Мұны жастардың жеке параметрлері де қиындатады-ерік-жігердің жетіспеушілігі салауатты өмір салтына үлкен кері әсерін тигізеді, сонымен қатар жеке уақытын ұйымдастыру проблемалары және спорт секцияларына, залдарға және денсаулықты дамытуға және нығайтуға байланысты басқа да іс-шараларға үнемі бару үшін ақшаның болмауы.

Әдебиеттер тізімі:

1. Ананишнев, в.м. әсер ету әлеуметтануы – Монография – М.: "Инженер" ҒЗО ЖШС, 2011.- 255 б. (16,0 шарт. п.л.) Том Т. 4.
2. Ананишнев, В. М. Қазіргі Әлеуметтанулық теориялар мен мектептер – монография-М.: "Инженер" ҒЗО ЖШС, 2011.- 272 б. (17,0 шарт. П.Л.) Том Т. 5.
3. Антропова М. в., Манке г.г., Кузнецова Л. М., Бородкина г. в. оқушылардың денсаулығы: бойлық зерттеу нәтижелері // Педагогика. 1995. № 2. 26-31 бет.
4. Бородкина г.в., Романова Е. г. моно – және этносаралық отбасыларда балалардың тууына Мотивация // жүйелік психология және әлеуметтану. 2011. № 3. 134-139 ББ.
5. Гостев а. н.студенттік өзін-өзі басқарудағы орыс дәстүрлерінің жүйесі // жүйелік психология және әлеуметтану. 2013. № 7. 116-123 ББ.
6. Журавлева и. в. денсаулыққа көзқарастар және оған қамқорлық жасау себептері.// Студенттердің денсаулығы: социологиялық талдау. – М., 2012.
7. Иванова л. ю. денсаулық және салауатты өмір салты туралы ақпаратқа қажеттілік. // Студенттердің денсаулығы: социологиялық талдау. – М., 2012.

8. Иванова л. ю. дене шынықтыру саласындағы студенттердің белсенділігі // студенттердің денсаулығы: социологиялық талдау. – М., 2012.
9. Ивахненко г. студенттердің психоактивті заттарды қолдануы.// Студенттердің денсаулығы: социологиялық талдау / Отв. ред. и. в. Журавлева; РФА әлеуметтану институты. – М., 2012.
10. Романова, Е. С., Абушкин Б.М., Ткаченко а. в. білім беру саясатын шешудегі ата-аналар қоғамы // жүйелік психология және әлеуметтану. 2014. № 2 (10) 127-137 ББ.
11. Рыжов б. н. психологиялық ой тарихы. М.: Әскерилендірілген, 2004.
12. Старовойтова с. Ю. жұмысшы жастардың денсаулығына қатынасы.// Саратов университетінің жаңалықтары. Т. 12., 2012.

COVID-ТЕН КЕЙІНГІ СИНДРОМНЫҢ ЖАСӨСПІРІМДЕР МЕН ЕРЕСЕКТЕРДІҢ ДЕНСАУЛЫҒЫНА ӘСЕРІ

Кемелхан Раушан Батырханқызы

5-курс студенті,
Отбасылық медицина кафедрасы,
Жалпы медицина факультеті,
КЕАҚ «Қарағанды медицина университеті»,
Қазақстан, Қарағанды
E-mail: Rauushan1@icloud.com

Қалиева Аружан Ерікқызы

5-курс студенті,
Отбасылық медицина кафедрасы,
Жалпы медицина факультеті,
КЕАҚ «Қарағанды медицина университеті»,
Қазақстан, Қарағанды
E-mail: aruk.erikovna@mail.ru

Тағыберген Жанел Нұрланқызы

5-курс студенті,
Отбасылық медицина кафедрасы,
Жалпы медицина факультеті,
КЕАҚ «Қарағанды медицина университеті»,
Қазақстан, Қарағанды
E-mail: Zhanel.tagybergen@bk.ru

Тұмабекова Меруерт Алмасқызы

5-курс студенті,
Отбасылық медицина кафедрасы,
Жалпы медицина факультеті,
КЕАҚ «Қарағанды медицина университеті»,
Қазақстан, Қарағанды
E-mail: Tumabekova2001@mail.ru

Косыбаева Меруерт Ержановна

Ғылыми жетекші, медицина ғылымдарының магистрі,
Отбасылық медицина кафедрасының профессор ассистенті,
КЕАҚ «Қарағанды медицина университеті»,
Қазақстан, Қарағанды

АҢДАТПА

COVID-19 жедел кезеңіндегі диагностикалау мен емдеудегі үлкен жеістіктерге қарамастан, инфекциялардың ауыр асқыныстары мен салдары туралы бірінші ақпараттар тек ғылыми әдебиеттерде айтылған. COVID-19 жедел кезеңінің

эртүрлі көріністерін сипаттау үшін Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы "ковидтан кейінгі жағдай" терминін ұсынған. Берілген мақалада аурудың патогенезіне үлкен мән берілген, COVID-19 кейінгі науқас студенттердің жүрек-қан тамыр жүйесінің зақымдалуының клиникалық көріністеріне аса назар аударылған. Олардың барлығы тиімді емдеу әдістерін қолдану және мақсатты нейрореабилитацияның функционалдық бұзылыстарының қайтымдылығы, мүгедектік жағдайларды алдын алу мен оны төмендетуге, өмір сапасының көрсеткіштерін жақсартуға, эмоциональды және студенттердің мінез-құлық бұзылыстарына ықпалын тигізеді.

Түйінді сөздер: денсаулыққа байланысты өмір сапасын дұрыстау, университеттегі дене шынықтырулар, денсаулықтың физикалық компоненті, өзін-өзі оқшаулау, COVID-19 пандемиясы, жүрек-қан тамырлары аурулары.

Кіріспе. Ковидтан кейінгі жағдай – бұл жедел COVID-19 инфекциясынан кейін бірнеше апта өткен соң дамитын және клиникалық көріністермен, бейарнамалы неврологиялық симптоматикамен, тері васкулиттерімен, кей жағдайда психикалық бұзылыстармен қатар жеке органдардың қызметінің бұзылысымен көрінетін, 12 аптадан астам уақытқа созылатын жағдай.

Ковидтан кейінгі жағдай науқастарда короновирустың кез-келген түрінде болуы мүмкін, оларға: жасырын, жеңіл, орташа, ауыр түрде өтіп, 12 аптаға дейін немесе одан да көп уақытқа созылуы мүмкін. Бұл жағдай аурудың жеңіл ағымымен салыстырғанда, ауыр ағымда жиі кездеседі.

Зерттеудің мақсаты – жасөспірімдер мен ересектердің ковидтан кейінгі жағдайын, өмір сүру сапасын, физикалық және психикалық қалпын бағалау.

Зерттеу әдістері: деректерді статистикалық өңдеу әдістерін талдау, жіктеу, салыстыру.

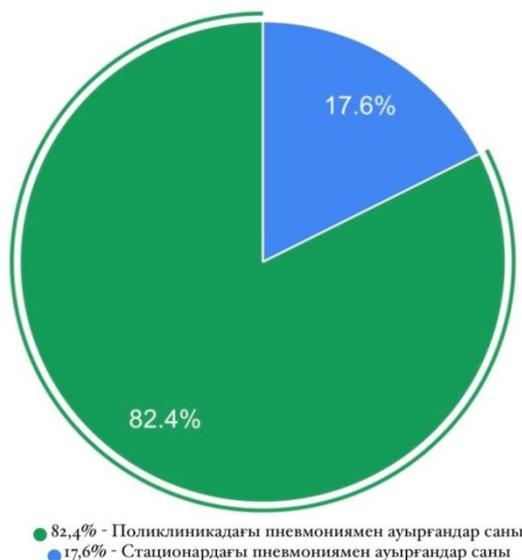
2020-2021 жылдары КЕАҚ «Қарағанды медицина университеті емханасындағы зерттеулер бойынша COVID-19 90 студент ауырған (62.5%) Тіркелген халық

тізімі жалпы 3860 студент ішінен 3452 студент тіркелген. Стационар деңгейінде 8 студент КВИ-мен ауырған (34.8%).

КЕАҚ «Қарағанды медицина университеті емханасындағы зерттеулер бойынша COVID-19 ауырған студенттер көрсеткіші



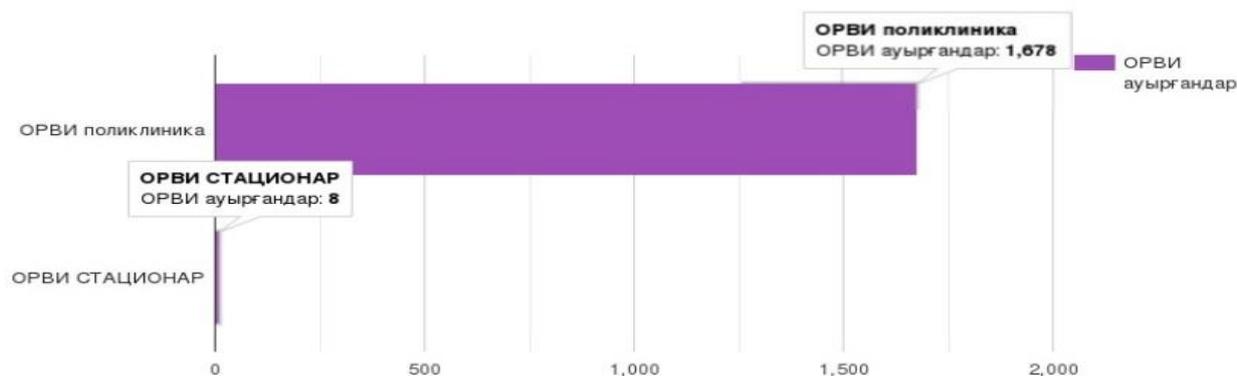
1-сурет. Емханадағы КВИ көрсеткіші



2-сурет. Емханадағы пневмониямен ауырғандар санына көрсеткіш

Емханадағы пневмониямен ауырған студенттер саны -13 (17.6%).

Стационардағы пневмониямен ауырған студенттер саны -61 (82.4%).



Емханадағы ОРВИ ауырған студенттер саны -1678
Стационардағы ОРВИ ауырған студенттер саны – 8

3- сурет. Емханадағы ОРВИ ауырған студенттер саны көрсеткіштері

Нәтижелер және талқылау. Жалғасып жатқан COVID-19 пандемиясынан кейінгі жағдайды дәрігерлер, яғни невропатологтар, физиотерапевттер, реабилитологтар, психотерапевттер COVID-19 жұқтырған студенттерді емдеу кезінде денсаулық жағдайын бағалап анықтайды. Жедел кезеңде анықталған клиникалық белгілер мен асқынулар, емдеудің сәттілігі және аурудың қазіргі нәтижесі өмір сапасына әсер етуі мүмкін. Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы Еуропалық аймақтық бюросының басшысы Ханс Клюге: "біз коронавирустар туралы 2020 жылы тарала бастаған кезде білетінімізден әлдеқайда көп білеміз", – деді. SARS-CoV-2 ену механизмдері және ауруханадан шыққаннан кейін ғана емес, сонымен қатар үйде ауруханаға жатқызу кезінде де пайда болатын науқас студенттерде ауруханаға жатқызу алдында және кезінде клиникалық көріністер айтарлықтай сипатталған. Операциялық күтім мен оңалтудан кейінгі бөлімшелер рефлексияны қажет етеді.

"COVID-19 кейінгі синдром" термині жақында пайда болды. Бұл жаңа коронавирусты жұқтыру салдарынан дамиды және ұзақ қалпына келтіру кезеңінен кейін де кетпейтін белгілер болып саналады. Коронавирусты жұқтырған студенттер басқаларға қарағанда асқынуларға бейім келеді. Қазіргі уақытта бұл аурудың белгілері әр адамға әр түрлі болатыны белгілі.

COVID-19- кезеңін өткізген науқастар тыныс алудың қиындауынан бастап, механикалық желдету және өкпе фиброзынан айыру қиындықтарына дейінгі тыныс алу проблемалары туралы хабарлайды. Басқа этиологиядағы жедел респираторлық дистресс синдромы (Ards) бар науқас студенттер сияқты, ендігу COVID-19-дан кейінгі науқастарда жиі кездесетін тұрақты симптом болып табылады, оны 42-66% жағдайда сақталатын 60-100 күндік бақылау кезінде анықталған.

COVID-19 ұзақ мерзімді жүрек-қан тамырлары әсерін тудыруы мүмкін. Қайталанатын аритмия және жүрек жеткіліксіздігі ең көп таралған симптомдар болып саналады. Оның пайда болу себебі-вирустың миокард тініне, перикардқа және ангиотензин түрлендіретін фермент-2 рецепторына жүректің өткізгіш жүйесіне тікелей әсері болып табылады. Дамып келе жатқан иммундық жауап кардиомиоциттердің өліміне және фибро-май тінінен жасушалардың жиналуына қажетті демосомалық ақуыздардың транслокациясына әкелуі мүмкін.

Қазіргі уақытта созылмалы миокардиттің пайда болуы және COVID-19 кейінгі миокардиттің дамуы туралы көптеген пікірталастар бар. Жеңіл немесе асимптоматикалық түрде COVID-19 жұқтырған спортшы студенттерде (n = 26) жүректің магнитті-резонанстық томографиясы бойынша жүргізілген зерттеуде миокардит 15% – да анықталды. Деректер бойынша аурудан кейін пациенттердің 60%-ға жуығы миокардит белгілері 2 айға созылуы мүмкін екенін көрсетеді.. Ірі және кіші коронарлық тамырлардың тромбозы COVID-19 кезінде миокардтың зақымдануының негізгі механизмдерінің бірі болып көрінеді. Бұл жағдайды емдеудің мүмкін болатын нақты әдістері туралы сұрақтар және COVID-19 жұқтырған науқастарды әрі қарай зерттеу бақылауды қажет етеді.

2021 жылдың қыркүйегіндегі жағдай бойынша Ұлыбританияда шамамен 1,1 миллион адам (жалпы халықтың 1,7%) басқа себептермен салыстырғанда алғашқы белгілер пайда болғаннан кейін төрт аптадан астам уақытқа созылатын тұрақты белгілер туралы хабарлады.

Негізгі **шағымдары** тез шаршау, ендігу, бұлшықет әлсіздігі, зейіннің болмауы, иістің бұзылуы. Бұл белгілер 706 000 адамның күнделікті әрекеттеріне

теріс әсер етті, олардың 19% – ы (211 000 адам) белсенділіктің елеулі шектеулері туралы хабарлады. 831 000 адам (77%) кем дегенде 12 апта бұрын COVID-19-мен алғаш рет ауырды (немесе ауырды деп күдіктенді), ал 405 000 адам (37%) кем дегенде бір жыл бұрын жедел инфекция кезеңін бастан өткерді. Толық ақпаратты 1 кестеден көруге болады.

1 кесте.

Ковидтан кейінгі синдромның клиникалық көріністері

Жүрек қан-тамыр жүйесі	Тыныс алу жүйесі	Жүйке жүйесі	Асқазан ішек жолдары	Жүйелі көріністер
Кеуде қуысының ауыруы, кеуде қуысының қысылу сезімі, жүрек соғысының жиілеуі.	Жөтел, Ентігу	Бас ауруы, бас айналу Құлақ шуы Аносмия Ұйқының бұзылуы парестезия бұлшықет ауруы когнитивті бұзылулар (есте сақтау, зейін қоюдың бұзылуы) психикалық	Іштің ауыруы жүрек айнуы Диарея Тәбеттің болмауы	Шаршау артралгия безгегі тамақ ауруы, құлақ ауруы

COVID-19 кейінгі синдроммен ауыратын науқастарда, әлсіздік, шаршаудың жоғарылауы, ұйқының бұзылуы және көңіл-күйдің өзгеруі байқалады. Студенттер үйде оқу процесімен қатар өмір сүру салты мен денсаулығына аса зор жауапкершілікпен қарау қажет. Ұйқы режиміне сәйкес күніне сегіз сағат ұйықтау, таңертең спортпен шұғылдану, практикалық сабақтар мен дәрістерден кейін түстен кейінгі демалысты арттыру, оқудан бос уақытты ұтымды пайдалану керек. Өзін-өзі даярлау, үй тапсырмасын орындау кезінде 10-20 минуттық үзілістер жасаңыз, көзге, мойын омыртқасына, белге, иық пен білек буындарына гимнастика жасаңыз. Таза ауада күніне кемінде 2 сағат, аптасына 2 рет ашық ауада серуендеу қажет.

Қорытынды. Ковидтан кейінгі синдроммен ауыратын студенттерде ерекше белгілер пайда болса, медициналық көмекке жүгіну ұсынылады.

SARS-CoV-2 инфекциясынан айыққан студенттер COVID-19 кейінгі синдром аясында ұзақ (үш айдан астам) оқу үлгерімінің төмендеуін көрсетеді.

COVID-19 кейінгі синдромы бар студенттердің оқу сапасын арттыру үшін қарапайым жұмыс режимі, толық сегіз сағаттық ұйқы, демалысты дұрыс жоспарлауға, иммунитетті нығайтуға ықпал ететін дәрумендер мен минералдар және аминқышқылдарын қабылдау кешендері ұсынылады.

Студенттердің денсаулығына әсер ететін COVID-19 пандемиясы олардың өмір сапасына тікелей әсер етеді.

COVID-19 кейінгі синдром сауығып келе жатқан науқастардың күнделікті әрекеттерін кеңінен және күрт шектейтін заманауи клиникалық тәжірибенің өзекті мәселесі. COVID-19 кейінгі синдром симптомдарының гетерогенділігімен және симптомдарының көп сипатымен сипатталады, бұл науқастарды күту және оңалту мамандарының көпсалалы өзара әрекеттесуін талап етеді. Диагностика, емдеу, бағдарламаларды әзірлеу және оңалту кезеңдерін кеңейту үшін COVID-19 инфекциясының патогенезі мен ковидтан кейінгі синдромының өзі туралы қосымша зерттеулер қажет.

Әдебиеттер тізімі:

1. Бигдай Е.В., Самойлов В. О. Иіс сезу дисфункциясы COVID-19 ауруының ерте сатысының көрсеткіші ретінде // Интегративті физиология, 2020;1(3):187-195.
2. Белопасов В.В., Журавлева Е.Н., Нугманова Н.П., Абдрашитова А.Т. Бүйрек тәрізді неврологиялық синдромдар // Клиникалық практика, 2021;12(2):69-82.
3. Аронов Д.М., Бубнова М.Г., Барбараш О.Л., және басқасы. St сегментін көтеретін жедел миокард инфарктісі электрокардиограммалар: оңалту және қайталама профилактика // Cardio Соматика. – 2014. – № S1. – С. 5–41.
4. Джандосова Ж.С., Шарипбаева А.Е., Байтугелова Н.Ю., Смагулова Ш.К., Кудашева Т.В., Джандосова Ф.С. "Сандж зерттеу орталығы" ҚҚ. Қазақстандағы COVID-19: проблеманың ауқымы, денсаулық сақтау және әлеуметтік қорғау қызметтерін бағалау.– Нұр-Сұлтан, 2021. – 180.

БӨЛІМ

«ПСИХОЛОГИЯ»

ДІН ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ. ҚАТЫНАС СИПАТТАМАСЫ

Қожаханов Бақдәулет Сәуірбайұлы
Қожа Ахмет Ясауи атындағы
Халықаралық қазақ-түрік университеті
Теология факультетінің II курс магистранты,
Қазақстан, Түркістан
E-mail: bs.kozhakhanov@mail.ru

АННОТАЦИЯ

Ғылым мен діннің өзара байланысы адамзаттың бүкіл тарихын қамтиды. Ал қоғам дамуының әрбір кезеңінде олардың арасындағы өзара әрекеттесу ерекшеліктері әр түрлі болып шығады. Сонымен қатар, қарама-қайшылықтан үйлесімділікке дейін әртүрлі нұсқалар жүзеге асырылады. Қарсыласу сол немесе басқа құрамдас бөліктердің абсолютизациясы болған жағдайларда туындайды. Және белгілі бір дәрежеде мұндай абсолютизация түптеп келгенде қоғамның табиғатымен айқындалды.

АННОТАЦИЯ

Взаимодействие науки и религии пронизывает всю историю человечества. И на каждом этапе развития общества специфика взаимодействия между ними оказывается различной. При этом реализуются разные варианты, от конфронтации до гармонии. Конфронтация возникает в тех случаях, когда имеет место абсолютизация той или иной компоненты. И в известной мере такая абсолютизация, в конечном счете, определялась характером социума.

Түйінді сөздер: ғылым, қатынас, кезең, дін, адамзат.

Ключевые слова: наука, отношение, человечество, религия, этап.

Тарих және қазіргі заман

Дін мен ғылымның өзара қарым-қатынасының тарихы Еуропада жаратылыстану ғылымдарының дамуымен христиан дінінің (немесе дүниетанымның философиялық-теологиялық типі) арасындағы қарама-қайшылықтар пайда болған 17-18 ғасырлардан басталады. Орта ғасырлар) және көзқарастың жаңа, «объективистік» немесе ғылыми түрін қалыптастырған ғылым. Рим-католик шіркеуі, сондай-ақ протестанттық шіркеулер мен қауымдар ғалымдарды Қасиетті Жазбаларға күмән келтіретін еретиктер ретінде қудалады. Сонымен, 1553 жылы испандық натуралист және дәрігер Мигель Серветті (бұрын католиктік инквизиция өлім жазасына кескен) Женевада кальвинист протестанттар өртеп жіберді. 1600 жылы Джордано Бруно Коперник доктринасын насихаттағаны үшін инквизиция тарапынан айыпталып, өртеніп кетті. 1616 жылы Ватикан ресми түрде гелиоцентрлік жүйені 1632 жылы Галилео Галилейге қарсы инквизиция процесі байланыстырылған қауіпті бидғат деп таныды және көрнекті философтар мен ғалымдардың (соның ішінде католиктер) еңбектерін діндарларға оқуға тыйым салды. Католик шіркеуі.

Екінші жағынан, зайырлы ғылым мен мәдениетте дінді соқыр сенім деп түсіну кең етек жаюда; рационализм ақыл-ой қабілеттеріне шексіз, дәл «соқыр» сенім ретінде қалыптасады; және 19 ғасырда – позитивизм, ол позитивті ғылымдарға дін мен философиядан даусыз артықшылық береді. Нәтижесі зайырлы мәдениеттің таралуы, діннің «жеке іске» айналуы ғана емес, сонымен қатар католиктік шіркеуді іс жүзінде жоюға шақыру – «зиянды өлтірейік!». (Вольтер) және «халықтың апиыны» (К.Маркс) ретінде дінді мүлде жоюға тырысады. Сонымен қатар, ғылыми даму тәжірибесі, ғылыми революциялар бұлтартпас дәлелдерге негізделуі тиіс ғылыми білімнің шын мәнінде жиі қате болып шығатынын және қайта қарауды қажет ететінін, кез келген жағдайда оның әрқашан абсолютті емес, салыстырмалы мәні бар екенін дәлелдей алады. кейіпкер.

Батыс дәстүрі бойынша (Шығыс мәдениеттері синкретизммен сипатталады) адамзат игілігі үшін өмір сүретін дәл және эмпирикалық түрде тексерілген білім

ретінде ғылым постулаттары сенім бойынша қабылдануы тиіс дінге қарсы тұрады. Сонымен бірге ғылыми дәстүр дүниені танудың басқа тәсілдерімен байланысын алып тастап, оқшау қарастырылады. Кәдімгі көзқараста өткен дәуірдің философтары мен ғалымдары шындықтың қисынсыз діни жағына қарсы күресушілер ретінде көрінеді. Дегенмен, мұндай бейнелеуден, яғни өткенді қазіргі позициядан қарастырудан аулақ болу керек.

Еуропа мәдениетінде ғылымның міндеті Галилейдің «өлшеуге болатынның бәрі өлшенеді, мүмкін емес нәрсе – өлшенетін етеді» деген ұраны ретінде анықталды. Дегенмен, адам өмірі тек саналы жағымен шектелмейді. Білімдер мен сенімдердің көпшілігін адам иррационалды жолмен алған, сондықтан ХХ ғасырдағы философиялық және психологиялық мектептер. адамның біртұтас дүниетанымын жоғалту, өзінің шынайы болмысынан, болмысынан алшақтау мәселесін зерттеді.

Дін мен ғылымның бірлігі мен айырмашылығы

Дін адамның жоғалтқан дүниетанымының тұтастығын ашуға, сеніммен қабылданған білімге, Құдаймен жеке қарым-қатынас барысында тереңдей түсетін және жаңартылатын аксиомалардың бір түрін ұсынуға бағытталған. Сол сияқты ғылым да білімді фактілер түрінде ұсына отырып, құбылыстарға жаңа көзқарастың пайда болуына ықпал етеді.

Әлбетте, дін мен ғылымның екі түрлі пәні, екі түрлі тану тәсілі, екі түрлі анықтық критерийі бар, сондықтан олар толығымен тәуелсіз және бір-бірін тексеру мүмкін емес деп болжауға болады. Ломоносов сондай-ақ: «Математик Құдайдың еркін компаспен өлшегісі келсе, қате пікір айтады, бірақ теолог Псалтирден астрономия немесе химияны үйренуге болады деп ойласа, қателеседі». Мысалы, адамның маймылдан шыққаны туралы ғылыми тұжырымға сүйене отырып, інжілдегі жазбаға күмән келтіру мүмкін емес және керісінше, өйткені бұл жерде біз мүлдем басқа нәрселер туралы айтып отырмыз.

Ғылым мен діннің тәуелсіздігі дүниенің Құдайға қатысты тәуелсіздігімен байланысты. Бірақ бұл автономия салыстырмалы. Діни тұрғыдан алғанда, Құдай адам арқылы әлемде, сондай-ақ табиғат элементтері арқылы белгілі бір дәрежеде

ғана бұзылатын әлемдік үйлесімділікте болады. Демек, ғылым мен діннің арасында шын мәнінде терең байланыс, байланыс нүктелері бар. Ғылым ішінара білім ретінде дүниетанымға негізделген, діни (немесе дінге қарсы) сипатқа ие, яғни рухани мүдделерге, жеке адамдардың да, тұтас дәуірлердің де сеніміне байланысты. Сондықтан ғылым дінді жоя алмайды – ол діннің өзі назардан тыс қалған жағдайда ғана дінсіз болуы мүмкін.

Керісінше, ұлы ғалымдарға жаңалық ашуға көмектесетін діни сезімнің тереңдігі, өйткені ол «Әлемнің Құдіретті Құрылысшысының» (Коперник) алдында ләззат әкеледі. Қазіргі рационалистік ғылымның негізін салушы Ф.Бэкон бірде: «Табиғат туралы үстірт білім ғана бізді Құдайдан алыстата алады; керісінше, тереңірек және іргелі нәрсе бізді Оған қайтарады». Бірақ ХХ ғасырдың көрнекті физикінің пікірі. Макс Планк: «Дін мен ғылым бір-бірін жоққа шығармайды, бұрын ойлағандай және біздің көптеген замандастарымыз қорқады; керісінше, олар бірізді және бірін-бірі толықтырады. <...> Дін үшін Ол іргетасын, ғылым үшін дүниетаным дамуының тәжін білдіреді.

Шіркеу жақында ғылымға да қадамдар жасады. Атақты католик теологы, католицизмді модернизациялау идеологы Ганс Кюнг, мысалы, дін мен ғылымның арақатынасы мен шекарасы конфронтация үлгісінде емес (немесе ғылымды фундаменталистік теріске шығару немесе рационалистік көзқарас) емес деп атап көрсетеді. дінді қабылдамау) интеграция моделінде емес (ол дін догмалары бойынша нақты бейімделуден немесе ғылымнан немесе ғылыми теориялар бойынша діннен тұрады), бірақ екі тарап та сақтайтын толықтыру немесе сыни сындарлы өзара әрекеттесу үлгісінде. өз саласы, абсолютизациядан бас тартады және бір-бірін өзара байытады, шындықты оның барлық өлшемдерінде тұтастай жақсырақ түсінуге тырысады. Православиелік діни қызметкер және философ Василий Зенковский осыған байланысты «Қазіргі білім мен христиандықтың іргелі идеяларының арақатынасы өзара еркін болуы мүмкін және болуы керек» деп дәлелдеді. Бірақ, сонымен бірге, христиандық қазіргі заманғы білімде оған қолайлы нәрсені ғана қабылдаумен шектелуі мүмкін емес – «Христиандық ойлау христиандықты дамудағы өзінің лайықты орнына қайтару

үшін білім негіздерін қайта қараумен айналысуы керек. білім». Дін мен ғылымның анықтамаларын салыстыра отырып, бұл рухани мәдениеттің әртүрлі саласы болып табылатын және бірін-бірі жоймай қатар өмір сүре алатын қоғамдық өмірдің екі қыры деген қорытындыға келеміз. Дін мен ғылым үйлеспейді деген тұжырым түбегейлі қате.

Әдебиеттер тізімі:

1. Дінтану: жоғары дәрежелі студенттерге қолөнерші / [Ғ. С. Аляев, О.В.Горбан, В.М.Мешков және т.б.; зағ үшін. ред. проф. Г.Ы. Аляева]. – Полтава: ТОВ «АСМИ», 2012. – 228 б.
2. Дінтану: Анықтамалық нұсқаулық. 2-ші көрініс. / Ред. Мозговой Л.И., Бучми О.В.- К .: Оқу әдебиеті орталығы, 2008. – 264 б.

БӨЛІМ
«ДІН ТАЛУ»

ДІНИ ТУРИЗМНЫҢ ДІНДАРЛЫҚ ПСИХОЛОГИЯСЫНА ӘСЕРІ

Мұхамедалы Сұлтан Бахтиярұлы
Қожа Ахмет Ясауи атындағы
халықаралық қазақ-түрік университеті,
Теология факультеті, дінтану кафедрасы магистрант,
Қазақстан, Түркістан
E-mail: mukhamedaly.s@mail.ru

**INFLUENCE OF RELIGIOUS TOURISM ON THE PSYCHOLOGY
OF RELIGIOSITY**

Sultan Mukhamedaly
Master's student,
Department of Religious Studies, Faculty
of Theology, International,
Kazakh-Turkish university named
after Khoja Ahmed Yasawi,
Kazakhstan, Turkestan

АННОТАЦИЯ

Бұл мақалада адамдардың діни орындарға барудағы олардың діндарлығына психологиялық әсері, рухани әсер алуындағы маңызы жайлы жазылған. Діни әдет-ғұрыптар мен тәжірибе жасап адамдардың психологиясына оң әсер беруі арқылы діндарлығының дамуына қосар үлесі айтылған. Қожа Ахмет Ясауи кесенесінің діни, мәдени, мұра психологиясы туристік тартымдылық тұрғысынан түрлі қырларынан қарастырылады. Діни туризм психологиясы күрделі және көп қырлы. Ол рухани ағартуға, қауымдастыққа деген қажеттілікке және жеке мағынаны іздеуге ұмтылатыны жайлы жазылған.

ABSTRACT

This article describes the psychological effect of visiting religious places on people's religiosity and the importance of spiritual influence. The contribution to the development of religiosity through the positive effect on the psychology of people

through religious customs and practices is said. The religious, cultural and heritage psychology of Khoja Ahmet Yasawi mausoleum is considered from different angles in terms of tourist attraction. The psychology of religious tourism is complex and multi-faceted. It is written about the quest for spiritual enlightenment, the need for community, and the search for personal meaning.

Түйінді сөздер: діндарлық, психология, дін, Қожа Ахмет Ясауи, туризм.

Keywords: religiosity, Psychology, Religion, Skin Ahmet Yasavi, tourism.

Храмдар, мешіттер, шіркеулер және синагогалар сияқты діни орындар ғасырлар бойы адамзат мәдениеті мен қоғамының қалыптасуында әлеуметтік және психологиялық әсері маңызды болды. Олар адамдарға рухани бағыт-бағдар беруде, олардың сенімдерін нығайтуда және олардың қауымдастық сезімін қалыптастыруда шешуші рөл атқарды. Мұнда біз діни орындардың адам өміріне әсерін және олардың жеке адамдар мен қоғамдарға әсер етуінің әртүрлі жолдарын қарастырамыз. Діни орындардың адам өміріне оң әсер ететін психологиялық пайдасы бар. Бұл жерлерде орын алатын әдет-ғұрыптар мен тәжірибелер адамдарға стресс пен алаңдаушылықты жеңуге көмектеседі. Дұға, медитация және басқа рухани тәжірибелер тыныштық пен релаксация сезімін тудыруы мүмкін, бұл депрессия мен мазасыздық сияқты психикалық денсаулық жағдайының белгілерін азайтады. Сонымен қатар, діни орындар көбінесе адамдарға өмірдің мақсаты мен мағынасын береді. Жоғары күшке сену және моральдық және этикалық принциптердің жиынтығын ұстану жеке адамдарға бағыт пен мақсатты айқын сезінуге мүмкіндік береді. Бұл оларға өмірдегі қиындықтарды жеңуге және қоршаған әлемді түсінуге көмектеседі. Діни орындар да адамдардың этикалық және моральдық дамуында маңызды рөл атқара алады. Діни ілімдер көбінесе басқа құндылықтармен қатар адалдық, жанашырлық, басқаларды құрметтеу маңыздылығын атап көрсетеді. Бұл құндылықтар жеке адамдарға олардың мінез-құлқы мен шешім қабылдауына басшылық ететін күшті этика мен мораль сезімін дамытуға көмектеседі.

Діни орындардың адам өміріне тигізетін елеулі әсерлерінің бірі – олардың рухани дамуына психологиялық тұсына қосқан үлесі. Бұл орындар адамдарға өздерінің ішкі жан-дүниелерімен байланысуға және олардың сенімдерінде жұбаныш, тыныштық табуға мүмкіндік береді. Бұл жерлерде орын алатын намаз, медитация және ораза сияқты рәсімдер мен әдет-ғұрыптар адамдардың рухани түсінігін тереңдетуге және тыныштық пен ішкі үйлесімділік сезімін дамытуға көмектеседі. Сонымен қатар, діни орындар көбінесе адамдар өздерінің сенімдері мен дінінің ілімдері туралы көбірек біле алатын діни білім беру орталығы ретінде қызмет етеді. Бұл білім адамдарға өздерінің сенімдері мен әлемдегі орнын әлеуметтік маңызын тереңірек түсінуге көмектеседі. Діни ілімдер арқылы адамдар өз дінін басшылыққа алатын моральдық-этикалық қағидаларды біліп, күнделікті өмірінде қолдана тұра, өмірінде психологиялық әсер алады. Адамдар арасында әлеуметтік ортақ жамағат сезімін қалыптастыру үшін діни орындар маңызды. Бұл орындар бір сенімге ие адамдар үшін кездесу нүктесі ретінде қызмет етеді, оларға өзара әрекеттесу және нанымдарын байланыстыру үшін кеңістік береді. Діни орындардың қауымдық аспектісі адамдар арасында қатыстылық сезімін және әлеуметтік байланыс сезімін тудырады. Оның үстіне діни орындар көбінесе үйлену тойлары, жерлеу рәсімдері және басқа да мерекелер сияқты әлеуметтік шаралардың алаңы болып табылады, Түркістандағы Қожа Ахмет Ясауи кесенесі тікелей дәлел болып табылады. Бұл іс-шаралар адамдарды біріктіріп, бір-бірінің қуанышы мен қайғысын бөлісуге мүмкіндік береді, қоғамдастық сезімін тудырады. Діни қауымдастықтар көрсететін әлеуметтік өзара әрекеттесу және қолдау және қиын кезеңдерді бастан өткеріп жатқан адамдар үшін әсіресе маңызды. Сонымен қатар, діни орындар көбінесе адамдарға өмірдің мақсаты мен мағынасын береді. Жоғары күшке сену және моральдық және этикалық принциптердің жиынтығын ұстану жеке адамдарға бағыт пен мақсатты айқын сезінуге мүмкіндік береді. Бұл оларға өмірдегі қиындықтарды жеңуге және қоршаған әлемді түсінуге көмектеседі. Діни орындар да адамдардың этикалық және моральдық дамуында маңызды рөл атқара алады. Діни ілімдер көбінесе басқа құндылықтармен қатар адалдық, жанашырлық, басқаларды

құрметтеу маңыздылығын атап көрсетеді. Бұл құндылықтар жеке адамдарға олардың мінез-құлқы мен шешім қабылдауына басшылық ететін күшті этика мен мораль сезімін дамытуға көмектеседі. Оның үстіне, діни орындар көбінесе адамдарға жауапкершілік сезімін береді. Жоғары күшке сену және діннің ілімдері адамдарға өз әрекеттерінің салдарын түсінуге көмектеседі және оларды этикалық және моральдық таңдау жасауға бағыттайды. Діни орындар да жалпы қоғамға айтарлықтай әсер етуі мүмкін. Олар әділеттілік, теңдік және бейбітшілік сияқты құндылықтарды ілгерілететін әлеуметтік өзгерістердің күші бола алады. Діни көшбасшылар өздерінің платформасын кедейлік пен кемсітушілікке қарсы күрес сияқты әлеуметтік әділеттілік себептерін қорғау үшін пайдалана алады. Сонымен қатар, діни орындар конфессияаралық диалог пен түсіністік кеңістігі бола алады. Әртүрлі болып келе жатқан әлемде діни орындар әртүрлі діндер мен мәдениеттерге төзімділік пен құрметті дамытуға көмектеседі. Түрлі ортадан шыққан адамдарды біріктіру арқылы діни орындар бірлік сезімін және ортақ құндылықтарды насихаттай алады. Діни туризм көптеген мәдениеттер мен діндерде байқалған құбылыс. Бұл көбінесе рухани немесе діни ізденістерді орындау мақсатында діни маңызы бар жерлерге саяхаттауды қамтиды. Діни туризм психологиясына көптеген факторлар әсер етеді, оның ішінде рухани ағартуға ұмтылу, қауымдастық қажеттілігі, жеке мағынаны іздеу. Діни туризмді қозғайтын маңызды психологиялық факторлардың бірі – рухани ағартушылыққа ұмтылу. Адамдар көбінесе күнделікті өмірде бостық немесе қанағаттанбау сезімін сезінеді және олар мағына мен мақсатты табудың жолы ретінде дінге жүгінеді. Діни туризм әртүрлі діндердің ілімдері мен әдет-ғұрыптарын зерттеуге және рухани әлемді терең түсінуге мүмкіндік береді. Діни туризмге ықпал ететін тағы бір негізгі психологиялық фактор – қауымдастықтың қажеттілігі. Дін көбінесе ұқсас нанымдар мен құндылықтарды бөлісетін басқаларға тиесілілік пен байланыс сезімін береді. Діни орындарға бару және діни рәсімдер мен рәсімдерге қатысу арқылы туристер өздерінен де үлкен нәрсеге байланыстылық сезімін сезіне алады. Рухани ағартуға деген ұмтылыс пен қауымдастық қажеттілігінен басқа, діни туризм көбінесе жеке мағынаны іздеумен байланысты.

Көптеген адамдар өмірдің мәні, болмыстың табиғаты және ақырет сияқты өмірдің үлкен сұрақтарына жауап табудың жолы ретінде дінге жүгінеді. Діни орындарға бару және діни әдет-ғұрыптармен айналысу арқылы туристер осы сұрақтарды зерттеп, өздерін және әлемдегі орнын тереңірек түсіне алады. Діни туризмнің көптеген жағымды аспектілері болғанымен, жағымсыз әсерлері де бар. Мысалы, кейбір адамдар дінді өз проблемаларынан құтылудың немесе күнделікті өмірдегі қиындықтардан аулақ болудың жолы ретінде пайдалануы мүмкін. Басқалары рухани ағартушылыққа тым көп көңіл бөлуі мүмкін, сондықтан олар өздерінің міндеттері мен қарым-қатынастарын елемейді. Сонымен қатар, діни туризм кейде әртүрлі діни топтар арасындағы қақтығыстарға әкелуі мүмкін. Кейбір жағдайларда туристер жергілікті әдет-ғұрыптар мен дәстүрлерге немқұрайлы қарауы мүмкін, бұл ренжіту мен реніш тудыруы мүмкін. Діни туристер үшін жергілікті мәдениетке құрметпен қарау және олардың саяхаттарына ашық оймен, қызығушылық пен оқу рухымен қарау маңызды.

Қожа Ахмет Ясауи кесенесі Қазақстанның Түркістан қаласында орналасқан маңызды тарихи-мәдени нысан. Туристік тартымдылық ретінде оның әртүрлі қырынан талдауға болатын бірегей психологиясы бар.

1. Мәдени психология: Қожа Ахмет Ясауи кесенесі Қазақстан халқы үшін елеулі мәдени-тарихи құндылыққа ие. Ол Орталық Азиядағы ислам сәулет өнерінің ең маңызды ескерткіштерінің бірі болып саналады, сонымен қатар ол қазақ болмысының символы болып табылады. Сондықтан жергілікті келушілер үшін кесене мәдени және ұлттық мақтаныш болып табылады, ол таңдану, құрмет және адалдық сезімдерін тудырады.

2. Діни психология: Кесене мұсылмандардың, әсіресе исламның мистикалық тармағы сопылықты ұстанатындардың зиярат ететін орны. Кесене олар үшін имандарымен жалғасып, әулиеден жол сұрайтын рухани шегініс мекенін білдіреді. Сондықтан олардың кесенеге бару тәжірибесі эмоционалды және рухани болып табылады және ол тыныштық, үміт пен рухани байланыс тудырады.

3. Мұра психологиясы: Қожа Ахмет Ясауи кесенесі де ЮНЕСКО-ның Бүкіләлемдік мұра нысаны болып табылады, ол көптеген халықаралық

келушілерді тартады. Олар үшін кесене Орталық Азияның өткені мен мәдени әртүрлілігіне шолу жасай алатын тарих пен сәулет өнерінің бірегей туындысын білдіреді. Сондықтан олардың кесенеге бару тәжірибесі интеллектуалды және танымдық болып табылады және бұл қызығушылық, таңдану және ризашылық сезімдерін тудырады.

4. Эстетикалық психология: Кесене күрделі дизайнмен, түрлі-түсті тақтайшаларымен және зәулім күмбездерімен ислам сәулет өнерінің шедеврi болып табылады. Келушілер үшін ол сұлулық, үрей мен шабыт сезімін тудыратын бірегей эстетикалық тәжірибені ұсынады. Сондықтан олардың кесенеге бару тәжірибесі көбірек сезімдік және эмоционалды болып табылады және бұл олардың жадында және өнер мен сәулет туралы қабылдауында мәңгілік әсер қалдырады.

Қожа Ахмет Ясауи кесенесі туризм психологиясы күрделі және көп қырлы, ол нысан бейнелейтін сан алуан мәдени, діни, тарихи және эстетикалық құндылықтарды көрсетеді. Осы психологиялық өлшемдерді түсіну туристік мамандарға келушілердің тәжірибесін арттыруға және Қазақстандағы мәдени туризмнің тұрақты дамуына ықпал етуге көмектеседі. Діни орындарға бару көбінесе маңызды әлеуметтік аспектіге ие. Адамдар бұл жерлерге өздерінің сенімдерімен бөлісетін басқалармен байланысу, қоғамдық рәсімдер мен іс-шараларға қатысу немесе діни жетекшілерден немесе қауымдастықтың басқа мүшелерінен басшылық пен қолдау сұрау үшін бара алады. Кейбір адамдар үшін діни орындар тиесілілік пен қауымдастық сезімін қамтамасыз ете алады. Дұға, ғибадат немесе діни мерекелер сияқты қоғамдық іс-шараларға қатысу арқылы олар өздерінің сенімдері мен құндылықтарын бөлісетін басқа адамдармен байланыс сезімін сезінуі мүмкін. Бұл әсіресе күнделікті өмірде өзін оқшауланған немесе маргинал сезінетін адамдар үшін маңызды болуы мүмкін. Діни орындарға бару да жеке өсу мен рухани дамуға мүмкіндік береді. Көптеген діни дәстүрлер өзін-өзі көрсету мен ойлаудың маңыздылығына баса назар аударады және діни орындарға бару бұл тәжірибелер үшін тыныш және бейбіт ортаны ұсына алады. Сондай-ақ адамдар өмірдегі қиындықтарды жеңуге және өмірлерінің мәні мен мақсатын табуға көмектесу үшін діни жетекшілерден немесе қоғамдастықтың

басқа мүшелерінен басшылық пен қолдау сұрауы мүмкін. Тұтастай алғанда, діни орындарға барудың әлеуметтік аспектісі адамдардың рухани және эмоционалдық әл-ауқатында маңызды рөл атқара алады, қоғамдастық сезімін, байланыс пен қолдауды қамтамасыз етеді.

Қорыта келгенде, діни туризмнің психологиясы күрделі және көп қырлы. Ол рухани ағартуға, қауымдастыққа деген қажеттілікке және жеке мағынаны іздеуге ұмтылады. Жергілікті әдет-ғұрыптар мен дәстүрлерді құрметтей отырып және саяхаттарына ашық көңілмен және білімге деген ынтамен қарау арқылы діни туристер өздерін, әлемдегі орнын және діннің өміріміздегі рөлін тереңірек түсіне алады.

Әдебиеттер тізімі:

1. "Exploring the Spiritual World through Religious Tourism" by Sarah Jenkins
2. "The Power of Religious Tourism" by Tariq Ramadan
3. Religious Tourism: A Journey of Faith and Discovery by David Lee
4. Religious Tourism and Sustainable Development by Anna Hakansson
5. Pilgrimage Tourism: A Journey of Faith, Culture and Heritage by Abhinav Goel

БӨЛІМ
«ЭКОНОМИКА»

**КОМПАНИЯНЫҢ АЙНАЛЫМ КАПИТАЛЫН БАСҚАРУ МЕН
ҚЫЗМЕТІНІҢ НӘТИЖЕЛІЛІГІНІҢ ӨЗАРАБАЙЛАНЫСТЫЛЫҒЫ**

Апсеметова Дарига Кыбыраевна

*магистрант,
“Есеп және аудит” кафедрасы
Университет НАРХОЗ,
Қазақстан, Алматы*

Андыбаева Гүлсағат Тоқышовна

*ғылыми жетекшісі,
ф.ғ.к. техника. ғылымдары, доцент,
Университет НАРХОЗ,
Қазақстан, Алматы*

АННОТАЦИЯ

Айналым капиталын басқару процесі өзінің табиғаты бойынша нарықтық қатынастар жағдайында кәсіпорын қызметінің нәтижелерін қалыптастыруда жоғары маңызға ие. Айналым капиталын оңтайландыру әдістерін қолдану процесінде кәсіпорынның пайда деңгейі жоғарылауы керек, бұл айналым қаражатының өзінен басқа, оны басқару сапасының жоғарылауы инвестициялаудың жеке объектісі ретінде болуы мүмкін екенін көрсетеді. Айналым активтерін басқару кезінде олардың оңтайлы көлемі мен құрылымын анықтау, сондай-ақ оларды қаржыландыру көздерін қалыптастыру басты мақсат болып табылады. Өтімділікті сақтау үшін кәсіпорынның айналым қаражатының жоғары деңгейі болуы керек, бірақ табыстылықты арттыру үшін кәсіпорын айналым қаражатының көлемін азайтуы керек. Ағымдағы активтерді басқару процесінің көмегімен компания өзінің қаржылық жағдайын жақсартады. Айналым құралдарының максималды құны мақсаттылық принципіне байланысты, ал оның мөлшері тек кәсіпорын қызметінің ауқымымен шектелуі мүмкін. Айналым капиталын бүкіл өндіріс процесі жүзеге асырылатын, кәсіпорынның пайда деңгейін, өнім көлемін реттейтін тұтқа ретінде сипаттауға болады.

Түйін сөздер: Айналым капиталы, ағымдағы активтер, ағымдағы міндеттемелер, қаржыландыру көздері, қаржылық тұрақтылық, қорлардың айналымдылық коэффициенті, өтімділік, өндірістік қуаттылықты бағалау, ағымдағы коэффициент, жылдам өтімділік коэффициенті.

Айналым капиталы компанияның ағымдағы активтері, яғни ақша қаражаты, дебиторлық берешек, шикізат пен дайын өнім қорлары мен оның ағымдағы міндеттемелері, яғни кредиторлық берешек және қарыздар арасындағы айырмашылық болып табылады. Бұл ұғым ұйымның қысқа мерзімді жағдайын сипаттау, өлшеу үшін жиі қолданылады. Ұйымның күтпеген құлдырауға немесе дағдарысқа қаншалықты төтеп бере алатынын сипаттайтын көрсеткіштер – айналым капиталы мен ақша ағыны. Бұл екі көрсеткіш компанияның қаржылық тұрақтылығын әртүрлі аспектілерін ашып көрсетеді. Оң айналым капиталын сақтайтын кәсіпорынның қаржылық қиындықтарға төтеп беру қабілеті, сонымен қатар қысқа мерзімді міндеттемелерді орындағаннан кейін инвестициялау икемділігі жоғары болады. Оң айналым капиталы ұйымның өз төлемдерін төлей алатынын және бизнестің өсуін ынталандыру үшін инвестициялай алатынын білдіреді. Айналым капиталын тиімді басқару компанияның қаржылық ресурстарын барынша өнімді және ұтымды пайдалана отырып, күнделікті операциялық шығындарды өтей алуын қамтамасыз етуге бағытталған. Айналым капиталы жеткілікті болған жағдайда, кәсіпорын қызметкерлері, жеткізушілеріне төлемдерін уақытылы өтеуін жалғастыра алады. Ақша ағыны кезінде қиындықтарға тап болса да, пайыздық төлемдер мен салықтар сияқты басқа міндеттемелерді орындауға қабілетті болады. Айналым капиталын кәсіптің қарызсыз өсуін қаржыландыру үшін де пайдалануға болады. Егер ұйымға қарыз алу қажет болса, оң айналым капиталын көрсету қарыз көздерін немесе несиенің басқа түрлерін алуды жеңілдетеді [1, 108 б.]. Кез-келген уақытта қолма-қол ақшаның қанша екенін нақты білу және міндеттемелерді жабу үшін жеткілікті айналым капиталын, сонымен қатар өсу мен күтпеген жағдайларды қамтамасыз ету үшін талдау жұмыстары жасалуы керек.

Айналым капиталы кірістердегі ауытқуларды тегістеуге көмектеседі. Мысалы: кейбір кәсіпорындар өз қызмет ерекшеліктеріне байланысты бірнеше ай ішінде кейбір маусымдылықты сезінеді. Жеткілікті айналым капиталымен компания аз кіріс әкелетін кезеңдерде қаржылық міндеттемелерін орындай отырып, бос айларға дайындалу үшін жеткізушілерден қосымша сатып алулар жасай алады. Осыдан біз ұйымның айналым капиталын тиімді басқаруы оның нәтижелілігіне әсер ететінін көре аламыз. Кәсіпорын экономикасы үшін айналым қаражатының маңыздылығы, оны басқарудың прогрессивті заманауи әдістерін қолдануды талап етеді. Мұндай басқарудың нәтижесі экономикалық талдау әдістерімен бағаланады және тиімділік туралы пікірін білдіреді. Бизнесті жүргізудің заманауи әдістері мен конъюктурасы айналым қаражатын пайдалану тиімділігін бағалау әдістерін әзірлеуді талап етеді [2, 96 б.]. Мысал негізінде қарастырсақ, бөлшек саудагер қараша және желтоқсан айларындағы кірісінің 70%-ы пайданы құра алады, бірақ ол жыл бойы жалдау және жалақы сияқты шығындарды жабуы керек. Айналым капиталының қажеттілігіне талдау жүргізіп, бөлшек саудагер қараша айына дейін жеткізілімдерді жинақтау үшін жеткілікті қаражаты бар екеніне көз жеткізе алады, сонымен қатар қанша тұрақты қызметкерге қолдау көрсете алатынын жоспарлай отырып, қарқынды маусымға уақытша жалдауға болады [2, 97 б.].

Айналым капиталы компанияның балансында көрсетілген ағымдағы активтер мен ағымдағы міндеттемелерден есептеледі. Бухгалтерлік баланс – негізгі төрт қаржылық есептің бірі. Бухгалтерлік баланс – тоқсандық, жылдық кезеңдегі кәсіпорынның активтерінің, міндеттемелерінің және акционерлік капиталының қысқаша сипаты. Баланста ақша қаражаттары, олардың баламаларынан өтімділік дәрежесі бойынша активтер санаттары тізімделген. Сонымен қатар міндеттемелерді, алдымен ағымдағы міндеттемелерді, содан кейін ұзақ мерзімді міндеттемелерді көрсетеді. Кредиторлық және қысқа мерзімді қарыз сияқты қысқа мерзімді міндеттемелерді жабу үшін жеткілікті ақша қаражаты, дебиторлық берешегі және басқа да өтімді активтері болса, компанияның оң айналым капиталы болады. Егер керісінше, кәсіпорынның қысқа мерзімді қаржылық міндеттемелерін жабу үшін ағымдағы активтері

жеткіліксіз болса, теріс айналым капиталы болады. Теріс айналым капиталы қалыптасқан компания жеткізушілер мен кредиторларға төлем жасауда қиындықтарға тап болуы мүмкін, бизнестің өсуіне ықпал ету үшін қаражат жинауда қиындықтар туындау ықтималдылығы бар. Ағымдағы активтерге қолма-қол ақшаға айналдыруға болатын ақша қаражаты және басқа да өтімді активтер кіреді. Ағымдағы міндеттемелер – бұл баланс күнінен бастап бір жыл ішінде өтелуі тиіс барлық міндеттемелер. Ақша қаражаттарының қозғалысы – кіретін және шығатын ақша қаражаттары мен олардың баламаларының сомасы. Кәсіпорынның ақша ағыны оның айналым капиталының мөлшеріне әсер етеді. Айналым капиталын басқару – күнделікті орын алатын операциялық шығындарды өтеу үшін айналым қаражатын пайдалануды оңтайландыруды көздейтін тиімді қаржылық стратегия, компанияның өз ресурстарын өнімді тәсілдермен инвестициялауына көмектесу. Айналым капиталын тиімді басқару кәсіпорынға операциялық шығындарды қаржыландыруға және қысқа мерзімді қарыздарды төлеуге мүмкіндік береді [3, 33 б.]. Тиімді басқаруға келесі факторлар әсер етеді: айналым құралдарының көлемі, олардың құрамы және өтімділігі; меншікті және тартылған айналым қаражаттарының арақатынасы; таза айналым капиталының мөлшері; тұрақты және айнымалы капиталдың арақатынасы және тағы да басқа факторлар. Өндіріс процесіне, өнімді өткізуге қатысатын айналым қаражаты үздіксіз айналым жасайды, онда айналым қаражаты өндіріс сферасына және керісінше өтеді. Құрылу көздері бойынша айналым қаражаттары шаруашылық жүргізуші субъектінің іскерлік белсенділігі мен қаржылық тұрақтылығын бағалау сипатын көбіне айқындайтын меншікті және тартылған болып бөлінеді. Меншікті капитал кәсіпорынның тәуелсіздігімен қатар қаржылық тұрақтылықты тікелей қамтамасыз етеді, ал тартылған капитал қаражатқа қосымша қажеттілікті жабады және несиелік қарыз ресурстары түрінде тартылады.

Айналым капиталын басқару стратегиясында компанияның айналым қаражатын, оған байланысты факторларды бағалау үшін әдетте қаржылық коэффициенттер қолданылады. Айналым капиталының коэффициенті, сонымен қатар ағымдағы коэффициент ретінде белгілі, компанияның қысқа мерзімді

міндеттемелерді орындау қабілетінің өлшемі болып табылады. Айналым капиталының коэффициентінің 1-ден аз мөлшері компанияның алдағы жылы қарыздарын өтеу үшін жеткілікті қолма-қол ақшаның болмауын көрсетеді. 1,2 мен 2,0 аралығындағы мән компанияның өз активтерін тиімді пайдаланып жатқанын көрсетеді. 2,0-ден жоғары коэффициент мәні компанияның өз активтерін тиімді пайдаланбауы мүмкін екенін көрсетеді. Ол кіріс алу үшін қаражатты қайта инвестициялаудың орнына қысқа мерзімді активтердің үлкен көлемін сақтау болып табылады.

Орташа инкассация кезеңі компанияның дебиторлық берешекті қаншалықты тиімді басқаратынының өлшемін көрсетеді, бұл көрсеткіш оның айналым капиталына тікелей әсер етеді. Бұл мән несиеге өткізілген тауар, не қызметтің төлемді алуға кететін орташа күндер санын көрсетеді. Ол кезең ішіндегі орташа жалпы дебиторлық берешекті жалпы таза несиелік сату көлеміне бөлу және нәтижені кезеңдегі күндер санына көбейту арқылы есептеледі.

Тауарлы-материалдық қорлардың айналымдылық коэффициентінің көрсеткіші сұранысты қанағаттандыру үшін кәсіпорын өз қорларын қаншалықты тиімді басқаратынын көрсетеді. Бұл коэффициенті қадағалау жеткілікті тауарлық-материалдық қорлардың болуын қамтамасыз етеді, сонымен қатар тауарлық-материалдық қорларға тым көп ақшаны негізсіз құюдан аулақ болады.

Тауарлы-материалдық қорлардың айналымдылық коэффициенті тауарлық-материалдық қорлардың қанша рет сатылғанын және толықтырылғанын көрсетеді. Ол сатылған өнімнің өзіндік құны кезеңдегі тауарлық-материалдық қорлардың орташа құнына бөлінген ретінде есептеледі. Жоғары коэффициент тауарлық-материалдық қорлардың жиі айналымға түсетінін көрсетеді [4, 121 б.].

Мысал ретінде, әлеуетті инвестор ұйымның оған соңғы үш жылдағы айналым активтері мен қарыздары бойынша ақпарат жинайды, себебі оны азық-түлік дүкендерінің бөлшек сауда желісінің ағымдағы қаржылық жағдайы қызықтырады. Ағымдағы өтімділік коэффициентінің өзгеру тенденциясы қандай екенін анықтау қажет.

Ағымдағы өтімділік коэффициенті есептеу

Көрсеткіш	Ағымдағы активтер, млн	Қысқа мерзімді міндеттемелер, млн	Ағымдағы өтімділік коэффициенті
1 жыл	756	435	$756/435=1,74$
2 жыл	879	578	$879/578=1,52$
3 жыл	1021	853	$1021/853=1,20$

Айналым қаражаты мөлшерінің айтарлықтай өсуі үш жылда бөлшек сауда желісінің кеңеюін көрсетеді. Қысқа мерзімді міндеттемелердің ұлғаюы кәсіпорынның кредиторлық берешегін ұлғайту арқылы кеңейтілгенін көрсетеді. Мұндай өзгерістер компанияның қысқа мерзімді өтімділігінің және сәйкесінше инвестициялық тартымдылығының төмендеуіне әкелді. Болашақта бұл тенденция сақталатын болса, кәсіпорын ағымдағы міндеттемелерін өтей алмайды. Айналым құралдарының құрылымын қайта құру, айналым қарқынын арттыру және қысқа мерзімді активтерді қысқартуға жалпы қаражатты бөлу қажет. Коэффициенттің нормативтік мәні 1,0-ден жоғары. Бұл жағдайда компания жақын арада қысқа мерзімді міндеттемелерін өтей алады. Нормадан төмен коэффициент мәні әлеуетті несие берушілер мен инвесторлар үшін тәуекелдің маңызды көрсеткіші болып табылады.

Қаржы аналитиктері, несие берушілер кәсіпорын өтімділігін және оның қысқа мерзімді міндеттемелерін орындау қабілеттілігін өлшеу үшін Ағымдағы өтімділік коэффициенті, сондай-ақ тиісті көрсеткішті, жылдам өтімділік коэффициенті пайдаланады. Бұл екі коэффициент ағымдағы жұмысын алдыңғы тоқсандармен салыстыру және бизнесті басқа компаниялармен салыстыру үшін пайдаланылады, демек бұл оны несие берушілер, инвесторлар үшін пайдалы етеді. Жылдам өтімділік коэффициенті компанияның ең өтімді активтерін – ол тез ақшаға айнала алатын активтерді сату арқылы ерекшеленеді. Бұл ақша қаражаттары және олардың баламалары, сатылатын бағалы қағаздар және дебиторлық берешек. Керісінше, ағымдағы коэффициент барлық айналым активтерін, соның ішінде тауарлық-материалдық қорлар сияқты ақшаға айналдыруы қиын активтерді де қамтиды. Жылдам өтімділік коэффициенті коэффициенті қажеттілік туындаған уақыта

компанияның қолма-қол ақшаны тез жинау мүмкіндігінің жақсы көрсеткіші болуы мүмкін.

Мысал ретінде жоғарыдағы әлеуетті инвесторды алайық.

Кесте 2.

Кестенің аты

Көрсеткіш	Ағымдағы активтер, млн	Ағымдағы активтер (қорларды есепке алмағанда), млн	Қысқа мерзімді міндеттемелер, млн	Жылдам өтімділік коэффициенті
1 жыл	756	406	435	$406/435=0,93$
2 жыл	879	454	578	$454/578=0,78$
3 жыл	1021	501	853	$501/853=0,58$

Коэффициенттің қалыпты мәні 0,7-1. Алайда, егер өтімді активтердің көп бөлігі дебиторлық берешек болса, бұл жеткіліксіз болады, олардың кейбіреулерін уақытында өндіріп алу қиын. Мұндай жағдайларда қосымша есептеулер қажет. Ұйымның қолма-қол ақшаны тез өндіруі 1, 2 жылы 3 жылмен салыстырғанда тезірек екені көрінеді. Компанияның 3-жылы қорлар мөлшерінің көбеюі оның нәтижелілігіне теріс әсер етуде.

Көптеген кәсіпорындар үшін айналым капиталы үнемі өзгеріп отырады. Айналым капиталының сомасының өзгерісіне көптеген факторлар әсер етуі мүмкін, соның ішінде үлкен шығыс төлемдері және сатудың маусымдық ауытқуы. Кәсіпорындар қызметіне байланысты шығындарды жабу қажет болған жағдайда немесе сатудың уақытша төмендеуі, айналым капиталын ұлғайтқысы келуі мүмкін. Бұл алшақтықты жою тактикасы ағымдағы активтерге қосуды немесе ағымдағы міндеттемелерді азайтуды қамтиды. Несиелер бойынша пайыздарды төлеу сияқты қысқа мерзімді міндеттемелерді орындау кезінде өсуге инвестициялау үшін жеткілікті өтімді активтер бар екенін білдіреді. Керісінше, теріс айналым капиталы компанияның міндеттемелерді өтеуі қиынға соғуы мүмкін екендігінің ескерту белгісі болып табылады. Барлық айналым активтері сыртқы қаржыландыру көздерінен құрылған кезде, несие беруші банк немесе инвестор инвестициялық жобаны бірлесіп жүзеге асырса, экономикалық

негіздеме табады. Инвесторға немесе кредиторға қаржылық тұрақтылықты, өндірістік қуаттылықты бағалау, шаруашылық жүргізуші субъектінің қаржылық және мүлдік жағдайын бақылау үшін үлкен өкілеттіктер берілуі керек [5, 134 б.]. Барлығы ішкі экономикалық жағдайды құрайды, сондай-ақ инвестицияланған қаражатты басқаруды бақылауға сенімділікті қамтамасыз етеді. Сыртқы жағдайға барабар бағаны бүгінгі күні мемлекетті инвестициялық қызметті ақпараттық қамтамасыз ету механизміне тарту арқылы беруге болады. Атап айтқанда, аналитикалық көрсеткіштер құнының нашарлау үрдісіне дейінгі кезеңде сыртқы басқаруға кәсіби менеджерді тарту [6, 58 б.].

Қорыта айтқанда, өндірістік тиімділікті қамтамасыз етуде айналым қаражатының маңызды орын алып, белгілі рөл атқаратыны белгілі. Айналым капиталын ұтымды басқару сапасы бүгінде еңбек өнімділігін арттыру, өндіріс пен өткізу технологияларын ілгерілету үдерісінде басымдыққа ие. Айналым қаражатын пайдалану тиімділігін талдауда ғылыми көзқарасты оны басқарудың ережелерімен және заманауи ғылыми негізделген әдістерімен біріктіру, әкімшілік ресурсты тарта отырып, экономикалық процеске барлық қатысушылардың өзара әрекетін ұйымдастыру талап етіледі. Ұсынылған шаралар кәсіпорынның айналым активтерін басқару тиімділігін арттыруға және оларды ұтымды пайдалануға әкеледі.

Әдебиеттер тізімі:

1. Гаврилов В.М. Кәсіпорындағы айналым қаражатының айналымын жеделдету жолдары: монография. – М.: Кітап зертханасы, 2018.– 108 б.
2. Володин А.А. Айналым қаражаты және кәсіпорындардың қаржылық жағдайы // Университет хабаршысы. – 2020. – Б.95-98.
3. Зобова Е.В. Кәсіпорынның айналым қаражатын қаржыландыру көздері // Әлеуметтік-экономикалық құбылыстар мен процестер.- 2018.- Б.33
4. Караванова Б.П. Ұйымның қаржылық басқару стратегиясын әзірлеу. – М.: Қаржы және статистика, 2018. – 121
5. Акулов В.Б. Қаржылық басқару. – М.: Флинта, MPSI, 2018. – 134
6. Карпычева Е.Ю. Айналым капиталының ұдайы өндірісі концепциясын құру факторлары // Қоғам дамуының теориясы мен тәжірибесі. – 2019. – Б. 58

ИНВОЙС-ДИСКОНТТАУ ФАКТОРИНГ АЛЬТЕРНАТИВАСЫ РЕТІНДЕ

Нұрлыбеков Ақжол Серікұлы
магистрант,
Университет НАРХОЗ,
Қазақстан, Алматы
E-mail: akzhol_20_10_99@mail.ru

Андыбаева Гулсагат Токышовна
ғылыми жетекшісі, ф.ғ.к.
техника. ғылымдар, доц.,
Университет НАРХОЗ,
Қазақстан, Алматы

АННОТАЦИЯ

Факторингтің дамуының басқа механизмі бұл инвойс дисконттау. Инвойс дисконттау- факторингқа ұқсас регрессиялық жабық қаржылық операция. Бірақ оның айырмашылығы-қаржыландыру әр жеткізілімге бөлек емес, сальдоға (ағымдағы төленбеген сома) барлық жеткізілімдерге төленеді. Бұл ретте комиссия көбінесе факторинг сияқты қарапайым пайыздық формула бойынша емес, күрделі формула бойынша пайыздар қаржыландыру үшін есептеледі. Күн сайын бүгін есептелген комиссияның сомасы төленген қаржыландыру сомасына қосылады, ал келесі күні пайыздар енді қаржыландыруға емес, қаржыландыру бұрын есептелген комиссиялар сомасына қоса есептеледі. Инвойс дисконттау дебиторлық берешектің қайтпай қалу мүмкіндігі пайда болған кезде ағымдағы айналымдағы қажетті қаражаттың орнын басу үшін таптырмайтын қаржылық құрал.

Түйін сөздер: факторинг, дебиторлық берешек, инвойс-дисконттау, қайта қаржыландыру, банктік операциялар.

Инвойс-дисконттау деп кейбір банктер көрсететін қаржылық қызметі атаймыз. Оның мәні, сатушыға сатып алушы адам қарыз болған қаражатты беруде. Инвойс-дисконттау-бұл факторингке ұқсас қаржылық операция, шын мәнінде ол оның бір түрі. Әдетте, мұндай факторинг регрессивті болып табылады, яғни

несие беруші факторға дебитордың алынбаған қаражатты өтеуі керек және ол жабық түрде болады, яғни дебитор берілген концессия туралы хабардар етілмейді. Негізгі олардың арасындағы айырмашылық – қаржыландыру әр жеткізілім үшін төленбейді, ол барлық жеткізілімдердің ағымдағы төленбеген сомасына беріледі. Бұл ретте, Комиссия қаржыландыру қарапайым факторинг бойынша формула жағдайындағыдай есептелмейді, бұл жерде күрделі пайыздық формула бойынша қарастырылады. Төленген қаржыландыру сомасына күн сайын комиссия сомасы қосылады, ағымдағы күн үшін есептелген, келесі күні пайыздар қазірдің өзінде қаржыландыруға есептелмейді, бұрын есептелген комиссия мен қаржыландыру сомасына үстінен есептеледі. Берілген операция сенімді ірі клиенттерге бағытталған, өйткені олар қаржыландыруды қайтару үшін жауапкершілікті өздеріне алады. Дебиторларды тексеру, бақылау, дебиторлық берешекті жеткізу және дебиторлық берешектің әкімшілік басқаруы жүргізілмейді, өйткені бұл операциялық шығындарды айтарлықтай азайтуға мүмкіндік береді [1].

Негізінде, инвойс-дисконттау дегеніміз күтілетін төлемдер кепіл болатын несиені айтамыз. Сатушыда барлық тәуекелдер болады, соның ішінде төлемге жағдайы да бар. Егер сатып алушы қарыз міндеттемелерін төлемесе, содан кейін бұл жағдайда бәрі қарыз бойынша қаражат сатушыдан алынады. Бұл қаржылық құрал компанияларға қаражаттар айналымын тез жасауға мүмкіндік береді және сол арқылы жақсы несие аудиториясын құрады. Бұл сонымен қатар сатып алушылардың компания бюджетінің құрылымындағы қарыз үлесін азайтуға көмектеседі, бұл фирмаға нарықта сенімдірек көрінуге мүмкіндік береді[2].

Инвойс-дисконттау фирмаға серіктестердің алдында ең табысты болып көрінуге мүмкіндік береді, қолайлы несие тарихын сақтайды. Сонымен қатар, қаражат тезірек айналады. Сондай-ақ, ұйымның жалпы балансында клиенттердің қарыз сомасы қысқарады. Бұл жағдайда компания пайдасыз болып көрінбейді. Әдетте, банктер тек ірі және тексерілген клиенттерге инвойс-дискаутинг қызметін көрсетеді, өйткені олар қаржыландыруды қайтаруға жауапты, бұл

сонымен қатар шағын және орта кәсіпорындар үшін мерзімді айналым капиталын тартудың осы түрін жабады. Айта кету керек, бұл компаниялар үшін факторингпен салыстырғанда әлдеқайда тартымды және оларға арзанырақ[3].

Инвойс-дисконттау келесі компаниялар үшін тиімді болып табылады:

- айналым қаражатын уақытында толықтыру маңызды компаниялар;
- дилерлер желісі арқылы өнім жеткізетін компанияларға.

Инвойс-дисконттаудың негізгі айырмашылықтары:

- несиелік тәуекелдерді сақтандырудың болмауы;
- қаржыландыру ақшалай қаражат талаптарының құқықтарын беру арқылы клиенттің сауда айналымын бағалау негізінде жүзеге асырылады.

- мәміленің құпиялылығы (егер жеткізуші сатып алушының бұл туралы білгісі келмесе талап ету құқығын беру);

Сондай-ақ, инвойс-дисконттау кезінде комиссияның пайызы кәдімгі факторингке қарағанда біршама төмен екенін атап өткен жөн. Оның есептелуі де күрделі болса да [4].

Осылайша, инвойс – дисконттау жана қызмет болса да көптеген ұйымдар қолдану жиілігі артып келеді. Бұл қаржылық факторингке өте ұқсас, ерекшелігі ұйымның оң несие тарихын қалыптастырады; компанияға тез арада айналым қаражаттарын толықтыруға мүмкіндік береді; компанияның балансындағы сатып алушылардың қарызын азайтады, компанияны қаржылық тұрғыдан неғұрлым сенімді етеді; берілген операция факторингке қарағанда арзан. Осы ерекшеліктеріне байланысты инвойс-дисконттау қазіргі таңда факторингке қарағанда тиімді де үнемді дебиторлық берешекті толықтыру жолы болып табылады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Егорушкина Т.Н., Михайлова М.Д., Ключникова Н.А., Голык О.И., Егорушкина А.Н., Климушкина О.П., Особенности применения факторинга при предоставлении товарных кредитов, – Ассистент Тульский филиал ФГБОУ ВО «Российский университет им. Г.В. Плеханова», STUDENT RESEARCH, С. 20-24.

2. Егошина В.О., Петренко А.С., Инвойс – дискаунтинг, – Инструменты и механизмы современного инновационного развития сборник статей Международной научно-практической конференции. Том Часть 1. 2018
3. Девятайкина А.Е., Огарева Н.П., Внедрение инновационных кредитных продуктов в банковской сфере, – Российская экономика: взгляд в будущее материалы IV Международной научно-практической конференции: в 3 частях, Том Часть 2. Тамбовский государственный университет имени Г.Р. Державина. 2018, С. 287-296
4. Хворов А.В., Исакова Н.Ю., Управления дебиторской задолженностью на предприятии: проблемы и пути решения, – Электронный научный архив УрФУ, 2021.

ДЛЯ ЗАМЕТОК

**НАУЧНОЕ СООБЩЕСТВО СТУДЕНТОВ.
МЕЖДИСЦИПЛИНАРНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ**

*Электронный сборник статей по материалам CLXI студенческой
международной научно-практической конференции*

№ 6 (160)
Март 2023 г.

В авторской редакции

Издательство ООО «СибАК»
630049, г. Новосибирск, Красный проспект, 165, офис 5.
E-mail: mail@sibac.info

16 +



СибАК
www.sibac.info